
**MENTORSKAP IN DIE MAATSKAPLIKE FUNKSIONERING
VAN DIE SEUN IN SY LAAT-MIDDELKINDERJARE**

JOHANNES PETRUS DU PLESSIS STEYTLER

2007

NORTH-WEST UNIVERSITY
YUNIBESITI YA BOKONE-BOPHIRIMA
NOORDWES-UNIVERSITEIT

**MENTORSKAP IN DIE MAATSKAPLIKE FUNKSIONERING VAN
DIE SEUN IN SY LAAT-MIDDELKINDERJARE**

J P D P STEYTLER - BMW

Verhandeling voorgelê vir die graad

MAGISTER ARTIUM

in

MAATSKAPLIKE WERK

aan die

NOORDWES UNIVERSITEIT

POTCHEFSTROOMKAMPUS

Studieleier: Prof. H. Strydom
Potchefstroom
Augustus 2007

NORTH-WEST UNIVERSITY
YUNIBESITI YA BOKONE-BOPHIRIMA
NOORDWES-UNIVERSITEIT

Titus 2:6-8_a
“⁶Net so moet jy die jonger mans
vermaan om hulle verstandig te
gedra. ⁷In alles moet jy self vir hulle
‘n voorbeeld stel van goeie werk,
suiwerheid in die leer, waardigheid
in gedrag, ⁸gesonde en
onaanvegbare prediking.”
(*Bybel*, 1983)

DANKBETUIGINGS

Min mense besef hoeveel ure en werk daar aan 'n navorsingsprojek bestee word. Dit is met groot dank aan die volgende persone vir hulle hulp, hulle ondersteuning en hulle gebede dat hierdie studie op dreef kon kom: **Dankie ouens!**

Die **Here, Jesus Christus**, vir krag, emosie en verstand en dat Hy die Bron van alle Kennis en Wysheid is.

David du Plessis, vir jou ondersteuning en bystand, jy is nooit te besig en jou skouers nooit te smal om op te steun nie, maar meer as dit alles is jou knieë nooit te lam om saam en vir my te bid nie.

Professor Herman Strydom, u bekwame studieleiding en aanmoediging word opreg waardeer.

Oom Louis du Plessis en **Fanie Swanepoel** vir u hulp, leiding, ondersteuning en aanmoediging.

Al die **personeel** van die Departement Maatskaplike Werk, Noordwes Universiteit – Potchefstroomkampus vir u hulp en aanmoediging.

Aan **elke jong seun** wie se pad ek al gekruis het, dankie vir die stukkies van jou hart wat jy gedeel het en dat jy gehelp het om die hulpgeroep van seuns te kon identifiseer.

INHOUDSOPGAWE

MENTORSKAP IN DIE MAATSKAPLIKE FUNKSIONERING VAN DIE SEUN IN SY LAAT-MIDDELKINDERJARE

DANKBETUIGINGS	i
VOORWOORD	vii
OPSOMMING	viii
ABSTRACT	ix

AFDELING A: ALGEMENE INLEIDING.....	1
1. PROBLEEMSTELLING.....	1
2. DOELSTELLING VAN DIE NAVORSING	4
2.1. OORHOOFSE DOELSTELLING.....	4
2.2. DOELWITTE.....	4
3. SENTRAAL TEORETIESE STELLING	5
4. AFBAKENING VAN DIE TERREIN	5
5. DUUR VAN DIE ONDERSOEK.....	5
6. NAVORSINGSMETODOLOGIE.....	6
6.1. LITERATUURSTUDIE	6
6.2. EMPIRIESE STUDIE.....	6
6.2.1. <i>Ontwerp</i>	6
6.2.2. <i>Deelnemers</i>	7
6.2.3. <i>Meetinstrumente</i>	8
6.2.4. <i>Prosedure</i>	8
6.2.5. <i>Etiese aspekte</i>	9
6.2.6. <i>Dataverwerking</i>	10
7. BEPERKINGE VAN DIE ONDERSOEK	10
8. BEGRIPSOMSKRYWING.....	10
9. UITEENSETTING VAN DIE VERSLAG	13
BIBLIOGRAFIE	15
AFDELING B: ARTIKELS	18
ARTIKEL 1: DIE LEEMTE WAT DIE AFWESIGE PA BY DIE SEUN IN SY LAAT- MIDDELKINDERJARE LAAT	19
1. INLEIDING	21

2. SEUN IN SY LAAT-MIDDELKINDERJARE	22
2.1. LIGGAAMLKE ONTWIKKELING	24
2.2. MOTORIESE ONTWIKKELING	24
2.3. KOGNITIEWE ONTWIKKELING	25
2.4. EMOSIONELE ONTWIKKELING	26
2.5. SOSIALE ONTWIKKELING	27
2.5.1. <i>Die invloed van ouers</i>	27
2.5.2. <i>Die invloed van gesinsamestelling</i>	29
2.5.3. <i>Die invloed van portuurgroep</i>	29
3. VERANDERINGE IN GESINSISTEME	30
3.1. ENKELOUERGESINNE	31
3.2. KINDERS	32
3.3. VADERSKAP	32
3.4. VERANDERING VAN GESINSROLLE	33
4. DIE AFWESIGE PA	33
4.1. AFWESIG WEENS DOOD	34
4.2. AFWESIG WEENS ONBEKENDHEID	34
4.3. AFWESIG WEENS EGSKEIDING	35
4.4. AFWESIG WEENS SAMELEWINGSFAKTORE	35
4.5. AFWESIG WEENS ONBETROKKENHEID / EMOSIONELE AFWESIGHEID	36
5. DIE GEVOLGE VAN DIE AFWESIGE PA OP DIE SEUN	36
5.1. FISIESE GEVOLGE	36
5.2. PSIGOLOGIESE GEVOLGE	37
5.3. MAATSKAPLIKE GEVOLGE	38
6. MENTORSKAP	38
6.1. DIE OORSPRONG VAN 'N MENTOR	38
6.2. BESKRYWING VAN 'N MENTOR	39
6.3. DIE VERHOUDINGSKONTEKS	39
7. GEVOLGTREKKING	40
8. SAMEVATTING	41
9. AANBEVOLE LEESWERK	42
BIBLIOGRAFIE	43
ARTIKEL 2: DIE ROL VAN 'N MENTOR VIR SEUNS IN DIE OORGANGSFASE VAN DIE LAAT-MIDDELKINDERJARE NA ADOLESSENSIE	47
1. INLEIDING	49
2. AGTERGROND / PROBLEEMSTELLING	50
3. NAVORSINGSMETODOLOGIE	51
4. PROFIEL VAN DIE DEELNEMERS	52
4.1. GESINSRANGORDE	53
4.2. BIOLOGIESE PA	54
4.2.1. <i>Betrokkenheid van die biologiese pa</i>	55

5. DIE MENTORVERHOUDING	57
5.1. DIE MENTOR AS ALTERNATIEF VIR DIE AFWESIGE PA	57
5.2. DIE BEHOEFTE AAN 'N MENTOR	57
5.2.1. <i>Redes vir die behoefte aan 'n mentor</i>	59
5.3. DIE VERWAGTINGE WAT VAN 'N MENTORVERHOUDING GEKOESTER WORD	59
5.3.1. <i>Aktiewe deelname</i>	60
5.3.2. <i>Beskerming</i>	60
5.3.3. <i>Luister</i>	61
5.3.4. <i>Ondersteuning</i>	61
5.3.5. <i>Rigtinggewend</i>	62
5.4. RANGORDE VAN BELANGRIKHEID VAN BEHOEFTE IN 'N MENTORVERHOUDING	63
6. GEVOLGTREKKING	63
7. AANBEVELINGS	64
8. SAMEVATTING	64
9. AANBEVOLE LEESWERK	65
BIBLIOGRAFIE	66
ARTIKEL 3: DIE UITWERKING VAN 'N MENTORVERHOUDING OP DIE ADOLESSENTE SEUN ..	69
1. INLEIDING	71
2. AGTERGROND / PROBLEEMSTELLING	72
3. NAVORSINGSMETODOLOGIE	73
4. PROFIEL VAN DIE DEELNEMERS	74
4.1. GESINSRANGORDE	75
4.2. BIOLOGIESE PA	76
4.2.1. <i>Betrokkenheid van die biologiese pa</i>	77
5. DIE MENTORVERHOUDING	79
5.1. DIE MENTOR AS ALTERNATIEF VIR DIE AFWESIGE PA	79
5.2. DIE BEHOEFTE AAN 'N MENTOR	80
5.3. DIE AKTIEWE MENTORVERHOUDING	80
5.3.1. <i>Betrokkenheid by 'n aktiewe mentorverhouding</i>	81
5.3.2. <i>Redes vir die mentorverhouding</i>	81
5.3.3. <i>Die mentorverhouding</i>	82
5.3.4. <i>Gevoel teenoor die mentor</i>	83
5.3.5. <i>Ouers se gevoel teenoor die mentor</i>	83
5.3.6. <i>Die belangrikheid van die mentorverhouding</i>	83
5.4. DIE VERWAGTINGE WAT AAN 'N MENTORVERHOUDING GESTEL WORD	84
5.4.1. <i>Aktiewe deelname</i>	84
5.4.2. <i>Beskerming</i>	84
5.4.3. <i>Luister</i>	85
5.4.4. <i>Nederig</i>	85
5.4.5. <i>Ondersteuning</i>	85
5.4.6. <i>Rigtinggewend</i>	86
5.5. RANGORDE VAN BELANGRIKHEID VAN BEHOEFTE IN 'N MENTORVERHOUDING	86
5.6. VERGELYKING TUSSEN SEUNS MET EN SONDER 'N MENTOR	88
5.6.1. <i>Positiewe funksioneringselemente</i>	88

5.6.2.	<i>Selfpersepsie</i>	88
5.6.3.	<i>Trauma dinamika</i>	89
5.6.4.	<i>Verhoudings</i>	89
5.6.5.	<i>Besluitnemingsvermoë</i>	90
6.	GEVOLGTREKKING	91
7.	AANBEVELINGS	91
8.	SAMEVATTING	92
9.	AANBEVOLE LEESWERK	92
	BIBLIOGRAFIE	94
	AFDELING C: SAMEVATTENDE OPSOMMING, BEVINDINGS, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS	97
1.	INLEIDING	97
2.	SAMEVATTENDE OPSOMMING, BEVINDINGS EN GEVOLGTREKKINGS	97
2.1.	NAVORSINGSMETODOLOGIE	97
2.1.1.	<i>Literatuurstudie</i>	97
2.1.2.	<i>Empiriese ondersoek</i>	98
2.2.	DIE LEEMTE WAT DIE AFWESIGE PA BY DIE SEUN IN SY LAAT-MIDDELKINDERJARE LAAT	99
2.3.	DIE ROL VAN 'N MENTOR BY SEUNS IN DIE OORGANGSFASE VANAF LAAT- MIDDELKINDERJARE NA ADOLESSENSIE.....	100
2.4.	DIE UITWERKING VAN 'N MENTORVERHOUDING OP DIE ADOLESSENTE SEUN.....	102
3.	TOETSING VAN DIE SENTRALE TEORETIESE STELLING	104
4.	AANBEVELINGS	104
5.	SLOTSOM	105
	AFDELING D: ADDENDUMS	107
	AFDELING E: SAAMGESTELDE BIBLIOGRAFIE	148
	SAAMGESTELDE BIBLIOGRAFIE	148

LYS VAN FIGURE

FIGUUR A-1:	GEMIDDELDE KONFORMERING	2
FIGUUR B-1:	GRAFIESE UITEENSETTING VAN ARTIKEL 1	21
FIGUUR B-2:	ONTWIKKELINGSTEORIEË.....	23
FIGUUR B-3:	GRAFIESE UITEENSETTING VAN ARTIKEL 2	49
FIGUUR B-4:	DEELNEMER SE UITBEELDING VAN RIGTINGGEWEND.....	62
FIGUUR B-5:	GRAFIESE UITEENSETTING VAN ARTIKEL 3	71
FIGUUR B-6:	BETROKKENHEID BY 'N MENTORVERHOUDING.....	81

LYS VAN TABELLE

TABEL A-1:	UITEENSETTING VAN DIE GEGEWENS RAKENDE DIE DEELNEMERS AAN DIE KWANTITATIEWE ONDERSOEK.....	7
------------	---	---

TABEL A-2:	UITEENSETTING VAN DIE GEGEWENS RAKENDE DIE DEELNEMERS AAN DIE KWALITATIEWE ONDERSOEK.....	8
TABEL B-1:	HUWELIKSTATUS: 20 JAAR EN OUER	30
TABEL B-2:	VORME VAN GESINSISTEME.....	31
TABEL B-3:	STRESSORS.....	36
TABEL B-4:	EIENSKAPPE VIR SUKSES MET KINDERS.....	40
TABEL B-5:	UITEENSETTING VAN DIE DEELNEMERS	52
TABEL B-6:	BETROKKENHEID VAN DIE BIOLOGIESE PA WAT BY DIE GESIN WOON.....	55
TABEL B-7:	BETROKKENHEID VAN DIE GESKEIDE BIOLOGIESE PA WAT NIE BY DIE GESIN WOON NIE.....	56
TABEL B-8:	BEHOEFTE AAN 'N MENTOR VOLGENS GESINSRANGORDE.....	58
TABEL B-9:	RANGORDE VAN BELANGRIKHEID TEN OPSIGTE VAN VERWAGTIGE WAT SEUNS VAN 'N MENTORVERHOUDING KOESTER	63
TABEL B-10:	UITEENSETTING VAN DIE ADOLESSENTE DEELNEMERS	75
TABEL B-11:	BETROKKENHEID VAN BIOLOGIESE PA WAT BY DIE GESIN WOON.....	77
TABEL B-12:	BETROKKENHEID VAN DIE GESKEIDE BIOLOGIESE PA WAT NIE BY DIE GESIN WOON NIE.....	78
TABEL B-13:	BEHOEFTE AAN 'N MENTOR VOLGENS GESINSRANGORDE.....	80
TABEL B-14:	RANGORDE VAN BELANGRIKHEID TEN OPSIGTE VAN VERWAGTINGE WAT DIE ADOLESSENTE SEUNS AAN 'N MENTORVERHOUDING STEL	86
TABEL B-15:	KINDERFUNKSIONERINGSINVENTARIS - HOËRSKOOLO.....	87

LYS VAN ADDENDUMS

ADDENDUM A:	BRIEF AAN ONDERWYSDEPARTEMENT	107
ADDENDUM B:	BRIEF VAN ONDERWYSDEPARTEMENT	108
ADDENDUM C:	BRIEF AAN SKOOLHOOFDE	109
ADDENDUM D:	KWANTITATIEWE INLIGTINGSBRIEF AAN OUIERS.....	110
ADDENDUM E:	KWANTITATIEWE TOESTEMMINGSVORM.....	111
ADDENDUM F:	KWANTITATIEWE MENTORSBEHOEFTEBEPALINGVRAELYS (12-14 JAAR) ..	112
ADDENDUM G:	KWANTITATIEWE MENTORSBETROKKENHEIDSVRAELYS (15-18 JAAR)	113
ADDENDUM H:	KWALITATIEWE INLIGTINGSBRIEF MET 'N MENTOR.....	114
ADDENDUM I:	KWALITATIEWE INLIGTINGSBRIEF SONDER 'N MENTOR	115
ADDENDUM J:	KWALITATIEWE TOESTEMMINGSVORM MET 'N MENTOR	116
ADDENDUM K:	KWALITATIEWE TOESTEMMINGSVORM SONDER 'N MENTOR	117
ADDENDUM L:	KWALITATIEWE MENTORSBEHOEFTEVRAELYS (12-14 JAAR)	118
ADDENDUM M:	KWALITATIEWE MENTORSBETROKKENHEIDSVRAELYS (15-18 JAAR).....	121
ADDENDUM N:	KINDERFUNKSIONERING INVENTARIS HOËRSKOOLO (CFI-HOËR)	125
ADDENDUM O:	RIGLYNE VIR PUBLISEERDERS – SA-eDUC	136
ADDENDUM P:	RIGLYNE VIR PUBLISEERDERS – KOERS.....	139
ADDENDUM Q:	RIGLYNE VIR PUBLISEERDERS – PIE	143

VOORWOORD

Hierdie verhandeling word in artikelformaat aangebied in ooreenstemming met die riglyne soos dit in die **Handleiding vir Nagraadse Studie – 2005** (D-18/2004) van die Noordwes-Universiteit uiteengesit is. Die tegniese versorging is gedoen binne die riglyne en vereistes soos verduidelik in Hoofstuk 2 van genoemde handleiding.

Tabelle en grafiese voorstellings is ooreenkomstig afdelings genommer, byvoorbeeld **Tabel A-1: UITEENSETTING ...** – Dit dui op die eerste tabel van Afdeling A.

Die manuskripte is by drie verskillende vaktydskrifte ingedien vir moontlike publikasie. Twee van die vaktydskrifte is geakkrediteerde nasionale vaktydskrifte (**SA-eDUC** & **KOERS**) en een is 'n geakkrediteerde internasionale vaktydskrif (**PIE**). Riglyne vir publikasies van die vaktydskrifte *SA-eDUC*, *KOERS* en *Perspectives in Education* word aangeheg (sien **Addendum O**, **Addendum P** en **Addendum Q**). Die manuskripte wat na die verskillende vaktydskrifte gestuur is, word in **paragraaf 9** van **Afdeling A** asook op die voorblad van **Afdeling B** aangedui.

OPSOMMING

Titel

MENTORSKAP IN DIE MAATSKAPLIKE FUNKSIONERING VAN DIE SEUN IN SY LAAT-MIDDELKINDERJARE

Opsomming

Die seun in sy laat-middelkinderjare het met vele veranderinge te kampe – fisies, maatskaplik en psigies. Wêreldwyd word mense deur veranderinge gekonfronteer - polities en ekonomies asook in maatskaplike strukture soos die gesinsisteem. Kinders is nie van hierdie uitdagings uitgesluit nie. Gesinstrukture verander mettyd en die biologiese pa raak toenemend afwesig in die lewe van die kind. Hierdie verhandeling verstrek inligting rakende drie belangrike aspekte met betrekking tot die seun. Die eerste, soos dit in Artikel 1 uiteengesit is, het betrekking op die uitwerking van die afwesige pa op die seun in sy laat-middelkinderjare en dié van die alternatiewe vaderfiguur, die mentor. Die tweede belangrike aspek, soos in Artikel 2 uiteengesit, het betrekking op die uitwerking van die gesinsrangorde op die seun in sy oorgangsfase van die middelkinderjare tot adolessensie, sy belewing van sy biologiese pa en die verwagtinge wat hy aan 'n mentorverhouding stel. Die derde belangrike aspek, soos in Artikel 3 uitgelig, het betrekking op die adolessente seun se belewing van sy biologiese pa, die invloed van die alternatiewe vaderfiguur, naamlik die mentor, en die uitwerking van die mentorverhouding op die seun.

SLEUTELWOORDE

Seun
Laat-middelkinderjare
Oorskakelingsfase
Adolesseent
Gesinsrangorde
Pa – Seun verhouding
Afwesige pa
Mentor
Mentorverhouding

ABSTRACT

Title

MENTORSKAP IN DIE MAATSKAPLIKE FUNKSIONERING VAN DIE SEUN IN SY LAAT-MIDDELKINDERJARE

Abstract

The boy in his late middle childhood faces enormous changes — physically, socially and mentally. World-wide, people experience challenges - politically and economically as well as regarding social structures such as families. Children are not excluded from these challenges. Family structures change over time and fathers are increasingly becoming absent in the lives of their children. This Master's dissertation provides information concerning three major aspects regarding the boy. The first, as described in Article 1, is the effect of the absent father on the boy in his late middle childhood and that of the alternative father figure, the mentor.

The second major aspect, as described in Article 2, is the influence of family ordinance on the boy in his transition phase from middle childhood into adolescence, his experience of the biological father and his expectancies regarding a mentor relationship. The third major aspect is the adolescent boy's experience of his biological father, the influence of an alternative father figure, namely the mentor, and the affect of the mentor relationship.

KEYWORDS

Boy
Late middle childhood
Transition phase
Adolescent
Family ordinance
Father – Son relationship
Absent father
Mentor
Mentor relationship

AFDELING A: ALGEMENE INLEIDING

1. PROBLEEMSTELLING

Sedert die oorgang na demokrasie in 1994 het Suid-Afrika talle veranderinge ondergaan, onder andere veranderinge op die politieke, samelewings- en ook ekonomiese terrein (Van Niekerk & Prins, 2001:9). Een van die grootste veranderinge geskied binne die gesin, maar dit raak die individu in besonder (Anon, 2005:26). Die veranderinge vind dus op die makro-, meso- en mikrovlak plaas.

Maatskaplike funksionering het nie noodwendig verbeter nie. Dit is waarskynlik toe te skryf aan die toenemende gaping tussen die hoër en laer sosio-ekonomiese posisie van mense (Lee, 2004:30). As gevolg hiervan verander die gemiddelde sosio-ekonomiese posisie van die gesin stadig maar seker, en dit kan maatskaplike wanfunksionering teweeg bring.

Soos die geval wêreldwyd is, ondergaan Suid-Afrika ook veranderinge ten opsigte van gesinstrukture (Venter, 2004:62). Die tradisionele of normale gesin, soos De Bruyn (1989:1) daarna verwys, bestaande uit 'n pa, ma en kinders waarin die pa die broodwinner is, kom al minder voor. Gesinne ervaar toenemend dat die pa onbetrokke is by of nie meer deel van die gesin uitmaak nie (Strong, DeVault & Sayad, 1998:92-97). Enkelouer-, homoseksuele en poligame gesinne is aan die toeneem, en kinders word al hoe meer aan egskeidings en gepaardgaande huwelikskonflik blootgestel (Goldscheider, 1997:77, Strong *et al.*, 1998:356; Venter, 2004:62,95; Zastrow & Kirst-Ashman, 2007:452-469). Die navorser is van mening dat die doeltreffende funksionering van die tradisionele gesin ingeperk word, onder andere deur werkoorslating en oorvol programme van kinders asook ekonomiese faktore. Bogenoemde toon dat gesinstrukture asook ouers se rolle binne die tradisionele raamwerk aan die verander is.

Codrington en Grant-Marshall (2004:13) meld dat die sterkste invloed op kinders die ouers en hul ouerskapstyle is. Hulle beklemtoon die geweldige invloed van ouers, of hulle afwesigheid, en ook omgewingsinvloede op kinders. Die afwesige vaderfiguur laat 'n groot gemis in die sosiale ontwikkeling van die seun in sy laat-middelkinderjare, aangesien hierdie fase van ouerleiding ontbreek (Van Niekerk, 2004:50). Eldredge (2001:60) verwoord die hartseer van 'n seun wat veroorsaak word deur 'n onnadenkende of afwesige pa soos volg:

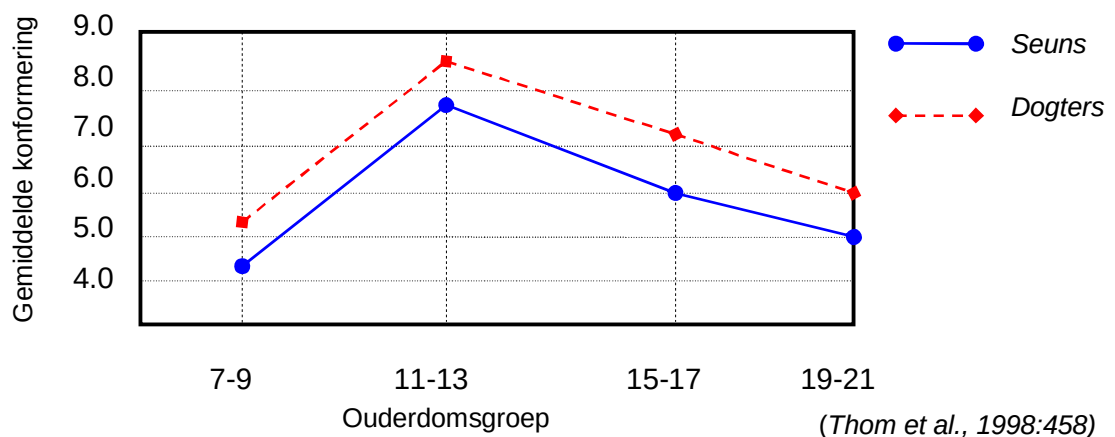
Every boy, in his journey to become a man takes an arrow in the center of his heart, in the place of his strength. Because the wound is rarely discussed and even more rarely healed, every man carries a wound. And the wound is nearly always given by his father.

Verskeie outeurs en sprekers soos Cilliers (2006), Eldredge (2001:60) en Hendricks en Hendricks (1995:24) wys daarop dat die afwesige vaderfiguur in die gesinsisteem daartoe lei dat die nodige steun van die vader se kant nie vir die kind en in besonder die seun beskikbaar is nie.

Benewens eksterne faktore soos bogenoemde op die meso- en makrovlak, beleef die kind in sy laat-middelkinderjare ook interne druk soos emosionele, kognitiewe en liggaamlike veranderinge op die mikrovlak (Anon, 2006; Foley, Roche & Tucker, 2001:239; Kotze, 2004:21; Louw, Van Ede & Ferns, 1998:338; Zastrow & Kirst-Ashman, 2007:329). Laasgenoemde outeurs wys op die omvangryke persoonlikheidsaanpassings wat die seun in sy laat-middelkinderjare moet maak. Hierdie aangeleentheid is egter al dikwels nagevors en word dus nie by hierdie ondersoek ingesluit nie.

Bogenoemde interne en eksterne faktore bring mee dat die seun in sy laat-middelkinderjare makliker konformeer as ouer adolessente. Hierdie proses geskied hoofsaaklik om sosiaal aanvaar te word (Strong *et al.*, 1998:87; Thom, Louw, Van Ede & Ferns, 1998:457) (kyk **Figuur A-1**). Hierdie konformering, ter wille van aanvaarding, maak die kind in sy laat-middelkinderjare kwesbaar vir negatiewe invloede soos misdaad, eksperimentering met chemiese substansie en tienerouerskap. Al bogenoemde invloede kan lei tot laer maatskaplike funksionering.

FIGUUR A-1: GEMIDDELDE KONFORMERING

Hierdie veranderinge kan by die seun in sy laat-middelkinderjare 'n behoefte aan 'n mentor laat ontstaan.

Die volgende definisie is uit Johnson en Ridley (2004:xv) en Ndabazandile (2006:14) saamgestel om 'n mentor te beskryf: 'n Mentor is 'n persoon, meestal ouer as die seun, wat die seun verstaan, ondersteun en in hom glo. Die mentor is 'n persoon wat aan die seun bekend is en vir hom die funksie van rolmodel en steunpilaar kan vervul en hom kan help om geleenthede vir verhoogde lewensgehalte te kan eien. Woodside en McClam (1998:242) verwys na 'n rolmodel as 'n persoon wat entoesiasies, kreatief en buigsaam is met die bereidwilligheid om met die groeiproses te help. Uit 'n Christelike perspektief gesien, word mentorskap in Spreuke 27:17 (Bybel, 1983) vergelyk met yster wat yster slyp: soos die een die ander slyp, so vorm mense mekaar. Dit bring mee dat die mentor aktief betrokke moet wees by die kind. Steyn (2005:5) waarsku dat die jeugdige in hierdie lewensfase baie ondersteuning en begrip nodig het. Dacey, Kenny en Margolis (2004:229) wys daarop dat daar 'n behoefte bestaan aan mentors, maar dat daar 'n tekort is aan volwassenes wat bereid is om as mentors op te tree.

Vir die mentor om die seun se ontwikkelingsfase in sy laat-middelkinderjare te kan verstaan, moet daar na die seun gekyk word as dat hy in 'n spesifieke lewensfase verkeer waarin nie net sosiale invloede soos portuurgroep nie, maar ook emosionele, kognitiewe en liggaamlike veranderinge 'n rol speel (Codrington & Grant-Marshall, 2004:4). Hierdie emosionele, kognitiewe geestelike en liggaamlike veranderinge soos denkpatrone, belewenisse en sienswyses word soms deur beide die seun en persone wat in wisselwerking met die seun verkeer, verkeerd geïnterpreteer of hanteer. 'n Verkeerde interpretasie van hierdie veranderinge kan groot skade aan die seun se ontwikkeling op alle vlakke meebring; daarom is dit noodsaaklik dat die totale verandering wat die seun ondergaan, reg hanteer en geïnterpreteer moet word.

Die mentor moet dus daarvoor opgewasse wees en daarmee vertrou wees om met die seun in sy laat-middelkinderjare te kan vereenselwig. Dit is dus noodsaaklik om aandag te skenk aan hierdie gemis en behoefte wat seuns ervaar. Verskeie rasse en etniese groepe maak die bevolking van Suid-Afrika uit en verskille kom voor in die benaderings en die opvoedingswyses van die verskillende kulture en gelowe (Zastrow & Kirst-Ashman, 2007:226), maar hierdie studie fokus slegs op die wit Afrikaanssprekende Suid-Afrikaanse seun en wel vanuit 'n Christelike perspektief.

Die volgende navorsingsvrae spruit voort uit die voorafgaande :

1. Hoedanig is die gemis en gevolge wat die afwesige pa by die seun in sy laat-middelkinderjare laat?
2. Het die seun wat in sy oorgangsfase van die laat-middelkinderjare na adolessensie verkeer, 'n behoefte aan 'n mentor, en wat is die verwagtinge wat hy aan sodanige verhouding stel?
3. het die adolessente seun 'n behoefte aan 'n mentor, en wat is die verwagtinge wat hy aan sodanige verhouding stel?
4. Watter uitwerking het 'n mentorverhouding op die adolessente seun?

2. DOELSTELLING VAN DIE NAVORSING

Die studie word aan die hand van die volgende doelstelling en doelwitte onderneem:

2.1. OORHOOFSE DOELSTELLING

Om vas te stel watter invloed 'n mentor op die seun het in sy oorgangsjare van laat-middelkinderjare na adolessensie, met spesifieke verwysing na die gemis as gevolg van die afwesigheid van die biologiese pa, die behoefte aan 'n mentor en die uitwerking van 'n mentor op die seun, en verder, om vas te stel of adolessente seuns 'n behoefte het aan 'n mentor en mentorverhouding en watter invloed 'n mentor op die seun se maatskaplike funksionering het.

2.2. DOELWITTE

Ten einde die doelstelling te bereik, word die volgende doelwitte nagestreef:

- ✓ om deur middel van 'n literatuurstudie vas te stel hoedanig die gemins is wat die afwesige pa by die seun in sy laat-middelkinderjare laat;
- ✓ om deur middel van 'n literatuurstudie, gepaard met 'n empiriese ondersoek, te bepaal of daar 'n behoefte by seuns in hulle laat-middelkinderjare is aan 'n mentor en 'n mentorverhouding;
- ✓ om deur middel van 'n literatuurstudie, gepaard met 'n empiriese ondersoek, te bepaal of daar 'n behoefte by adolessente seuns is aan 'n mentor en 'n mentorverhouding; en
- ✓ om te bepaal watter uitwerking 'n mentorverhouding op die seun het.

3. SENTRAAL TEORETIESE STELLING

Seuns het 'n behoefte aan 'n mentor wat nie noodwendig die biologiese pa is nie. Indien 'n seun dan in sy laat-middelkinderjare 'n afwesige of geen vaderfiguur het nie, kan 'n eksterne mentor in hierdie behoefte vervul en die seun daartoe in staat stel om gesonde maatskaplike funksionering te bereik.

☞ ***Om hierdie sentrale teoretiese stelling te kan bewys rakende die seun in sy laat-middelkinderjare, word daar nie net gefokus op die seun in sy laat-middelkinderjare nie, maar ook op die adolessente seun.***

4. AFBAKENING VAN DIE TERREIN

Die seuns wat as deelnemers vir die ondersoek gebruik word, is van verskillende geografiese streke in Suid-Afrika afkomstig. Van die deelnemers was skoliere in die Suid-Vrystaat, Noord-Kaap en Noordwes Provinsie onderskeidelik. Die deelnemers was almal wit seuns tussen die ouderdomme 12 en 14 jaar en 15 en 18 jaar onderskeidelik. Die geografiese streke is gebruik weens die bekendheid van hulpbronne in die omgewing.

Die professionele persone wat by die ondersoek betrek is, is van dieselfde streke as die deelnemers afkomstig, naamlik die Vrystaat, Noordwes en Noord-Kaap Provinsie onderskeidelik.

5. DUUR VAN DIE ONDERSOEK

Die navorser het reeds tydens sy finale jaar vir die Baccalaureusgraad in Maatskaplike Werk toepaslike literatuur vir die ondersoek ingesamel. Die insameling van die literatuur het in Februarie 2006 'n aanvang geneem, maar die indiepteliteratuur-ondersoek het eers in November 2006 begin. Die empiriese ondersoek in die platteland het van Maart 2007 tot April 2007 geskied en dié in die verre platteland in Mei 2007.

Die finale verslag is in Augustus 2007 afgesluit.

6. NAVORSINGSMETODOLOGIE

6.1. LITERATUURSTUDIE

Die biologiese, kognitiewe, psigososiale en geestelike aspekte van die seun in sy laat-middelkinderjare asook die adolessente seun is tydens die literatuurstudie ondersoek. Ander onderwerpe wat ook aan die hand van 'n literatuurstudie ondersoek is, is die uitwerking van die vaderfiguur op die seun en dié van 'n mentor. Vir 'n holistiese perspektief is daar oorhoofs gefokus op die lewensfase waarin die seun grootword. Dit verstrek agtergrondinligting rakende die sosiale vlak sodat die seun beter binne sy milieu verstaan kan word.

Inligting is ook verkry deur onderhoude met professionele persone op die terreine van psigologie, maatskaplike werk, opvoedkunde en teologie asook ander persone wat soortgelyke dienste lewer soos jeugwerkers. Gepubliseerde wetenskaplike bydraes uit handboeke en vaktydskrifte is gebruik, asook afgehandelde navorsingsprojekte op die terreine van maatskaplike werk, psigologie en teologie. Ongepubliseerde verslae sowel as bydraes in populêre bronne en media in die vorm van koerante en tydskrifte is gebruik om plaaslike en hedendaagse gebeurtenisse te verreken.

Databasisse wat vir die studie gebruik is, is SA Media, EBSCOhost en Google Scholar.

6.2. EMPIRIESE STUDIE

Die intervensie-navorsingsmodel is gevolg, en daar is slegs op die eerste twee fases daarvan gefokus, naamlik die probleemanalise en insameling van data en die sintese daarvan. Hierdie navorsingsmetode is gebruik om lig te werp op 'n relatief onbekende onderwerp en moontlike oplossings te kan voorstel (Fouché & De Vos, 2005:109; Marlow, 2001:31).

6.2.1. Ontwerp

Weens die feit dat die onderwerp goed gedefinieer is en 'n hoër kennisvlak rakende die onderwerp verkry moet word, asook nuwe velde ondersoek moet word, is die ondersoek beide verkennend en beskrywend van aard (Fouché & De Vos, 2005:106). Die navorser het die psigososiale uitwerking van 'n mentor op die lewensgehalte van die individu aan die hand hiervan bepaal.

6.2.2. Deelnemers

Die gegewens rakende die seuns wat as deelnemers aan die kwantitatiewe ondersoek deelgeneem het, is in **Tabel A-1** uiteengesit.

TABEL A-1: UITEENSETTING VAN DIE GEGEWENS RAKENDE DIE DEELNEMERS AAN DIE KWANTITATIEWE ONDERSOEK

OUDERDOM	PLATTELAND		VERRE PLATTELAND		GESAMENTLIK	
	GETAL DEELNEMERS	PERSENTASIE	GETAL DEELNEMERS	PERSENTASIE	TOTALE GETAL DEELNEMERS	PERSENTASIE
12 Jaar	25	8.8%	24	8.5%	49	17.3%
13 Jaar	33	11.7%	18	6.4%	51	18.1%
14 Jaar	27	9.5%	23	8.1%	50	17.6%
15 Jaar	37	13.1%	19	6.7%	56	19.8%
16 Jaar	23	8.1%	17	6.0%	40	14.1%
17 Jaar	12	4.2%	18	6.4%	30	10.6%
18 Jaar	4	1.4%	3	1.1%	7	2.5%
TOTAAL	161	56.8%	122	43.2%	N=283	100%

(N=283)

Die deelnemers is almal wit Afrikaanssprekende seuns. Deelnemers uit die verre platteland is skoliere in Jacobsdal en Luckhoff in die Suid-Vrystaat, en Hopetown en Douglas in die Noord-Kaap en die deelnemers in die platteland in Potchefstroom in die Noordwes Provinsie. Data wat van hierdie seuns verkry is, is gebruik om die behoefte aan 'n mentor te bepaal asook inligting oor die betrokkenheid van die biologiese pa.

Uit diegene wat aan die kwantitatiewe empiriese ondersoek deelgeneem het, is die deelnemers vir die kwalitatiewe ondersoek geselekteer. Die gegewens rakende die deelnemers aan die kwalitatiewe empiriese ondersoek is in **Tabel A-2** uiteengesit. 'n Baie duidelike identifisering vir die selektering van die deelnemers is uiters belangrik (Strydom & Delpont, 2005:328).

TABEL A-2: UITEENSETTING VAN DIE GEGEWENS RAKENDE DIE DEELNEMERS AAN DIE KWALITATIEWE ONDERSOEK

OUDERDOM	PLATTELAND				VERRE PLATTELAND				GESAMENTLIK			
	GETAL DEELNEMERS		PERSENTASIE		GETAL DEELNEMERS		PERSENTASIE		TOTALE GETAL DEELNEMERS		PERSENTASIE	
12 – 14 Jaar	20		33.4%		20		33.4%		40		66.6%	
	MET 'N MENTOR	PERSENTASIE	SONDER 'N MENTOR	PERSENTASIE	MET 'N MENTOR	PERSENTASIE	SONDER 'N MENTOR	PERSENTASIE	MET 'N MENTOR	PERSENTASIE	SONDER 'N MENTOR	PERSENTASIE
15 – 18 Jaar	5	8.3%	5	8.3%	5	8.3%	5	8.3%	10	16.7%	10	16.7%
TOTAAL	30		50.0 %		30		50.0%		N=60		100%	

N=60

6.2.3. Meetinstrumente

Vir die kwantitatiewe empiriese ondersoek het die deelnemers *selfontwerpte* vraelyste ingevul (sien **Addendum F & G**). Die vraelyste funksioneer op die basis van 'n Likert-skaal (Neuman, 2003:197), en geslote vraagstelling is gebruik. Adolescente deelnemers in die tweede fase van die ondersoek het ook die CFI-Hoër* *gestandaardiseerde* vraelys van die Perspektief Opleidingsentrum ingevul (sien **Addendum N**).

Vir die kwalitatiewe empiriese ondersoek het die deelnemers tussen 12-14 jaar asook dié tussen 15-18 jaar wat in 'n mentorverhouding staan, *selfontwerpte* vraelyste ingevul (sien **Addendum L & M**). Die vrae van die *selfontwerpte* vraelyste was oopantwoordvrae. Die vraelys is tydens 'n aangesig-tot-aangesig-onderhoud met die deelnemers bespreek om die rykste of doeltreffendste data te bekom (Strydom & Delpont, 2005:332).

Data-insameling het volgens die semi-gestruktureerde onderhoudskedule geskied. Hierdie skedule handel oor areas van gemeenskaplike belang, maar laat ruimte vir buigsaamheid ten opsigte van sienswyses en diepte (Greeff, 2002:298).

6.2.4. Prosedure

Hierdie studie is beide kwantitatief en kwalitatief van aard. 'n Kwantitatiewe ondersoek is wesenlik statistiese analise wat gebruik maak van numeriese vergelykings (Barker, 2003:354). Vir die kwalitatiewe empiriese ondersoek is die data, komende van die deelnemers se sienswyses en persoonlike gevoelens tydens die ondersoek, verwerk

* Kinderfunksionering Inventaris Hoërskool

(Green, 2000:3). Vir die kwantitatiewe ondersoek is op skole in die geselekteerde geografiese areas besluit en toestemmingsvorme vir deelname is aan al die potensiële deelnemers uitgedeel. Slegs diegene met getekende toestemmingsvorme wat deur hulle ouers of voogde onderteken is, is by die ondersoek betrek. Die deelnemers vir die kwalitatiewe ondersoek is deur middel van 'n nuwaarskynlikheid-seleksietipe kwotasteekproef uit die kwantitatiewe deelnemers geïdentifiseer (Strydom, 2005b:202). Die ingesamelde data is in temas verwerk.

6.2.5. Etiese aspekte

Strydom (2005a:67) wys daarop dat die regte van die deelnemers altyd in ag geneem en gerespekteer moet word. Vervolgens het die navorser twee basiese kategorieë ten opsigte van etiese verantwoordelikheid nagekom, naamlik die verantwoordelikheid teenoor almal en alles wat deel het aan die navorsing. Tweedens is die navorsingsbevindinge eerlik en korrek weergegee (Marlow, 2001:26; Strydom, 2005a:58).

Die integriteit van die empiriese studie is gewaarborg deur die toepassing van die volgende etiese beginsels (Marlow, 2001:25-26; Strydom, 2005a:58):

- ☞ Deelnemers mag geen skade, fisies of emosioneel, aangedoen word nie. Dit is bereik deur die ongemaksvlakke van deelnemers waar te neem en daarop te gereageer, waar nodig.
- ☞ Skriftelike ingeligte toestemming is van die deelnemers en hul ouers verkry.
- ☞ Privaatheid mag nie geskend word nie. Dit is bereik deurdat beide die kwantitatiewe en kwalitatiewe data deur die navorser self verwerk is. Onderhoude het ook in 'n kantoor met 'n neutrale atmosfeer plaasgevind.
- ☞ Die navorser moet bekwaam en professioneel optree en voortdurend op die ondersoek gefokus bly en 'n navorsingsperspektief bly handhaaf. Dit is bereik deurdat die deelnemers wat 'n behoefte aan hulpverlening getoon het, verwys is.

Omdat daar met jeugdiges gewerk word, is hierdie etiese beginsels baie duidelik aan hulle voorgehou. Volgens Bosman-Swanepoel en Wessels (1995:12) is 'n kind 'n persoon onder die ouderdom van 18 jaar en word na sodanige persoon verwys as minderjarig. Gevolglik is ingeligtetoestemmingsvorme ook aan die ouers/voogde van die minderjarige deelnemers deurgegee, en toestemming is van hulle verkry alvorens die seuns kon deelneem (Suid-Afrika, 2003:16).

Etiese goedkeuring, met verwysing nommer **06K33**, is op 7 Desember 2006 van die Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus, se Etiekomitee verkry.

6.2.6. Dataverwerking

Data is ingesamel onder die oorkoepelende tema: *Mentorskap in die maatskaplike funksionering van die seun in sy laat-middelkinderjare*. Onder hierdie oorkoepelende tema is sub-temas ontwerp wat die data meer hanteerbaar en meetbaar maak. Die kwantitatiewe data wat ingesamel is, is deur die navorser en die sagteware van die Perspektief Opleidingsentrum in Potchefstroom verwerk. Die kwalitatiewe data is verwerk deur 'n samestelling van Marshall en Rossman en Tesch se verwerkingmetodes soos in Poggenpoel (1998:342-344) uiteengesit. Verbatim-aanhalings en grafiese voorstellings van die deelnemers is hiervoor aangewend.

7. BEPERKINGE VAN DIE ONDERSOEK

Die beperkinge wat in die ondersoek voorgekom het, is soos volg:

- Suid-Afrikaanse wetenskaplike literatuur rakende die afwesige pa is baie verouder;
- baie min hedendaagse literatuur rakende die Suid-Afrikaanse wit seun is beskikbaar;
- literatuur rakende die seun in sy laat-middelkinderjare is hoofsaaklik afkomstig van kinders in die Verenigde State van Amerika en die Verenigde Koninkryk;
- besonder min wetenskaplike literatuur is beskikbaar met betrekking tot mentorskap, en die meerderheid literatuur is uit populêre bronne ingewin;
- die aantal kinders wat aan die kwantitatiewe empiriese ondersoek kon deelneem, is deur die ouers beperk. Sommige ouers staan besonder skepties teenoor en is oningelig oor navorsing en het hulle seuns verbied om aan die ondersoek deel te neem;
- die deelname aan die kwantitatiewe ondersoek deur ouer adolessente seuns is gering; en
- die CFI-Hoër gestandaardiseerde vraelys is besonder omvangryk, en die invul daarvan neem baie tyd in beslag.

8. BEGRIPSOMSKRYWING

- ***Afwesige pa***

Die begrip afwesig(e) volgens Odendaal en Gouws (2005:33) word beskryf as: *Nie daar op die plek nie, weg, nie teenwoordig nie. Nie met jou aandag by wat gebeur of gesê word nie; verstrooid*. Posel en Devey (2006:44) beskryf die afwesige pa as iemand wat nie meer deel uitmaak van dieselfde gesin as die kind nie.

Die afwesige pa kan in twee hoofgroepe verdeel word, naamlik (a) afwesig weens dood of onbekend en (b) afwesig weens onbetrokkenheid en/of emosioneel afwesig.

a) Afwesig weens dood of onbekend

'n Pa is dus afwesig weens dood indien die pa afgesterf het. 'n Pa is onbekend indien die identiteit van die pa onbekend is. Die kind is dus oningelig oor wie sy/haar biologiese pa is nie.

b) Afwesig weens onbetrokkenheid of emosioneel afwesig

By hierdie kategorie val die klem op die feit dat die pa bekend is en nog lewe. Die pa kan dus óf by die gesin woon óf elders, soos in die geval van 'n egskeiding, maar is onbetrokke by die kind se lewe.

Dit blyk dus dat die afwesige pa beskou kan word as 'n persoon wat nie meer deel van die huishouding uitmaak nie weens dood, egskeiding of vervreemding. Die afwesige pa blyk ook moontlik 'n persoon te kan wees wat nog by die gesin woon en deel van die gesin uitmaak, maar onbetrokke is by die behoeftes en lewe van die kind.

- ***Laat-middelkinderjare***

Die term middelkinderjare word volgens Louw *et al.* (1998:326) en Rathus (2005:107) beskryf as die tydperk tussen ses en twaalf jaar. Winter (2003:29) verwys na die laat-middelkinderjare as tussen nege tot twaalf of dertien jaar. Tydens hierdie lewensfase vind daar groot veranderinge en ontwikkeling in die kind se lewe plaas. Daar word ook in die teks verwys na die **oorgangsfase**. In hierdie fase bereik die meeste kinders ook puberteit, en volgens Thom *et al.* (1998:458) konformeer die kind maklik tydens hierdie lewensfase.

Dit blyk dus dat die kind in die middelkinderjare tussen die ouderdomme ses en dertien jaar oud is. Vir doeleindes van hierdie studie word na 'n seun in sy laat-middelkinderjare of oorgangsfase verwys as 'n kind tussen die ouderdomme elf en dertien jaar.

- ***Maatskaplike funksionering***

Volgens die Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk (1995:37) word maatskaplike funksionering gedefinieer as: *Geheel van 'n individu se rolvervulling op alle bestaansvlakke in wisselwerking met ander individue, gesinne, groepe, gemeenskappe of situasies*. Barker (2003:403) verwoord maatskaplike funksionering as: *Living up to the expectations that are made of an individual by that person's own self, by the immediate*

social environment, and by society at large. These expectations, or functions, include meeting one's own basic needs and the needs of one's dependents and making positive contributions to society.

Dit blyk dus dat maatskaplike funksionering deur die individu, sy onmiddellike omgewing en die groter samelewing bepaal word, maar dat die onus op die individu rus om in die behoeftes aan verhoogde lewensgehalte wat daaruit voortspruit en die bydrae tot die gesin se funksionering tot die beswil van almal, te vervul.

- **Mentor**

Collins Internet-linked Dictionary of Social Work (2006:322) verwys na 'n mentor as iemand met ondervinding van 'n bepaalde situasie wat advies of ondersteuning aan iemand anders in 'n soortgelyke situasie bied.

Hendricks en Hendricks (1995:18) beskryf 'n mentor soos volg: *Mentors look inside us and find the man we long to be. Then they help to bring that man to life. At their best, mentors nurture our souls. They shape our character. They call us to become complete men, whole men, and, by the grace of God, holy men.* Johnson en Ridley (2004:xv) beskryf mentorskap as 'n persoonlike verhouding met 'n ouer persoon wat meer ondervinding en lewenservaring het. Hierdie persoon (mentor) dien as voorbeeld, rolmodel en opvoeder vir die jonger persoon en verskaf kennis, advies, berading, ondersteuning en geleenthede aan die jonger persoon. Volgens Ndabazandile (2006:14) is 'n mentor 'n betroubare berader of rigtinggewer. Iemand wat invloedryk is, ondervinding en lewenservaring het en 'n persoonlike verhouding met die ander persoon aanknoop om hom te help om sy doelwitte te bereik.

'n Mentor blyk dus 'n ouer persoon te wees wat 'n direkte rol in die lewe van 'n jonger persoon speel. Hierdie mentor het 'n persoonlike verhouding met die jonger persoon, help hom, staan hom by, ondersteun en glo in hom sodat die jonger persoon selfvertroue kan ontwikkel en 'n verhoogde lewensgehalte kan ervaar.

- **Oorgangsfase**

Die oorgangsfase is dieselfde as die laat-middelkinderjare (sien **Laat-middelkinderjare**).

- **Platteland**

Odendaal en Gouws (2005:871) verwys na die platteland as 'n *streek buite die stede, die digbewoonde gebiede*. Streke wat gekenmerk word as platteland is munisipale gebiede waarin die bevolkingsyfer laag is.

Vir hierdie doeleindes word na die platteland verwys as 'n dorp of gebied buite die stede maar wat nie noodwendig afgeleë is nie en waarvan die bevolkingsyfer laag is.

- **Verre platteland**

Die woord *verre* dui op iets wat baie veraf is (Odendaal & Gouws, 2005:1290).

Dit blyk dus dat die geografiese gebied verre platteland na 'n area met 'n uitsonderlik lae populasie verwys wat veraf geleë is.

9. UITEENSETTING VAN DIE VERSLAG

Afdeling A

Die eerste afdeling dien as algemene inleiding tot die studie. Die probleemstelling, sentraal teoretiese stelling, doelstelling en doelwitte, navorsingmetodologie en begripsomskrywings word onder andere uiteengesit.

Om die sentrale teoretiese stelling te kan bewys, is daar nie net gefokus op die seun in sy laat-middelkinderjare nie, maar ook op die adolessente seun.

Afdeling B

Afdeling B bestaan uit drie opvolgende artikels. 'n Uiteensetting van die artikels word skematies op **Afdeling B** se voorblad uiteengesit. Die **titels** van die onderskeie artikels is soos volg:

- 📄 **Artikel 1:** Die gemis wat die afwesige pa by die seun in sy laat-middelkinderjare laat
- 📄 **Artikel 2:** Die rol van 'n mentor vir seuns in die oorgangsfase van die laat-middelkinderjare na adolessensie
- 📄 **Artikel 3:** Die uitwerking van 'n mentorverhouding op die adolessente seun.

Afdeling C

Hierdie afdeling omvat die samevattende bevindinge, gevolgtrekkings en aanbevelings wat uit die studie na vore gekom het. Aanbevelings word gedoen rakende verdere ondersoekmoontlikhede vir 'n verhoogde lewensgehalte onder die jeug.

Afdeling D

Al die addendums wat in hierdie studie gebruik is, word hier ingesluit. Dit strek van die toestemmingsbrief wat aan die onderwysdepartement gerig is, tot die voorskrifte van die vaktydskrifte vir die beoogde plasings van die manuskripte.

Afdeling E

Die laaste afdeling is 'n saamgestelde bibliografie van al die bronne wat tydens die studie geraadpleeg is.

BIBLIOGRAFIE

ANON. 2005. Better quality of life. *Sowetan*:26, 28 Oct.

ANON. 2006. Raising kids. New Insecurities [web:]
http://www.raisingkids.co.uk/9_13/pre_dev03.asp. [Datum van gebruik: 5 Mei 2006].

BARKER, R.L. 2003. The social work dictionary. 5th ed. Washington, DC: NASW.

BOSMAN-SWANEPOEL, H.M. & WESSELS, P.J. 1995. 'n Praktiese benadering tot die Wet op Kindersorg. 2de uitg. Pretoria: Digma.

BYBEL. 1983. Die Bybel: nuwe vertaling. Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika.

CILLIERS, M. 2006. Hofprosedures. Lesing aangebied deur proefbeampte van departement maatskaplike dienste: deel van die module 471: Maatskaplike werk. Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. 15 Mei. (Ongepubliseer.)

CODRINGTON, G. & GRANT-MARSHALL, S. 2004. Mind the gap! Johannesburg: Penguin Books.

COLLINS INTERNET-LINKED DICTIONARY OF SOCIAL WORK. 2006. Glasgow: Harper Collins.

DACEY, J., KENNY, M. & MARGOLIS, D. 2004. Adolescent development. 3rd ed. Ohio: Thomson Custom.

DE BRUYN, P.J. 1989. Die gesin: Wat sê die Bybel daarvan? Potchefstroom: PU vir CHO.

ELDREDGE, J. 2001. Wild at heart: discovering the secret of a man's soul. Nashville: Thomas Nelson.

FOLEY, P., ROCHE, J. & TUCKER, S. 2001. Children in society: contemporary theory, policy and practice. Great Britain: Palgrave and The Open University.

FOUCHÉ, C.B. & DE VOS, A.S. 2005. Problem formulation. (*In* De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpont, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 100-110.)

GOLDSCHIEDER, F.K. 1997. Family relationships and life course strategies for the 21st century. (*In* Dreman, S., ed. The family on the threshold of the 21st century: trends and implications. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. p. 73-85.)

GREEFF, M. 2002. Information collection: interviewing. (*In* de Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpont, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 2nd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 291-320.)

GREEN, S. 2000. Research methods in health, social and early years care. United Kingdom: Stanly Thornes.

HENDRICKS, H. & HENDRICKS, W. 1995. As Iron sharpens iron: building character in a mentoring relationship. Chicago: Moody Press.

- JOHNSON, W.B. & RIDLEY, R.R.** 2004. The elements of mentoring. New York: Palgrave MacMillan.
- KOTZE, J.** 2004. Graad sewe-leerders van die Wolmer-gemeenskap se persepsies oor hulle toekomsverwagtinge. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (Skripsie: MA – Speltherapie).
- LEE, R.** 2004. Say goodbye to welfarism. *Financial Mail*: 29 Okt. 30p.
- LOUW, D.A., VAN EDE, D.M. & FERNS, I.** 1998. Die middelkinderjare. (In Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.D., reds. Menslike ontwikkeling. 3de uitg. Kaapstad: Kagiso Tersiër. p. 325-383.)
- MARLOW, C.** 2001. Research methods for generalist social work. 3rd ed. Wadsworth: Brooks/Cole.
- NDABAZANDILE, S.** 2006. South Africa needs real mentors. *Saturday Star*: 21 Jan. 14p.
- NEUMAN, W.L.** 2003. Social research methods: qualitative and quantitative approaches. 5th ed. Boston: Pearson Education.
- NORTON, G.** 1998. Stres en stresshantering. (In Louw, D.A. & Edwards, D.J.A., reds. Sielkunde: 'n Inleiding vir studente in Suider-Afrika. 2de uitg. Johannesburg: Heinemann. p. 571-625.)
- NUWE WOORDEBOEK VIR MAATSKAPLIKE WERK.** 1995. Kaapstad: CTP Book Printers.
- ODENDAAL, F.F. & GOUWS, R.H.** 2005. HAT: Verklarende handwoordeboek van die Afrikaanse taal. Kaapstad: Perskor.
- POGGENPOEL, M.** 1998. Data analysis in qualitative research. (In De Vos, A.S., ed. Research at grass roots: a primer for the caring professions. p. 334-353.)
- POSEL, D. & DEVEY, R.** 2006. The demographics of fathers in South Africa: an analysis of survey data, 1993-2002. (In Richter, L. & Morrell, R., eds. Baba: men and fatherhood in South Africa. Cape Town: HSRC Press. p. 38-52.)
- RATHUS, S.A.** 2005. Psychology: concepts & connections. 9th ed. Belmont, CA: Wadsworth.
- STEYN, M.M.** 2005. Jeuggesentreerde intervensie: Studiegids vir MWKG 341A. Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus. Potchefstroom: NWU.
- STRONG, B., DEVAULT, C. & SAYAD, B.W.** 1998. The marriage and family experience: Intimate relationships in a changing society. Belmont, CA: Wadsworth.
- STRYDOM, H.** 2005a. Ethical aspects of research in the social sciences and human service professions. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 56-70.)
- STRYDOM, H.** 2005b. Sampling and sampling methods. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 192-204.)

STRYDOM, H. & DELPORT, C.S.L. 2005. Sampling and pilot study in qualitative research. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 327-332.)

SUID-AFRIKA. 2003. Children's bill. Kaapstad: Staatsdrukker. (B70B-2003).

THOM, D.P., LOUW, A.E., VAN EDE, D.M. & FERNS, I. 1998. Adollessensie. (In Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.E., reds. Menslike ontwikkeling. 3de uitg. Kaapstad: Kagiso Tersiër. p. 387-474.)

VAN NIEKERK, A. 2004. Pa-loos al is hy daar. *Finesse*: April. 50-52p.

VAN NIEKERK, E. & PRINS, A. 2001. Counselling in Southern Africa: a youth perspective. Cape Town: Heinemann.

VENTER, H.V. 2004. Die begeleiding van gesinne in die plaaslike kerk binne die konteks van die postmodernisme: 'n prakties-teologiese benadering. Potchefstroom: Noordwes Universiteit, Potchefstroom-kampus. (Verhandeling - M.Th.: Pastoraal).

WINTER, C.M. 2003. Bemagtiging van enkelouerkinders in hulle laat-middelkinderjare in 'n middestad konteks deur gestaltgroepwerk. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (Proefskrif – D. Phil.).

WOODSIDE, M. & MCCLAM, T. 1998. Generalist case management: a method of human services delivery. Knoxville: Brooks/Cole.

ZASTROW, C.H. & KIRST-ASHMAN, K.K. 2007. Understanding human behavior and the social environment. 7th ed. Belmont: Brooks/Cole.

AFDELING B: ARTIKELS

Skematiese voorstelling en uiteensetting van **Afdeling B**.

ARTIKEL 1

Titel:

- Die leemte wat die afwesige pa by die seun in sy laat-middelkinderjare laat

Doelwit:

- Om deur middel van 'n literatuurstudie die leemte wat die afwesige vader by seun in sy laat-middelkinderjare te bepaal.
- 'n Alternatief vir die afwesige pa – 'n mentor

Vaktydskrif:

- **SA-eDUC** (nasionaal geakkrediteerd)

ARTIKEL 2

Titel:

- Die rol van 'n mentor vir seuns in die oorgangsfase vanaf die laat-middelkinderjare na adolessensie

Doelwit:

- Om deur middel van 'n kwantitatiewe en kwalitatiewe empiriese ondersoek, gepaard met 'n literatuurstudie die betrokkenheid van die biologiese pa te ondersoek by seuns in hulle oorgangsfase asook hierdie seuns se behoefte aan 'n mentor.

Vaktydskrif:

- **KOERS** (nasionaal geakkrediteerd)

ARTIKEL 3

Titel:

- Die uitwerking van 'n mentorverhouding op die adolessente seun

Doelwit:

- Om deur middel van 'n kwantitatiewe en kwalitatiewe empiriese ondersoek, gepaard met 'n literatuurstudie die betrokkenheid van die biologiese pa te ondersoek by adolessente seuns asook hierdie seuns se behoefte aan 'n mentor.
- Die uitwerking van 'n mentorverhouding op die adolessente seun

Vaktydskrif:

- **PIE** (internasionaal geakkrediteerd)

ARTIKEL 1: DIE LEEMTE WAT DIE AFWESIGE PA BY DIE SEUN IN SY LAAT-MIDDELKINDERJARE LAAT

JPD STEYTLER & H STRYDOM

ABSTRACT

The boy in his late middle childhood faces enormous changes — physically, socially and mentally. World-wide, people experience challenges in politics, economy and social structures such as families. Children are not excluded from these challenges. Family structures change and fathers are becoming more absent in the lives of their children. This article provides information concerning the effect of the absent father on the boy in his late middle childhood. Due to the absent father and the hunger for a father figure, this article provides an alternative for the loss, namely a mentor. A mentor is somebody the boy can relate to and can trust. He guides the boy into manhood and empowers him.

KEYWORDS

Boy
Late middle childhood
Absent father
Mentor

OPSOMMING

Die seun in sy laat-middelkinderjare word gekonfronteer met enorme veranderinge – fisies, sosiaal en verstandelik. Wêreldwyd beleef mense uitdagings op politieke, ekonomiese en maatskaplike strukture soos die gesin. Kinder is nie uitgesluit van hierdie veranderinge nie. Gesinstrukture verander en pa's word meer afwesig in die lewe van hulle kinders. Hierdie artikel verskaf inligting rakende die effek wat die afwesige vader laat by die seun in sy laat-middelkinderjare. As gevolg van die afwesige vader en honger na 'n vaderfiguur verskaf hierdie artikel 'n alternatief vir die behoefte naamlik 'n mentor. 'n Mentor is iemand met wie die seun homself mee kan vereenselwig en kan vertrou. Hy begelei en bemagtig die seun na volwaardig man wees.

SLEUTELWOORDE

Seun
Laat-middelkinderjare
Afwesige pa
Mentor

We know that our society produces
plentiful supply of boys,
but seems to produce fewer and
fewer men.

(John Eldredge, 2001:83)

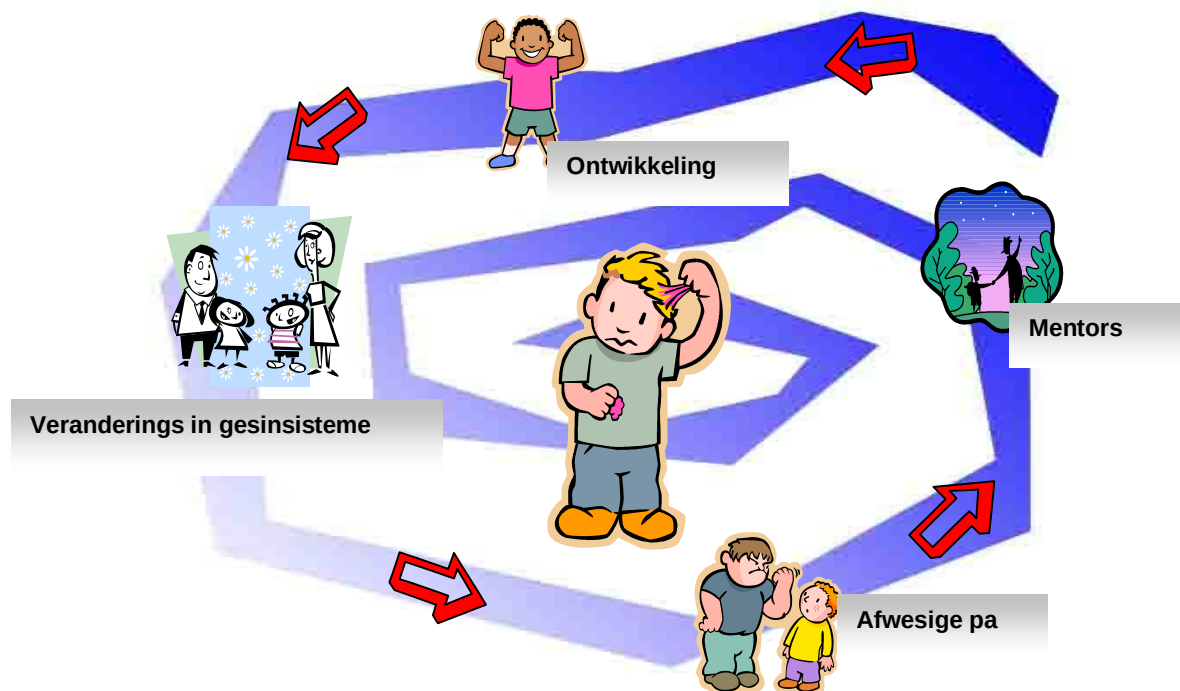
1. INLEIDING

Groot sosiologiese en maatskaplike veranderinge word tans wêreldwyd op makro-, meso- en mikrovlak beleef. Suid-Afrika het opsigself grootliks aandeel aan hierdie veranderinge soos gesinstrukture en wetgewing wat veral ten opsigte van gesinne verander het. Die rolle en verantwoordelikhede van die gesinslede verander en dit beïnvloed kommunikasie en vertroue in die gesin. Hierdie sosiale veranderinge asook die normale veranderinge wat die seun in sy laat-middelkinderjare beleef, dra by tot 'n meer intense belewing van die seun se fisiese, psigiese en sosiale ontwikkeling.

Hierdie studie is gerig op die seun in sy laat-middelkinderjare en fokus op die volgende:

- Die ontwikkeling van die seun tydens sy laat-middelkinderjare.
- Die veranderinge in gesinsisteme en die gevolge daarvan.
- Die afwesige pa.
- Watter gevolge het 'n afwesige pa op sy seun in sy laat-middelkinderjare.
- Die mentor.

FIGUUR B-1: GRAFIESE UITEENSETTING VAN ARTIKEL 1

2. SEUN IN SY LAAT-MIDDELKINDERJARE

Die seun in die laat-middelkinderjare staan aan die einde van sy kinderjare, aan die begin van adolessensie en bereik puberteit. Sigmund Freud (1856-1939) verwys na hierdie tydperk as die **psigoseksuele latentheid** en Erik Erikson (1902-1994) bestempel dit as die periode van **arbeidsaamheid teenoor minderwaardigheid** (Meyer & Van Ede, 1998:49,55; Papalia, Olds & Feldman, 2006:27-31; Van Niekerk, 1996:59; Zastrow & Kirst-Ashman, 2007:258). Volgens Jean Piaget (1896-1980) se ontwikkelingsfases is die seun in sy laat-middelkinderjare aan

Blootstelling en insette van die media, internet en portuurgroep het 'n groot invloed oor die vorming die seun se persepsie van seksualiteit

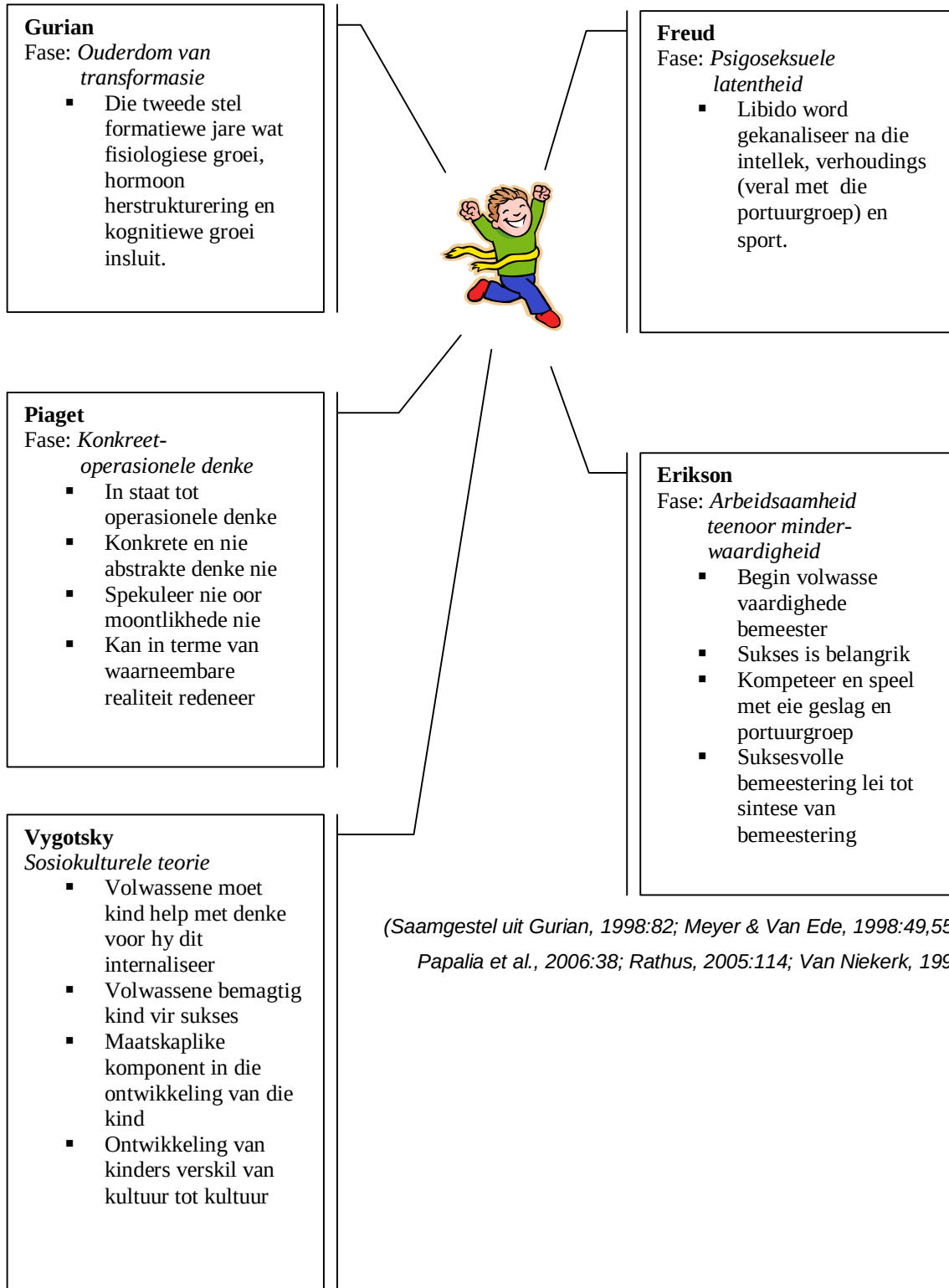
die einde van die **konkreet-operasionele periode** en aan die begin van sy **formele operasionele denke** waar volwasse denkwyses begin (Meyer & Van Ede, 1998:82; Papalia *et al.*, 2006:33; Rathus, 2005:114). Michael Gurian omskryf hierdie lewensfase as die **ouderdom van transformasie** (Gurian, 1998:82). Die Russiese psigoloog Lev Semenovich Vygotsky (1896-1934) verwys daarna dat kinders deur **sosiale interaksie** met ander kinders en mense leer. Die aanleer van nuwe kognitiewe vaardighede is deel van hulle daaglikse omgang (Papalia *et al.*, 2006:39; Thompson, 2006). Die kind word ondersteun en begelei deur 'n volwassene totdat hy die taak self kan bemeester. Die kind word met ander woorde, bemagtig om die taak in die toekoms self die hoof te kan bied (kyk Figuur B-2).

Wat opvallend is by die meeste van die ontwikkelingsteorieë is dat die seun in sy laat-middelkinderjare by elkeen van die verskillende teorieë óf aan die einde van een fase, óf aan die begin van 'n volgende fase staan. Dit plaas die seun in 'n baie moeilike groep aangesien hy pas een fase ontgroeit het en nog nie heeltemal gereed is vir die volgende fase nie. Hierdie oorskakeling kan identiteitsverwarring veroorsaak, wat die seun in sy laat-middelkinderjare weer makliker beïnvloedbaar laat. Indien 'n seun in die egosentriese fase van sy lewe 'n leemte ervaar, kan dit 'n drastiese verswakking in sy emosionele lewe teweegbring (Erickson, 1996:37). Die seun in sy laat-middelkinderjare beskik reeds oor bepaalde inherente lewensvaardighede, en daarom is die ontwikkeling van sy selfbewussyn ten opsigte hiervan, noodsaaklik (Ward, 2004:23).

Quinn (1999:103) omskryf die suksesvolste ontwikkeling vir die seun in sy laat-middelkinderjare as volg:

Current theory suggests that young adolescents need opportunities for physical activity, development of competence and achievement, self-definition, creative expression, positive social interaction with peers and adults, a sense of structure and clear limits, and meaningful participation in authentic work.

FIGUUR B-2: ONTWIKKELINGSTEORIEË

Dit is duidelik dat die fisiese, emosionele en kognitiewe fasette van die seun tydens hierdie periode moet ontwikkel. Hierdie ontwikkeling geskied ten beste onder leiding en met die ondersteuning van volwasse persone. In hierdie studie word na 'n seun in sy laat-middelkinderjare verwys as 'n persoon tussen die ouderdom van elf en dertien jaar. Die ontwikkelingseienskappe wat hierdie lewensfase kenmerk is dus van toepassing.

Die seun in sy laat-middelkinderjare beleef 'n tweede formatiewe lewenstydperk

2.1. LIGGAAMLIKE ONTWIKKELING

Puberteit, die ontwikkelingsfase waarin die seun homself bevind is nie gekoppel aan 'n vaste ouderdom nie en daarom verskil die duur daarvan van seun tot seun. Die meerderheid ontwikkelingspsigoloë is van mening dat puberteit so vroeg as op negejarige ouderdom kan begin, maar daar is ook gevalle waar dit eers so laat as vyftien jaar kan plaasvind (Gurian, 1998:86; Louw, 1998:476; Papalia *et al.*, 2006:414). Seuns ontdek tydens puberteit sekere aspekte van hul liggaam wat ontwikkel soos testikels wat testosteroon-produksie laat toeneem, pubes-hare begin verskyn, eerste ejakulasie vind plaas, vinnige gewigstoename kom voor, die stem word laer en verdiep en gesigshare begin verskyn (Thom, Louw, Van Ede & Ferns, 1998:396).

Blootstelling en insette van die media, internet en portuurgroep het 'n groot invloed oor die vorming van die seun se persepsie van seksualiteit en daarom moet dit reeds op 'n jonger ouderdom deur 'n volwasse persoon, verkieslik deur die pa aan die seun oorgedra word. Hierdeur help die pa sy seun se geslagsrol ontwikkel. Seuns se liggaamlike ontwikkeling vind stadiger plaas as die van meisies. Hoewel die groeitempo van die seun stadiger is tydens sy middelkinderjare as op kleuter- en adolessensiefase, groei hulle arms en bene vinniger, die brein bereik volwasse grootte, bloedsomloop vestig en melktande word deur permanente tande vervang (Jansen Van Rensburg, 2004:23; Louw *et al.*, 1998:327). Weens die feit dat seuns in hulle laat-middelkinderjare so intens bewus is van die liggaamlike veranderinge wat hulle ondergaan het vroeë of laat ontwikkeling 'n psigologiese uitwerking op hulle emosionele en sosiale ontwikkeling. Die maatstaf vir ontwikkeling hou vir die seun verband met die portuurgroep se norme oor liggaamlike aantreklikheid (Kotze, 2004:24). Hieruit is dit duidelik dat die seun in sy laat-middelkinderjare aanvaarding moet ontvang vir wie hy is ten spyte van sy liggaamlike ontwikkeling.

2.2. MOTORIESE ONTWIKKELING

Die seun in sy laat-middelkinderjare verfyn sy psigomotoriese vaardighede en leer 'n verskeidenheid nuwes aan (Louw *et al.*, 1998:329). Dit word toe geskryf aan die toename

in krag, koördinasie en spierbeheer. Soos in die geval by liggaamlike ontwikkeling waartydens meisies vinniger ontwikkel as seuns, verwys Louw *et al.* (1998:330) daarna dat seuns motories vinniger ontwikkel as meisies. Daarom beoefen 'n seun meer fisiese aktiwiteite soos hardloop, spring, gooi en klouter. Dit is dus verstaanbaar dat die seun in die laat-middelkinderjare van nature baie meer aktief sal wees. Saam met die motoriese ontwikkeling wat uiting kan vind in sport, raak kompetisie vir die seun belangrik. Indien die seun nie suksesvol was tydens kompetisie nie, kan hierdie hantering van verloor 'n negatiewe effek by die seun laat. Die belangrikheid van deelname aan sport is van groot waarde vir die seun in sy laat-middelkinderjare. Navorsing toon dat seuns wat aan eksterne kurrikulêre sportsoorte deelneem, minder by bendes, misbruik van substansmiddele en misdaad betrokke is (Gurian, 1998:54). Die verskynsel word deels toegeskryf aan die band tussen die seun en die afrigter wat as 'n mentor vir die seun optree.

**Die seun laat 'n
aan die einde van
geneig om die
grense te toets**

2.3. KOGNITIEWE ONTWIKKELING

Die seun in die laat-middelkinderjare is feitlik daaglik betrokke by die aanleer van taalvaardighede en opvoedkundige aktiwiteite (Jansen Van Rensburg, 2004:24). Kotze (2004:25) verskil egter van bogenoemde stelling en is van mening dat kognitiewe ontwikkeling minder opvallend is maar dat dit 'n groter verskeidenheid toon. Uit hierdie stellings is dit duidelik dat nuwe feite en vaardighede aangeleer word, maar dat dit nie altyd ooglopend voorkom nie. Seuns en dogters wat besig is om te groei, is aktiewe skeepers van hulle eie lewens, beide individueel en globaal (Connell, 2005:13), en hulle begin die skeidslyn ontdek tussen fantasieë, feite en die werklikheid (Gurian, 1998:89).

Daar word dikwels verwys na 'n kind se formatiewe jare as slegs die eerste vyf jare van sy lewe. Hierdie stelling word deur Gurian weerspreek, want die seun in sy laat-middelkinderjare beleef 'n tweede formatiewe lewenstydperk. Tydens die tweede formatiewe lewenstydperk verander sekere primêre eienskappe wat fisiologiese groei, hormoonherstrukturering en kognitiewe groei insluit (Gurian, 1998:84). In hierdie lewenstydperk begin die seun ernstig aan sy eie identiteit vorm. Dit geskied nie noodwendig deur alleen sy *eie ding* te doen nie, maar hoofsaaklik in 'n proses waardeur die seun die waardes waarvolgens hy opgegroe het bevraagteken, opweeg en dit sy eie maak (Corey & Corey, 2007:76). Deel van die proses behels dat die seun ander mense met wie hy in wisselwerking tree, sal respekteer en hulle maatskaplike welstand in ag sal neem.

2.4. EMOSIONELE ONTWIKKELING

In Australië is narratiewe studies met seuns oor hulle persepsie van manlikheid onderneem. Die seuns was egter nie daarin geïnteresseerd om stories oor hulleself te deel nie - eerder oor die persoon wat hulle admireer (Connell, 2005:23). Sielkundige en antropologiese studies toon aan dat daar by seuns 'n aansienlike honger vir 'n vaderfiguur voorkom en dat seuns hierdie ondersteuning moet ontvang (Havenga, 2002:76; Richter & Smith, 2006:156; Ward, 2004:51). Seuns het dus 'n emosionele behoefte aan 'n vaderfiguur of 'n mentor.

Kinders in die laat-middelkinderjare beweeg na onafhanklikheid. Hierdie proses is tweeledig van aard. Eerstens veroorsaak dit inherente konflik soos identiteitsverwarring en dat die seun nie sy emosies kan verwoord nie. Tweedens veroorsaak dit eksterne konflik met ouers en sy portuurgroep weens die feit dat hy gehegte vriendskappe aanknoop en begin belangstel in heteroseksuele verhoudings (Ward, 2004:42). Hierdie konflik kan moontlik toegeskryf word aan die grense wat ouers stel en hulle persepsies van kinders asook jaloesie in die portuurgroep. Hulle begin verstaan hoe omstandighede gedrag kan beïnvloed (Jansen Van Rensburg, 2004:24), lees liggaamstaal beter en verstaan emosies soos liefde, vrees en woede (Louw *et al.*, 1998:349).

Testosteroon, 'n hormoon wat in elke man se lewe 'n groot rol speel begin met die oorgang van puberteit na adolessensie die seun se lewe drasties verander. Gurian (1998:32-36) is van mening dat hierdie hormoon 'n sterk invloed op die seun se emosionele groei uitoefen. Verder is dit ook as gevolg van testosteroon dat seuns fisies meer aggressief is en geneig is om spanning vinnig te ontlaai (Soos om die tafel te skop as hy teen die tafel gestamp het eerder as om te huil). As gevolg van 'n hoë testosteroonvlak neig seuns om meer oorheersend te wees en uitdrukking te gee aan fisiese en sosiale aggressie sonder om die gevolge daarvan in ag te neem. Testosteroonvlakke lei ook tot vertraagde emosies wat die indruk laat van meganiese optrede. Die seun word dus direk beïnvloed deur sy testosteroonvlak en daarom is dit noodsaaklik dat die seun in die laat-middelkinderjare die nodige leiding moet ontvang ten opsigte van die wyse en tyd waarop hy uiting moet gee aan die regte emosies.

Emosionele leemtes wat seuns tydens adolessensie ondervind kan moontlik toegeskryf word aan:

- 'n Tekort aan 'n versorgende vaderfiguur of mentor wat moet kompenseer vir die afwesige pa,
- 'n Tekort aan 'n mentor en rolmodel met wie die seun kan vereenselwig,

- 'n Tekort aan toepaslike moederlike sorg tydens die seun se kinder- en adolessensie jare,
- Oorweldig word deur 'n feministiese kultuur wat die seun se emosies onderdruk,
- 'n Tekort aan geestelike ontwikkeling en intimiteit met die Here, en
- Die stereotipering van manlikheid en die manlike rol (Gurian, 1998:55-56).

Ouers se kommunikasie, gedrag en beeld het 'n direkte invloed op die seun in sy laat-middelkinderjare

Die seun ervaar nie eers hierdie leemtes as hy adolessensie bereik nie, maar kan dit reeds in sy laat-middelkinderjare begin ervaar.

2.5. SOSIALE ONTWIKKELING

As gevolg van die talle veranderings wat in die lewe van die seun in die laat-middelkinderjare plaasvind, spreek dit vanself dat die seun in hierdie tydperk van sy lewe aan nuwe sosiale leerervaringe blootgestel word (Louw *et al.*, 1998:354; Papalia *et al.*, 2006:412; Winter, 2003:37). Alhoewel hierdie seuns baie tyd saam met hul portuurgroep deurbring, bly die ouerhuis die omgewing waarbinne die seun die meeste sekuriteit beleef (Louw *et al.*, 1998:354). Die seun in sy laat-middelkinderjare is geneig om gestelde grense te toets en wanneer dit toegelaat word dat die grense oorskry word, neig hierdie seuns om dit herhaaldelik weer te probeer (Louw *et al.*, 1998:354). Hierdie gedrag wat die seun in sy laat-middelkinderjare toon, dui op 'n soeke na selfstandigheid, maar die ouer of persoon in wie se sorg die seun geplaas is, moet hom help om te verstaan dat hy verantwoording moet doen van sy optrede.

As gevolg van die tegnologie-ontploffing verander wyses van kommunikasie voortdurend (Neethling, Rutherford & Schoeman, 2005:11). Kinders kommunikeer minder verbaal en lees minder boeke. Dit beteken egter nie dat hulle minder kommunikeer nie. Tegnologie soos selfone met SMS'e* en internet geselskamer soos MXit[†] en ICQ[‡] wat deur middel van selfone bereikbaar is, word toenemend deur die jeug gebruik.

2.5.1. Die invloed van ouers

Ouers dra baie by tot die sosiale ontwikkeling van die seun in sy laat-middelkinderjare. Die interaksiepatrone wat die seun in sy ouerhuis aangeleer het, is 'n bydraende faktor ten

* Short Message System

[†] MXit Lifestyle – Instant messenger

[‡] Instant Messaging Computer Program

opsigte van sy interaksiepatrone met ander mense (Corey & Corey, 2007:75). Ouers se kommunikasie, gedrag en beeld het 'n direkte invloed op die seun in sy laat-middelkinderjare. Ouers ondervind probleme daarmee om hul kinders in hierdie lewenstydperk te verstaan. Dit kan in gevalle toegeskryf word aan die verskille in die milieu waarbinne die ouer en die seun groot geword het. Behaviorisme met klassieke kondisionering van Ivan Pavlov, (1849-1936) was die dominante psigologiese model waarbinne die ouers van die seun in sy laat-middelkinderjare grootgeword het (Larson, 2006:677; Papalia *et al.*, 2006:31). Ouers het byvoorbeeld gepraat en die kind moes luister sonder dat daar regtig na die kind geluister is. Daar is gereeld van die spreekwoord gebruik gemaak dat kinders gesien en nie gehoor mag word nie. Indien die kind dit verontagsaam het, is die kind gestraf. Om 'n ongehoorsame kind te straf, te tug, is 'n beginsel wat deel vorm van Christenskap soos dit in Efesiërs 4:6 (Bybel, 1983) uiteengesit is, maar daar moet ook na die kind geluister word voor daar bloot gestraf kan word.

Verskillende ouerskapstyle soos outoritêre, gesaghebbende, permissiewe en onbetrokke ouers dra elkeen by tot die sosiale ontwikkeling van die seun (Anderson & Sabatelli, 1999:212-214). Louw *et al.* (1998:356) wys daarop dat die outoritêre ouer sy seun selfs sal verwerp indien hy nie aan die hoë premie van konformiteit en gehoorsaamheid gehoor gee nie. Indien die seun in 'n huis met permissiewe ouers grootword, kan hy moontlik impulsiewe en aggressiewe gedrag openbaar asook 'n gebrek aan selfbeheersing toon. Seuns uit sulke huise blyk ook minder volwasse op te tree vergelyke met hulle portuurgroep. Seuns wat in 'n huis met onbetrokke ouers grootword kan versteurings in hulle verhoudings met ander mense openbaar en ook antisosiale gedrag toon. Seuns wat in 'n huis met gesaghebbende ouers grootword is meer geneig tot hoër akademiese resultate, beter morele standaarde en 'n hoër onafhanklikheidsvlak (Louw *et al.*, 1998:356-366; Papalia *et al.*, 2006:477). Dit is duidelik dat ouers en ouerskapstyle 'n direkte invloed op die seun in sy laat-middelkinderjare uitoefen. Neethling *et al.* (2005:208) beskryf die invloed wat die pa op die seun se hantering van sy vriende het, soos volg:

For boys to form sound relationships with friends they need a strong father figure who is warm and positive with his son!

Die invloed van die pa of mentor het dus 'n groot uitwerking op die seun se keuse van portuurgroep en hoe hy sy portuurgroep hanteer.

2.5.2. Die invloed van gesinsamestelling

Gesinsamestelling en die ordinale posisie van die seun in die gesin het ook 'n invloed op die sosiale ontwikkeling van die seun in die laat-middelkinderjare. Stiefgesinne, egskedding en enkelouergesinne speel 'n groot rol in die sosiale ontwikkeling van die seun (Louw *et al.*, 1998:357-363). Tydens die seun se laat-middelkinderjare is dit baie belangrik dat verhoudings in die gesin van so 'n aard moet wees dat daar vertroue by die seun geskep word om die storms wat hy in sy adolessente jare gaan beleef, te kan deurstaan (Neethling *et al.*, 2005:196). Verhoudings tussen broers wat baie onderdruk in die ontwikkeling van die seun. Sanders (2004:1) is van mening dat verhoudings met broers en susters die emosionele en sosiale ontwikkeling van die kind affekteer.

Portuurgroep verskaf aan die seun verskeie geleenthede soos kameraadskap en 'n veilige omgewing om nuwe gedrag te toets en te openbaar

2.5.3. Die invloed van portuurgroep

Vriende word vir die seun in sy laat-middelkinderjare belangrik en hy begin meer tyd aan sy vriendskappe afstaan. Hierdie vriendskappe is volgens Louw *et al.* (1998:368) en Papalia *et al.* (2006:480) meer ter wille van vermaak en toegeneentheid terwyl die verhouding met die ouer eerder op beskerming en versorging gemik is. Vanweë die belangrikheid van vriendskappe konformeer seuns in hulle laat-middelkinderjare meer as in hulle vroeë kinder- en adolessente jare (Thom *et al.*, 1998:457).

Die portuurgroep verskaf aan die seun verskeie geleenthede soos kameraadskap, 'n veilige omgewing en geleentheid om nuwe gedrag te toets en te openbaar wat tuis nie toelaatbaar is nie. Die portuurgroep help ook die seun met kommunikasie. Tussen sy vriende leer hy hoe om kennis en inligting oor te dra aan ander persone met dieselfde denkwys. Die portuurgroep help ook die seun help om binne gestelde grense te beweeg. Vriende help verder om geslagsrolle te versterk en help met die vordering na onafhanklikheid waar emosionele bande met ouers verswak (Louw *et al.*, 1998:369; Zastrow & Kirst-Ashman, 2007:291). Die beeld wat die media ten opsigte van ideale in vriendskapsverhoudings voorhou, speel 'n groot rol in die samestelling van portuurgroepe (Gurian, 1998:53). Norme en waardes wat deur die portuurgroep uitgeleef word, word in sekere gevalle gekoppel aan mense afkomstig van sekere geografiese streke, ekonomiese welstand, statusse en betrokkenheid by sekere sportsoorte. Dit kan 'n oorsaaklike faktor wees vir die feit dat seuns deur hulle portuurgroep gemarginaliseer word.

Weens die feit dat seuns in hulle laat-middelkinderjare van nature grense wil toets en maklik konformeer, raak hulle ook makliker betrokke by negatiewe aktiwiteite soos misbruik van chemiese substansmiddele wat deur die portuurgroep beoefen word (Zastrow & Kirst-Ashman, 2007:291). Dit is daarom belangrik dat ouers of mentors kennis moet dra van die seun se vriende en die seun die nodige leiding gee.

3. VERANDERINGE IN GESINSISTEME

Tradisioneel het 'n gesin bestaan uit 'n pa, ma en ten minste een kind van wie die pa die broodwinner en die ma die versorger was (De Bruyn, 1989:1; Erickson, 1996:53; Gurian, 1998:36). Hierdie tradisionele gesinsvorm is egter deur verskeie samelewingsfaktore beïnvloed. Enkelouer-, saamleef-, en homoseksuele gesinne word ook in die praktyk aangetref. Ziehl (2005:61) is van mening dat slegs 28.78% van alle huwelike in Suid-Afrika vir persone van 20 jaar en ouer statuter plaasgevind (sien **Tabel B-1**).

TABEL B-1: HUWELIKSTATUS: 20 JAAR EN OUER

HUWELIKSTATUS	PERSENTASIE
Nooit getroud	39.46%
Getroud: Statutêr	28.78%
Getroud: Tradisioneel	12.11%
Getroud: Poligamiese	0.10%
Saam leef	9.12%
Weduwee / Wewenaar	7.04%
Uitmekaar	1.22%
Geskei	2.16%
TOTAAL	100%

(Ziehl, 2005:61)

Vanuit die tabel met kan gesien word dat in Suid-Afrika die meerderheid persentasie persone nie trou nie en ook nie altyd noodwendig saam leef nie. Daar vind wel tradisionele huwelike plaas wat nie in die kerk of in die hof plaasvind nie, maar wat wel statutêr aanvaar word soos die *Recognition of African Customary Marriages Act, Act 19539 of 1998* bepaal (Ziehl, 2005:60). Vanuit hierdie verhoudings, of die persone getroud is of nie, gebeur dit dat daar moontlik kinders uit hierdie verhouding spruit en beide die man en vrou het 'n verantwoordelikheid teenoor die kind. **Tabel B-2**, toon aan dat daar elf soorte gesinsisteme is, elk met sy eie subsisteme (Venter, 2004:63-64).

Hierdie veranderinge in gesinsisteme het 'n groot invloed op die psigososiale welstand van die kind in sy laat-middelkinderjare. Daar word in hierdie studie slegs op 'n paar aspekte binne die gesinsisteem gefokus.

TABEL B-2: VORME VAN GESINSISTEME

GESINSISTEEM	SUBSISTEEM
Kerngesin	- Man en vrou met eie kind - Man en vrou met aangenome kinders
Uitgebreide gesin	- Kerngesin met grootouers wat inwoon - Kerngesin met ander familieledede wat inwoon - Grootouers met kinders wat inwoon - Grootouers met kinders se gesinne wat inwoon
Ongetroude vader met kinders	
Ongetroude man en vrou met kinders	
Hersaamgestelde gesin	- Hertrou na afsterwe van 'n huweliksmaat - Hertrou na 'n egskeiding sonder kinders - Hertrou na 'n egskeiding met kinders
Saamwoon as gevolg van seksuele voorkeure	'n Homoseksuele man of vrou met aangenome kind 'n Homoseksuele man of vrou met kinders uit vorige heteroseksuele verhouding/s - Homoseksuele verhoudings wat gebruik maak van 'n surrogaatma
Saamwoon as gevolg van verhoudings	- Man en vrou woon saam, maar is nie in die huwelik bevestig nie - Man en vrou woon saam met kinders, maar is nie in die huwelik bevestig nie
Kinders wat mekaar versorg weens gebrek aan ouers	
Iemand wat van buite die gesin inkom en saamwoon sonder bloed- of seksuele band, maar dan saam met die gesinslede as 'n gesin funksioneer	- Vriende - Inwonende werkers - Loseerder
Persone wat 'n bepaalde tyd lank onder een dak saamwoon, sonder dat daar enige verwantskap tussen hulle bestaan	- Studente in 'n kommune - Ongetroude jongwerkendes - Weermag- en polisiemanne in barakke - Werkers in hostelle - Kinderhuisinwoners
Persone wat as 'n gesin funksioneer, maar nie 'n dak oor hul koppe het nie	- Straatkinders - Nomadiese bedelaars

(Aangepas uit Venter, 2004:63-64)

3.1. ENKELOUERGESINNE

Enkelouergesinne is drasties aan die toeneem (Lang & Zagorsky, 2001:255). Dit is nie noodwendig te wyte aan die afsterwe van een van die egliede of aan egskeiding nie, maar is in sekere gevalle só weens ongewenste swangerskappe, verkragting, kunsmatige

inseminasie of as gevolg van 'n saamleefverhouding wat verbreek is. Egskeidings is aan die toeneem: gevolglik word kinders in die meeste gevalle in die sorg van die ma geplaas. In Europa is die ma nege uit tien gevalle die enkelouer in die gesin (Clarke, Cooksey & Verropoulou, 1998:217; Zastrow & Kirst-Ashman, 2007:135). 'n Enkelouer-ma loop die risiko om gestigmatiseer te word dat sy haar seun laat grootword as 'n potensieel homoseksuele seun indien sy hom nie blootstel en laat deel uitmaak van volwasse mansverhoudings soos 'n mentorverhouding nie (Brenner, 1984:27). Hieruit blyk dit dat die pa na 'n egskeiding minder kontak met die seun het en dus afwesig word in die lewe van sy seun. Identiteitverwarring word vererger en 'n behoefte aan beide ouers word nie in 'n enkelouer-gesin vervul nie.

Die invloed van die afwesige pa is die oorsaak vir basies alle maatskaplike probleme

3.2. KINDERS

Zastrow en Kirst-Ashman (2004:289) verwys daarna dat ongeveer 92% van alle volwassenes in die huwelik tree, van wie 90% kinders sal hê. Kinders in die gesin plaas 'n groot verantwoordelikheid op die ouers rakende die fisieke, emosionele en geestelike behoeftes van die kind behels (Strong, DeVault & Sayad, 1998:330). Volgens Maslow se behoeftehiërargie (Rathus, 2005:367) is die ouers daarvoor verantwoordelik om die kind by te staan tot ten minstens op die derde hiërargievlak naamlik die liefdes- en aanvaardingsvlak. Dit sluit die eerste twee vlakke naamlik basiese behoeftes en sekuriteitsbehoeftes in.

3.3. VADERSKAP

Internasionaal is daar min geskryf oor mans se persepsie van vaderskap en nog minder in Suid-Afrika (Morrell & Richter, 2006:5). Daar bestaan 'n leemte in die wetenskaplike literatuur rakende die onderwerp van vaderskap en die rol van die pa in die nuwe vorm van die gesinsisteem. Die leemte word groter as in gedagte gehou word dat daar eers onlangs begin is met navorsing rakende die invloed van 'n pa op die lewe van sy kind (Clarke *et al.*, 1998:217).

Onder andere, as gevolg van samelewingsfaktore in die praktyk, het die rol van mans in die lewe van hulle kinders verander. Die verantwoordelikheid teenoor kinders het ook verander, dit tree op die voorgrond in die betaal van onderhoud na 'n egskeiding. 'n Opname in Umlazi, Durban, het getoon dat slegs 7 000 van die 67 000 mense wat ten tye van die ondersoek deur die hof gelas is om onderhoud te betaal, hierdie verpligting nagekom het (Morrell & Richter, 2006:5). Mans was in die meerderheid wat onderhoud

moes betaal. Hieruit blyk dit dat die biologiese pa na 'n egskeiding min of geen belangstelling en verantwoordelikheid toon ten opsigte van sy kinders het nie.

3.4. VERANDERING VAN GESINSROLLE

Mans is nie noodwendig meer die primêre broodwinner in die gesin nie, en die vrou se rol in die huis en op korporatiewe terreine het verander en is opgehemel. Feministe glo egter dat mans 'n luukse is in die gesin (Erickson, 1996:39). Die vrou se vooruitgang in die korporatiewe wêreld en die afskaling van mans in hoër bestuursposte het 'n verandering in die gesinsisteem teweeg gebring. Dit het die moontlike gevolg dat

Die toename van die infektering van MIV en VIGS onder ouers plaas groot verantwoordelikheid op die seun in sy laat-middelkinderjare

vaderskap op die agtergrond geskuif word weens die kompetisie wat tussen die man en die vrou heers. Daar word dus meer gefokus op die beroepswêreld as op die gesin. Vroue begin oorheers en mans is meer geneig om aan hulle rolle te onttrek. Hierdie tendens is nie alleen in Suid-Afrika aan die gebeur nie, maar ook internasionaal.

Die toename in infektering van MIV en VIGS onder ouers, plaas die seun in sy laat-middelkinderjare in die posisie dat hy van jongs af reeds groot verantwoordelikhede moet aanvaar soos die versorging van sy gesin.

4. DIE AFWESIGE PA

'n Pa is die natuurlike rolmodel van sy seun (Erickson, 1996:38; Warren, 1998:102). Die persoon by wie die seun sosiale vaardighede, manlikheid en goeie karaktereienskappe moet aanleer. Verskeie omstandighede het egter aanleiding daartoe gegee dat dit nie meer die geval is nie. Volgens Posel en Devey (2006:48) was daar in 1998 51.1% afwesige pa's in Suid-Afrika van wie slegs 8.4% afgesterf het. Die afwesige pa kan fisies of emosioneel afwesig wees. Clarke *et al.* (1998:217) is van mening dat kinders wat buite die eg gebore is, 'n groter kans staan om 'n afwesige pa te hê.

Studies in die Verenigde State van Amerika en Brittanje rakende afwesige pa's het bevind dat kinders uit gebroke gesinsisteme slegs vier jaar van hulle kinderjare by die pa deurgebring het (Clarke *et al.*, 1998:225). In die Verenigde State van Amerika bly slegs 'n derde van die kinders nog by hulle biologiese pa (Wineburgh, 2000:255). Hierdie statistiek sluit gesinne in waartydens die pa en ma nog in die huwelik bevestig is. Gevolglik kan dit daartoe lei dat die pa die afwesige figuur vir die seun word as gevolg van die kort tyd wat die pa aan die lewe van sy seun bestee.

LaRossa (1998:456) en Erickson (1996:39) meen dat die afwesige pa toegeskryf word aan 'n kultuurverandering. Die tradisionele beeld van die pa as broodwinner het meegebring dat die samelewing pa's genoodsaak het om in die materiële behoeftes van die gesin te voorsien. Hierdie klem op broodwinning het daartoe gelei dat pa's afwesig is in die lewe van die seun. Erickson (1996:39) is van mening dat seuns wat met 'n afwesige pa grootword, 'n pa-honger beleef – 'n ernstige soeke na 'n pa. Gurian (1998:50) meen dat die invloed van die afwesige pa wesenlik die oorsaak is van basies alle

Die afsterwe van 'n pa word makliker deur 'n seun verwerk as wat 'n afwesige pa weens ander faktore verwerk word

maatskaplike probleme wat tienerswangerskappe, misdaad en die misbruik van chemiese substansmiddele insluit. Daar is egter baie oorsake vir die pa se afwesigheid in die lewe van die seun. Kroniese siekte wat daartoe lei dat die pa vir 'n baie lang tydperk gehospitaliseer word, is 'n voorbeeld hiervan. Die pa kan ook in die weermag, lugmag of vloot wees as oorsaak vir sy afwesigheid. Gesien in die lig van die voorafgaande kan die afwesigheid van die pa oorwegend aan die volgende redes toegeskryf word.

4.1. AFWESIG WEENS DOOD

Die afsterwe van 'n pa, sy dit natuurlik, weens selfmoord of 'n marteldood laat 'n leemte in die gesin. Volgens Posel en Devey (2006:48) was 8.4% van alle kinders in Suid-Afrika in 1998 pa-loos weens die afsterwe van die biologiese pa. 'n Seun verwerk die afsterwe van 'n pa makliker as die feit van 'n afwesige pa weens ander faktore soos egskeiding (Erickson, 1996:47; Lang & Zagorsky, 2001:268). Wat die afsterwe van 'n ouer anders maak as by egskeiding is dat die seun in die proses roumartbegeleiding moet ontvang en dat die pa nie weer met die seun kontak kan maak nie. Die seun het tyd nodig om te rou oor die verlies van sy natuurlike mentor, sy pa (Brenner, 1983:43). Die gevolge wat die leemte van die afwesige pa weens afsterwe by die seun laat is in die Verenigde State van Amerika ondersoek. Die bevindings toon aan dat 'n seun wie se biologiese pa wat by die gesin ingewoon het en afgesterf het, se kans groter is dat hy ongetroud sal bly as dié van 'n seun wat nie deur die afsterwe van 'n pa getraumatiseer is nie (Lang & Zagorsky, 2001:272).

4.2. AFWESIG WEENS ONBEKENDHEID

Die pa is afwesig in die lewe van die seun indien die identiteit van die pa onbekend is aan die biologiese ma of aan die seun self. Hierdie onbekendheid van die biologiese pa kan toegeskryf word aan die verkragting van die biologiese ma of indien die biologiese pa tydens swangerskap afgesterf het. Die seun kon ook baie jonk wees en die pa nooit

geken het nie. 'n Surrogaat-pa word ook volgens Erickson (1996:43) en Nel (2004:14) as 'n afwesige pa beskou, aangesien die identiteit van die pa onbekend is.

4.3. AFWESIG WEENS EGSKEIDING

In die Verenigde State van Amerika eindig 50% van alle huwelike in 'n egskeiding (Zastrow & Kirst-Ashman, 2004:331) en dit bring groot verwarring, onsekerheid en 'n gebrek aan vertroue by die seun mee. In die geval van die meeste egskeidings word die kinders in die ma se sorg gelaat (Havenga, 2002:68). Die pa van die kinders beleef soms tydens 'n egskeiding dat hierdie skeiding nie net tussen hom en sy vrou plaasvind nie, maar ook tussen hom en sy kinders en dat hy nie meer betrokke is by die lewe van sy vrou nie, hy ook nie meer betrokke hoef te wees by die lewe van sy kinders nie (Erickson, 1996:40). Gevolglik skakel dit die rol van die pa uit, dit verskuif of verander die rol van die pa binne die gesinsisteem. In die meeste gevalle word die pa dus die afwesige figuur in die gesinsisteem.

Die seun in sy laat-middelkinderjare is besig om na onafhanklikheid te beweeg - besig om sy eie identiteit te vorm - maar met 'n egskeiding word hy psigologies getraumatiseer en ontwikkel hy 'n drang na sy ma se sorg en liefde weens die afwesigheid van die pa. Terselfdertyd beleef die seun 'n inherente behoefte aan onafhanklikheid en dit bring mee dat die seun hom van feitlik alle volwassenes distansieer (Gurian, 1998:49).

4.4. AFWESIG WEENS SAMELEWINGSFAKTORE

Samelewingsfaktore soos werkloosheid en pa's wat elders vir 'n inkomste werk, bring ook mee dat die pa in die gesin afwesig is en dat die ma soms die kinders as enkelouer moet grootmaak (Wilson, 2006:26). 'n Ander samelewingsfaktor wat tot die afwesigheid van die pa lei, hou verband met korrektiewe aanhouding. Hairston (1998:617) wys daarop dat die pa in die gevangenis dieselfde drome en aspirasies vir sy kinders het as mense wat nie in korrektiewe aanhouding is nie. Tot 68% van alle mans in die gevangenis in die Verenigde State van Amerika het meer as een kind (Hairston, 1998:617). Aangesien die pa as gevolg van gevangenisstraf nie meer voltyds by die gesin inwoon nie, kan die kinders die pa as afwesig beleef. 'n Ander samelewingsfaktor wat kan lei tot die afwesigheid van die pa kan lei verband met skoolkoshuisinwoning. In hierdie geval beleef die seun sy pa as afwesig aangesien hy net oor naweke en in mindere gevalle, slegs sekere naweke of net vakansies huis toe gaan.

4.5. AFWESIG WEENS ONBETROKKENHEID / EMOSIONELE AFWESIGHEID

In teenstelling met egskeidings waar die pa as afwesig beleef word, is daar gevalle waar die pa steeds inwoon, maar onaktief is in sy seun se lewe. Die pa is dus emosioneel afwesig (Erickson, 1996:44; Nel, 2004:14). Volgens navorsing bring die pa in die gemiddelde gesin minder as 15 minute per dag saam met sy kinders deur weens werklading en 'n besige leefwyse (Viall, 2003:11). 'n Pa wat sy kinders op enige manier mishandel, dit kan fisies, emosioneel, psigies of seksueel van aard wees, word ook deur die seun as 'n emosioneel afwesige pa beleef (Erickson, 1996:50). Die pa vervul dus nie meer aan die liefdes en sekuriteitsbehoefte soos in Maslow se hiërargie verwys is nie.

5. DIE GEVOLGE VAN DIE AFWESIGE PA OP DIE SEUN

Die afwesige ouer, met die klem op die pa, het 'n onmiskenbare uitwerking op die seun in sy laat-middelkindertjare. Tussen die kinders word seuns die ergste deur die afwesige pa geraak en mans wat met 'n afwesige pa grootgeword het, is meer geneig tot 'n laer selfbeeld (Erickson, 1996:38). Die gevolge van 'n afwesige pa word aan die hand van die volgende aspekte bespreek.

5.1. FISIESE GEVOLGE

Weens die feit dat die seun in sekere gevalle die broodwinner en versorger van die gesin moet word as gevolg van die pa wat geïnfecteer is met MIV en VIGS, leef die kind onder meer as die normale spanning. Norton (1998:575) wys daarop dat die grootste stressor in die mens se lewe die dood van 'n eggenoot is (sien **Tabel 3**).

TABEL B-3: STRESSORS

GEBEURE	IMPAKSKAAL (uit 100)
Dood van 'n eggenoot	100
Egskeiding	75
Huwelikskeiding	65
Tronkstraf	63
Dood van 'n familielid	63
Dood van 'n hegte vriend	37
Begin of einde van skoolloopbaan	26
Verandering in lewensomstandighede	25
Verandering van skool	20

(Aangepas uit Norton, 1998:575)

Uit die tabel is dit te vinde dat veranderinge in die gesinstruktuur die grootste spanning in 'n mens se lewe veroorsaak. Hieruit kan afgelei word dat die afwesige pa, wat soos die dood, ook 'n verandering in die gesinsisteem meebring, spanning by die seun laat

ontstaan. Die afwesige pa kan nie die behoeftes van die seun vervul nie. Dit kan 'n rede wees waarom 'n seun met 'n afwesige pa meer geneig is om te rebelleer, laer akademiese prestasies te behaal en tot depressie geneig is (Anon, 2003:11; Erickson, 1996:39; Gulati & Singh, 1987:26; Lang & Zagorsky, 2001:254; Richter, 2006:59; Warren, 1998:102). Die afwesige pa kan tot 'n direkte invloed op die seun se biologiese ontwikkeling hê. Kim en Smith (2000:35) verduidelik dit as volg:

Die afwesige pa het 'n direkte invloed op die seun se maatskaplike funksionering

... the stress of father absence or family disruption could accelerate early puberty, within environmental constraints associated with delayed puberty directly (or indirectly via increased sibling size) from inadequate housing and nutrition.

Vanuit hulle navorsing het hulle bevind dat seuns wat 'n afwesige pa het, seksuele rypwording vroeër beleef. Eerste seminale emissie vind vroeër plaas by seuns met 'n afwesige pa as by seuns wat 'n aktiewe pa het (Kim & Smith; 2000:40-41). Hieruit kan afgelei word dat seuns met 'n afwesige pa, vroeër seksuele stimulering verlang en moontlik vroeër seksuele omgang het. Dit kan aanleiding gee tot tienerswangerskappe, verspreiding van seksuele oordraagbare siektes en tienerouers. Hierdie genoemde eienskappe, kan laer maatskaplike funksionering teweegbring

5.2. PSIGOLOGIESE GEVOLGE

Anon (2003:11), Erickson (1996:39), Gulati en Singh (1987:26), Lang en Zagorsky (2001:254), Richter (2006:59) en Warren (1998:102), is dit met mekaar eens dat die seun wat in 'n gesin met 'n afwesige pa grootword, emosioneel meer onstabiel is. Volgens Morrell en Richter (2006:6) is daar talle kinders wat sonder 'n vaderfiguur grootword en dit maak hulle meer vatbaar vir negatiewe invloede, wat op hul beurt psigologiese gevolge kan inhou. McClung (1994:89) maak 'n ernstige uitspraak rakende die psigologiese gevolge van die afwesige pa. Hy spreek homself uit met die woorde:

Uninvolved dads scar their children psychologically and send a message loud and clear: You are not important to me.

Vanuit hierdie stelling is die boodskap wat die seun in die laat-middelkinderjare beleef van die afwesig pa baie duidelik. Hierdie boodskap wat die seun ontvang tesame met sy honger na 'n vaderfiguur, kan die behoefte aan 'n mentor vergroot.

5.3. MAATSKAPLIKE GEVOLGE

Navorsing wat al so vroeg as in 1965 deur Hetherington in West Virginia gedoen is, het bevind dat seuns met 'n afwesige pa meer gewelddadig, fisies aggressief en ongehoorsaam is (Adams, Milner & Schrepf, 1984:157; Gulati & Singh, 1987:26). In later jare het Gulati en Singh navorsing gedoen rakende die uitwerking van die afwesige pa in die lewe van skoolgaande seuns en dogters. In die studie is na die afwesige pa verwys as iemand wat afgesterf het. In hierdie studie is bevind dat die maatskaplike milieu van die seun met die afwesige pa meer beperk is as dié van die seun met die teenwoordige pa (Gulati & Singh, 1987:26, 221). Verdere studies toon dat die seun met 'n afwesige pa 'n groter kans staan om werkloos te wees en ook self onbetrokke te wees by die lewe van sy eie kinders (Erickson, 1996:40; Wineburgh, 2000:255). Dit is duidelik dat die afwesige pa 'n direkte invloed op die seun se maatskaplike funksionering het en dat die bese kringloop van die afwesige pa homself kan herhaal.

Joan Eastwood, 'n maatskaplike werker in die Kaap, is van mening dat elke seun 'n man in sy lewe nodig om sodoende van 'n seun na 'n man te kan verander (Luyt, 2006:20). Gesien uit die voorafgaande is die leemte wat die afwesige pa in die lewe van sy seun laat baie groot en dit benadeel die psigososiale welstand van die seun.

6. MENTORSKAP

Uit die voorafgaande is dit duidelik dat die seun in sy laat-middelkinderjare die behoefte het aan 'n vaderfiguur. Samelewings- en/of ander faktore het veroorsaak dat die biologiese pa van die seun nie meer in hierdie behoefte van die seun kan voorsien nie. Daar moet dus na 'n alternatief gekyk word - na 'n persoon wat direk by die seun betrokke kan raak, 'n direkte invloed op die seun se lewe kan hê en wat in die behoeftes van die seun kan voorsien. Die alternatief vir hierdie vaderfiguur is 'n mentor.

6.1. DIE OORSPRONG VAN 'N MENTOR

Die oorsprong van 'n mentor is volgens Hendricks en Hendricks (1995:17-18) van Griekse afkoms. Dit was die Griekse vegter Odysseus wat in die Trojaanse oorlog gaan oorlog voer het en sy seun in die hande van 'n vertroueling gelaat het met die naam van Mentor. Die oorlog het 10 jaar gewoed en dit het Odysseus nog 10 jaar geneem om by die huis te kom na die oorlog. Met die terugkeer by die huis het Odysseus sy seun Telemachus beleef as 'n volwaardige man te danke aan Mentor se invloed. Volgens hierdie weergawe van die oorsprong van die woord kan daar verstaan word waarom na 'n mentor verwys word as 'n persoon wat 'n direkte invloed op iemand anders se lewe het.

6.2. BESKRYWING VAN 'N MENTOR

Collins internet-linked dictionary of Social Work (2006:322) verwys na 'n mentor as 'n persoon met ondervinding binne 'n sekere situasie wat advies of ondersteuning bied aan iemand anders binne 'n soortgelyke situasie. Hendricks en Hendricks (1995:18) beskryf 'n mentor weer soos volg:

**Om 'n pad as mentor
saam met 'n seun te
stap vereis helder
denke, kreatiwiteit en
opoffering**

Mentors look inside us and find the man we long to be. Then they help to bring that man to life. At their best, mentors nurture our souls. They shape our character. They call us to become complete men, whole men, and, by the grace of God, holy men.

Johnson en Ridley (2004:xv) beskryf mentorskap as 'n persoonlike verhouding met 'n ouer persoon wat meer ondervinding het. Hierdie mentor dien as voorbeeld, rolmodel en opvoeder vir die jonger persoon en verskaf kennis, advies, berading, ondersteuning en geleenthede aan die jonger persoon. Volgens Ndabazandile (2006:14) is 'n mentor 'n betroubare berader of rigtinggewer, iemand wat invloedryk is, ondervinding het en 'n persoonlike verhouding met die ander persoon aanknoop om hom te help om sy doelwitte te bereik.

In die lig van die voorafgaande blyk dit duidelik dat 'n mentor 'n ouer persoon te wees wat in die jonger persoon glo, die jonger persoon begelei en bemagtig. Die mentor staan in 'n oop en opregte verhouding met die jonger persoon sodat dié selfvertroue kan ontwikkel, identifiseringsmodel kan hê en 'n verhoogde lewenskwaliteit lewe kan lei.

6.3. DIE VERHOUDINGSKONTEKS

Die algehele denke rondom die rol van 'n mentor word gesien as ondersteuning en rolmodellering wat hierdie verhoudings bied, maar min word gemeld oor die proses wat hierdie veranderinge laat plaasvind. Daar is drie prosesse wat met mekaar verband hou oor hoe om die verandering te laat gebeur. Hierdie prosesse wat deur die mentor geïmplementeer moet word is die verbetering van maatskaplike en emosionele welstand, verhoogde kognitiewe vaardighede deur instruksies en kommunikasie en die uitleef van positiewe identiteitsontwikkeling deur middel van rolmodelle en voorspraak (Rhodes, Spencer, Keller, Liang & Noam; 2006:692).

Elke verhouding wat 'n mentor met 'n seun aanknoop, is uniek en is seker een van die belangrikste eienskappe wat sigbaar in die verhouding moet wees. Rhodes *et al.*

(2006:696-697) is van mening dat daar bydraende faktore is tot die seun-mentor-verhouding. Hierdie eienskappe is die seun se geskiedenis rakende volwassenes, die gehalte van die mentorverhouding en die duur van die verhouding. Om 'n pad as mentor saam met 'n seun in sy laat-middelkinderjare te stap, vereis helder denke, kreatiwiteit en opoffering (Farrar, 2006:31). Brenner (1984:8) het vier eienskappe geïdentifiseer wat 'n volwasse persoon, 'n mentor in hierdie geval, moet kombineer om suksesvol met kinders, in hierdie geval die seun, te kan werk (kyk **Tabel B-4**).

TABEL B-4: EIENSKAPPE VIR SUKSES MET KINDERS

EIENSKAP	KENNIS DRA VAN
Kennis	▪ Wat spanning by die kind veroorsaak. ▪ Die kind se coping-meganismes. ▪ Verskeie alternatiewe wat toegepas kan word. ▪ Statutêre stappe wat gevolg moet word. ▪ Beskikbare hulpbronne.
Waardering	▪ Die kind se uitgangspunt. ▪ Die kind se keuse ten opsigte van coping-meganisme. ▪ Die kompleksiteit van elke kind se situasie. ▪ Verstrengelde interaksies.
Vaardighede	▪ Om met kinders te kan werk. ▪ Gemaklik en warm moet kan kommunikeer. ▪ Vertroue moet kan wen sodat die kind openlik kan gesels.
Selfbewustheid	▪ Die mentor moet bewus wees van sy eie oortuigings en raamwerk. ▪ Die mentor moet bewus wees van die kind en sy gesin se oortuigings en raamwerk.

(Aangepas uit Brenner, 1984:8)

Die seun in sy laat-middelkinderjare konformeer maklik (Thom *et al.*, 1998:457) tesame met die behoefte aan 'n vaderfiguur vergemaklik die proses van vertroue opbou tussen die seun en die mentor. 'n Vroulike figuur kan nie die rol van 'n mentor vir die seun in sy laat-middelkinderjare vervul nie (Farrar, 2006:13). Dit is die tydperk waarin die seun sy geslagsrol en identiteit deur middel van modellering vorm. Die beste wyse vir rolidentifisering en rolmodellering is deur die voorbeeld wat deur 'n manspersoon vir die seun uitgebeeld word.

7. GEVOLGTREKKING

In teenstelling met die tradisionele gesinsisteen waar die gesin uit 'n pa, ma en ten minste een kind bestaan, staan die seun vandag voor die uitdaging van nuwe vorme van gesinsisteme. Die moontlikheid dat die gesinsisteen die pa as emosioneel en fisies afwesig gaan beleef, is baie groot.

Die komplekse belewing wat die seun in sy laat-middelkinderjare met betrekking tot liggaamlike, kognitiewe, emosionele en sosiale ontwikkeling ervaar, dra by tot die identiteitsverwarring wat die seun tydens hierdie lewensfase beleef. Seker een van die grootste leemtes wat seuns beleef en wat nie in die Afrikaanssprekende kultuur verreken word nie, is die behoefte aan persoonlike aandag, 'n een-tot-een verhouding wat nie net verbaal gedrewe is nie, maar fisiese aktiwiteite insluit soos kampering en rotsklim. Sodoende word die seun ook deur sy emosionele behoeftes bygestaan.

Die seun in sy laat-middelkinderjare wat 'n afwesige pa of outoritêre ouers het is meer geneig tot laer maatskaplike funksionering. Hierdie belewing van die seun in sy laat-middelkinderjare dra by tot die hunkering na 'n vader figuur of 'n mentor.

Indien die seun 'n band met 'n mentor het - iemand wat hom aanvaar vir wie hy is - het die seun nie nodig om die behoefte aan aanvaarding te bevredig deur negatiewe moontlikhede wat die samelewing hom bied nie. As die seun 'n netwerk mense het wat hom ondersteun voordat hy adolessensie betree, is Gurian (1998:71) van mening dat hy die druk van adolessensie beter gaan hanteer en meer emosioneel gereed gaan wees vir die aanslae van adolessensie. So 'n ondersteuningsnetwerk dien tot verhoogde maatskaplike funksionering.

8. SAMEVATTING

In hierdie afdeling is daar gefokus op die leemte wat die afwesige pa by die seun in sy laat-middelkinderjare laat. Voordat die leemte egter onder die soeklig geplaas is, is daar gefokus op die seun in sy laat-middelkinderjare en die veranderende gesinsisteme. Daarna is op die afwesige pa en die uitwerking daarvan op die seun gefokus. Daar is verder gekyk na 'n alternatief - 'n moontlike oplossing vir die leemte wat deur die afwesige pa gelaat word. Die alternatief waarna gekyk is, is 'n mentor.

Die seun in sy laat-middelkinderjare is op soek na sy eie identiteit, na aanvaarding deur sy ouers en deur sy portuurgroep. Hy ondergaan liggaamlike, kognitiewe, emosionele en sosiale veranderinge wat identiteitverwarring vererger indien dit nie reg hanteer word nie.

Die biologiese pa wat die natuurlike rolmodel en mentor van die seun moet wees, is in vandag se samelewing uiters skaars. Pa's kom in baie gevalle nie meer hulle verantwoordelikhede ten opsigte van hulle kinders op alle terreine na nie, en word meestal slegs beskou as 'n bron van inkomste. Tradisies in die Afrikaanse kultuur waarvolgens die pa slegs die broodwinner en die ma die versorger is, tesame met die politieke veranderinge as gevolg waarvan die vrou die rol van die man begin oorneem, plaas die man op die agtergrond. Die man opsigself begin óf onttrek uit die samelewing óf kompeteer met die vrou ten koste van sy gesin. In hierdie ongeskrewe oorlog trek die kinders aan die kortste ent en kan hulle begin uitreik na 'n persoon buite die gesin vir ondersteuning en hulp - 'n mentor.

In die volgende afdeling word die empiriese bevindings uiteengesit en saamgevat deur middel van tabelle en grafiese voorstellings.

9. AANBEVOLE LEESWERK^s

- *A fine young man: What parent, mentors and educators can do to shape adolescent boys into exceptional men.* – Michael Gurian.
- *As Iron shapes Iron: Building character in a mentoring relationship.* – Howard & William Hendricks.
- *Mentoring boys: What every son wants and need from his father.* – Steve Farrar.
- *God's man in the family.* – Floyd McClung.

^s Volledige bronverwysings van die aanbevole leeswerk is verkrygbaar in die bibliografie

BIBLIOGRAFIE

- ADAMS, P.L., MILNER, J.R. & SCHREPF, N.A.** 1983. Fatherless children. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- ANDERSON, S.A. & SABATELLI, R.M.** 1999. Family interaction: a multigenerational developmental perspective. 2nd ed. Needham Heights: Allyn & Bacon.
- ANON.** 2003. Dads vital to success of kids in later life. *Cape Argus*: 11, 19 Feb. Available: SA Media. Date of access: 1 Dec. 2006.
- BRENNER, A.** 1984. Helping children cope with stress. Toronto: D.C. Heath and Company.
- BYBEL.** 1983. Die Bybel: nuwe vertaling. Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
- CLARK, L., COOKSEY, E.C. & VERROPOULOU, G.** 1998. Fathers and absent fathers: sociodemographic similarities in Britain and the United States. *Demography – Men in Families*, 35(2):217-228, May. Available: Google Scholar. Date of access: 20 Nov. 2006.
- COLLINS INTERNET-LINKED DICTIONARY OF SOCIAL WORK.** 2006. Glasgow: Harper Collins.
- CONNELL, R.W.** 2005. Growing up masculine: rethinking the significance of adolescence in the making of masculinities. *Irish Journal of Sociology*, 14(2):11-28.
- COREY, M.S. & COREY, G.** 2007. Becoming a helper. 5th ed. Belmont: Thomson, Brooks/Cole.
- DE BRUYN, P.J.** 1989. Die gesin: Wat sê die Bybel daarvan? Potchefstroom: Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys. (Verhandeling – MA).
- ERICKSON, B.M.** 1996. Men's unresolved father hunger: intervention and primary prevention. *Journal of family psychotherapy*, 7(4):37-62.
- FARRAR, S.** 2006. Mentoring boys: what every son wants and needs from his father. Vereeniging: Christian Art publications.
- GULATI, J.K. & SINGH, M.B.** 1987. Effect of father's absence on personality development of school age children. *Indian Psychological review*, 32(5-6):20-27.
- GURIAN, M.** 1998. A fine young man: what parents, mentors and educators can do to shape adolescent boys into exceptional men. New York: Penguin Putnam.
- HAIRSTON, C.F.** 1998. The forgotten parent: Understanding the forces that influence incarcerated fathers' relationships with their children. *Child Welfare*, 77(5):617-640. Available: EBSCOhost. Date of access: 29 Mar. 2006.
- HAVENGA, A.S.** 2002. Maatskaplike intervensie in die instandhouding van die vader-kindverhouding na egskeiding. Potchefstroom: Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys. (Verhandeling – MA).
- HENDRICKS, H. & HENDRICKS, W.** 1995. As Iron sharpens iron: building character in a mentoring relationship. Chicago: Moody Press.

- JANSEN VAN RENSBURG, B.E.J.** 2004. Riglyn aan Gestaltspelterapeute vir die hantering van egskeidingsverlies in die middelkinderjare. Pretoria: UNISA. (Skripsie – MA: Spelterapie).
- JOHNSON, W.B. & RIDLEY, R.R.** 2004. The elements of mentoring. New York: Palgrave MacMillan.
- KIM, K. & SMITH, P.K.** 2000. Retrospective survey of parental marital relations and child reproductive development. (In Adams, G. ed. Adolescent development: the essential readings. Massachusetts: Blackwell. p. 34-54.)
- KOTZE, J.** 2004. Graad sewe-leerders van die Wolmer-gemeenskap se persepsies oor hulle toekomsverwagtinge. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (Skripsie – MA: Spelterapie).
- LANG, K. & ZAGORSKY, J.L.** 2001. Does growing up with a parent absent really hurt? *The Journal of Human Resources*, 36(2):253-273, Spring. Available: Google Scholar. Date of access: 22 Jan. 2007.
- LAROSSA, R.** 1988. Fatherhood and social change. *Family Relations*, 37(4):451-457. Available: Google Scholar. Date of access: 22 Jan. 2007.
- LARSON, R.** 2006. Positive youth development, willfulness adolescents, and mentoring. *Journal of Community Psychology*, 34(6):677-689.
- LOUW, A.** 1998. Ontwikkelingsielkunde. (In Louw, D.A. & Edwards, D.J.A. reds. Sielkunde: 'n inleiding vir studente in Suider-Afrika. 2de uitg. Johannesburg: Heinemann. p. 451-512.)
- LOUW, D.A., VAN EDE, D.M. & FERNS, I.** 1998. Die middelkinderjare. (In Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.D., reds. Menslike ontwikkeling. 3de uitg. Kaapstad: Kagiso Tersiër. p. 325-383.)
- LUYT, S.** 2004. 'n Pa vir my seun. *Vrouekeur*, 20, 10 Nov.
- MCCLUNG, F.** 1994. God's man in the family. Eastbourne: Kingsway.
- MEYER, W.F. & VAN EDE, D.M.** 1998. Ontwikkelingsteorieë. (In Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.D., reds. Menslike ontwikkeling. 3de uitg. Kaapstad: Kagiso Tersiër. p. 43-98.)
- MORRELL, R. & RICHTER, L.** 2006. Introduction. (In Richter, L. & Morrell, R., eds. Baba: men and fatherhood in South Africa. Cape Town: HSRC Press. p. 1-12.)
- NDABAZANDILE, S.** 2006. South Africa needs real mentors. *Saturday Star*: 21 Jan. 14p.
- NEETHLING, K., RUTHERFORD, R. & SCHOEMAN, R.** 2005. Very smart parents. 2nd ed. Halfway House: Solutionfinding.
- NEL, E.** 2004. Father-child relationship – dynamics in adolescent chemical dependency. Johannesburg: Rand Afrikaans University. (Dissertation - M Soc-Sc).
- NORTON, G.** 1998. Stres en stresshantering. (In Louw, D.A. & Edwards, D.J.A., reds. Sielkunde: 'n Inleiding vir studente in Suider-Afrika. 2de uitg. Johannesburg: Heinemann. p. 571-625.)

- PAPALIA, D.E., OLDS, S.W. & FELDMAN, R.D.** 2006. A child's world: infancy through adolescence. 10th ed. New York: McGraw-Hill.
- POSEL, D. & DEVEY, R.** 2006. The demographics of fathers in South Africa: an analysis of survey data, 1993-2002. (*In* Richter, L. & Morrell, R., eds. *Baba: men and fatherhood in South Africa*. Cape Town: HSRC Press. p. 38-52)
- QUINN, J.** 1999. Where need meets opportunity: youth development programs for early teens. *The Future of Children*, 9(2):96-116, Autumn. Available: Google Scholar. Date of access: 12 Feb. 2007.
- RATHUS, S.A.** 2005. Psychology: Concepts & connections. 9th ed. Belmont, CA: Wadsworth.
- RHODES, J.E., SPENCER, R., KELLER, T.E., LIANG, B. & NOAM, G.** 2006. A model for the influence of mentoring relationships on youth development. *Journal of Community Psychology*, 34(6):691-707.
- RICHTER, L.** 2006. The importance of fathering for children. (*In* Richter, L. & Morrell, R., eds. *Baba: men and fatherhood in South Africa*. Cape Town: HSRC Press. p. 53-69)
- RICHTER, L. & SMITH, W.** 2006. Children's views of fathers. (*In* Richter, L. & Morrell, R., eds. *Baba: men and fatherhood in South Africa*. Cape Town: HSRC Press. p. 155-172)
- SANDERS, R.** 2004. Sibling relationships: theory and issues for practice. New York: Palgrave MacMillan.
- STRONG, B., DEVAULT, C. & SAYAD, B.W.** 1998. The marriage and family experience: Intimate relationships in a changing society. 7th ed. Belmont, CA: Wadsworth.
- THOM, D.P., LOUW, D.M., VAN EDE, D.M. & FERNS, I.** 1998. Adolessensie. (*In* Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.D., eds. *Menslike ontwikkeling*. 3de uitg. Kaapstad: Kagiso Tersiër. p. 387-474.)
- THOMPSON, R. A.** 2006. Child development. (*In* Microsoft® Encarta® 2006.) [CD].
- VAN NIEKERK, E.** 1996. Paradigms of mind: Personality perspectives in context. Halfway House: International Thomson Publishing (Southern Africa).
- VENTER, H.V.** 2004. Die begeleiding van gesinne in die plaaslike kerk binne die konteks van die postmodernisme: 'n prakties-teologiese benadering. Potchefstroom: Noordwes Universiteit, Potchefstroom-kampus. (Verhandeling – M.Th.: Pastoraal).
- VIAL, J.** 2003. Active not absent, fathers needed. *Cape Argus*: 11, 19 Feb. Available: SA Media. Date of access: 10 Dec. 2006
- WARD, E.** 2004. Lewensvaardighede vir die laerskoolkind: 'n Gestaltriglyn. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika. (Skripsie – MD: Speltherapie).
- WARREN, D.H.** 1998. The Fatherbook: a document for therapeutic work with father-absent early adolescent boys. *Child and adolescent social work journal*, 15(2):101-115, April.

WILSON, F. 2006. On being a father and poor in southern Africa today. (In Richter, L. & Morrell, R., eds. *Baba: men and fatherhood in South Africa*. Cape Town: HSRC Press. p. 26-37)

WINEBURGH, A.L. 2000. Treatment of children with absent fathers. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 17(4):255-273, August.

WINTER, C.M. 2003. Bemagtiging van enkelouerkinders in hulle laat-middelkinderjare in 'n middestad konteks deur gestaltgroepwerk. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (Proefskrif – D.Phil.).

ZASTROW, C.H. & KIRST-ASHMAN, K.K. 2004. Understanding human behavior and the social environment. 6th ed. Belmont: Brooks/Cole.

ZASTROW, C.H. & KIRST-ASHMAN, K.K. 2007. Understanding human behavior and the social environment. 7th ed. Belmont: Brooks/Cole.

ZIEHL, S.C. 2005. Families in South Africa. (In Adams, B.N. & Trost, J., eds. *Handbook of worlds families*. California: Sage Publications. p. 47-63.)

Mnr. Johan Steytler is 'n MA-kandidaat in die Vakgroep Maatskaplike Werk, Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe, Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus, Suid-Afrika.

Prof. Herman Strydom is Vakhoof in die Vakgroep Maatskaplike Werk, Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe, Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus, Suid-Afrika.

ARTIKEL 2: DIE ROL VAN 'N MENTOR VIR SEUNS IN DIE OORGANGSFASE VAN DIE LAAT-MIDDELKINDERJARE NA ADOLESSENSIE

JPD STEYTLER & H STRYDOM

Abstract

Boys in their late middle childhood experience changes in their lives. Reaching puberty and experiencing transition from childhood to adolescence causes immense stress and tension. The intensity of the relationship between father and son decreases while involvement within the peer group increases. This article focuses on the experiences of the boys in their late middle childhood regarding their biological father and the influence of the family ordinance. As alternative father figure, the focus is on a mentor. The longing for a mentor and the expectations of the boys in their late middle childhood regarding a mentor are explored.

KEYWORDS

Boy
Late middle childhood
Transition phase
Family ordinance
Father – son relationship
Mentor

Opsomming

Seuns in hulle laat-middelkinderjare beleef baie veranderinge in hulle lewens. Die bereiking van puberteit en die oorskakeling vanaf kinderjare na adolessensie veroorsaak groot spanning en wrywing. Die intensiteit van die verhouding tussen die pa en seun neem af terwyl die betrokkenheid in portuurgroepe weer toeneem. Hierdie artikel fokus op die seun in sy laat-middelkinderjare se belewing van sy biologiese pa en die invloed van die gesinsrangorde. As alternatiewe vaderfiguur word die klem gelê op 'n mentor. Die behoefte aan 'n mentor en die verwagtinge wat die seun in sy laat-middelkinderjare het rakende die mentor, word ondersoek.

SLEUTELWOORDE

Seun
Laat-middelkinderjare
Oorgangsfase
Gesinsrangorde
Pa – seun verhouding
Mentor

If older men had the slightest idea of
the influence they actually have, to
say nothing of the influence they
could have, relationships between
men in this country would be
transformed.

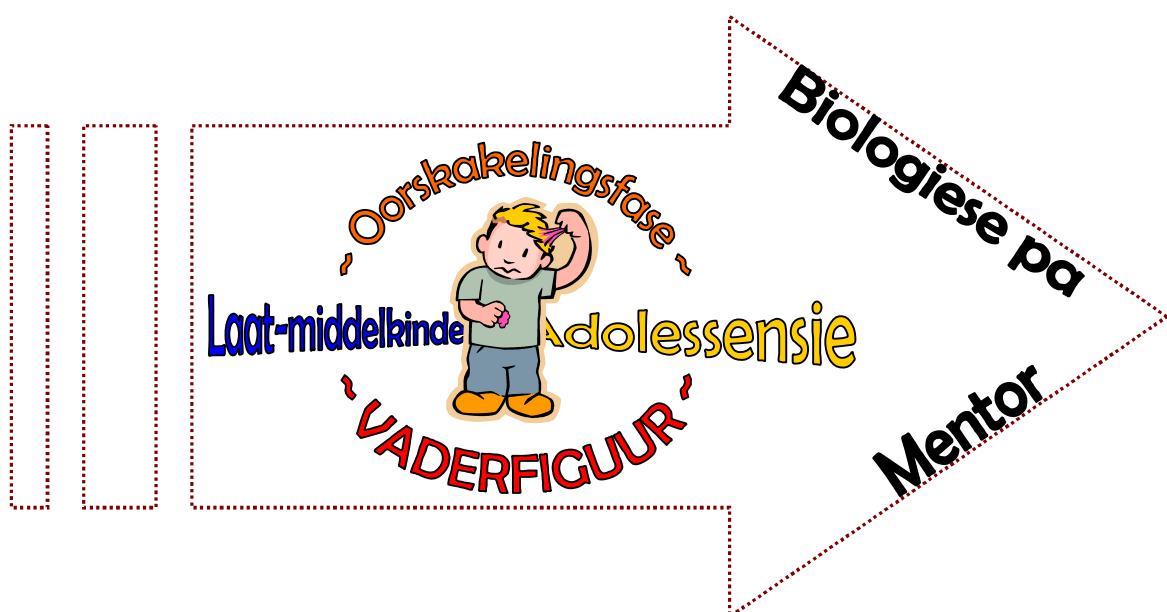
(Howard & William Hendricks, 1995:162)

1. INLEIDING

Die doelstelling van hierdie artikel is om data deur middel van 'n kwantitatiewe en kwalitatiewe empiriese ondersoek gepaard met 'n literatuurstudie in te samel met die oog daarop om vas te stel of daar 'n behoefte by seuns bestaan rakende 'n mentor tydens hul oorgangsfase vanaf die middelkinderjare na adolessensie. Data is ook ingesamel rakende die behoeftes wat die deelnemers het ten opsigte van 'n mentor en watter verwagtinge hulle van die mentorverhouding koester.

Om 'n profiel van die deelnemers saam te stel, is daar nie alleen op die getal deelnemers gefokus nie, maar ook op die getal seuns in die huisgesin en die rangorde van die gesinslede. Vir 'n meer holistiese perspektief op die onderwerp is die navorsingsopname in twee geografiese streke in Suid-Afrika gemaak. Die eerste streek, wat bekend staan as die **platteland** is in die munisipale gebied van Potchefstroom in die Noordwes-Provinsie met 'n populasiegroep van 128 352 mense waarvan 29 104 wit is (South Africa, 2004:939). Die tweede streek, wat bekend staan as die **verre platteland**, is die gebiede van Jacobsdal en Luckhoff, die munisipale gebied van Letsemeng met 'n populasie van 42 981 waarvan 4 174 wit is in die Suid-Vrystaat. In die Noord-Kaap, in Douglas in die munisipale gebied van Siyancuma met 'n populasie van 35 809 waarvan 3 651 wit is en Hopetown in die munisipale gebied van Thembelihle met 'n populasie van 19 986 waarvan 1 939 wit is (South Africa, 2004:495, 848, 851).

FIGUUR B-3: GRAFIESE UITEENSETTING VAN ARTIKEL 2

2. AGTERGROND / PROBLEEMSTELLING

Kinders in hulle laat-middelkinderjare ondergaan daaglikse veranderinge. Hierdie veranderinge kan fisies, psigies, emosioneel, kognitief of geestelik wees en is nie noodwendig alleenlik toe te skryf aan die maatskaplike omgewing waarin hulle woon nie, maar ook aan biologiese veranderinge wat plaasvind soos dié gekoppel aan puberteit.

Hierdie tydperk waartydens die seun oorgaan vanaf kinderjare na adolessensie word verwys na as die oorgangsfase

In artikel 1 is 'n agtergrond geskep van wie die seun in sy laat-middelkinderjare is en watter uitwerking die afwesige pa op die seun in sy laat-middelkinderjare het. As alternatief vir die afwesige pa is daar na 'n mentor gekyk wat as vaderfiguur vir die seun kan intree. Met die grondslag reeds gelê by die seun in sy laat-middelkinderjare en watter uitdagings hy mee gekonfronteer word, fokus hierdie artikel op die rol wat die mentor speel by die seun in sy laat-middelkinderjare. Hierdie tydperk waartydens die seun oorgaan vanaf die kinderjare na adolessensie word verder na verwys as die oorgangsfase.

Seuns met 'n afwesige pa kan 'n pa-honger beleef (Erickson, 1996:39; Freeks, 2004:23), 'n manskopie met wie hulle kan identifiseer, 'n ondersteuningsbasis. Hierdie deelnemers wat in hulle oorgangsfase verkeer, is nie hiervan uitgesluit nie. Weens die feit dat hierdie seuns hulle tweede formatiewe lewensstadium betree (Gurian, 1998:84), is die voldoening aan genoemde behoefte van kardinale belang. Hierdie in-staande vaderfiguur, of mentor, help vorm aan hulle identiteit en bou aan hulle beeld van wat 'n man is en wat sy rol is. Indien die mentor 'n kind van die Here is, is sy opdrag nog dwingend rakende die opvoeding van jonger mans, soos Titus 2:6-8 (Bybel, 1983) aandui:

*⁶Net so moet jy die jonger mans vermaan om hulle verstandig te gedra.
⁷In alles moet jy self vir hulle 'n voorbeeld stel van goeie werk, suiwerheid van die leer, waardigheid in gedrag, ⁸gesonde en onaanvegbare prediking.*

In hierdie afdeling word 'n uiteensetting van die kwantitatiewe en kwalitatiewe data wat met die empiriese ondersoek ingesamel is, gepaard met 'n literatuurstudie, grafies en in tabelvorm weergegee. Direkte aanhalings van response van die deelnemers en hul grafiese voorstellings word ook aangewend en weergegee. Die doelwitte van hierdie artikel is om,

- (a) *die deelnemers se beleving van hulle biologiese pa weer te gee; en*
- (b) *die deelnemers se behoeftes aan en verwagtinge van 'n mentorverhouding aan die leser oor te dra.*

3. NAVORSINGSMETODOLOGIE

'n Moderne navorsingsproses bevat enkele basiese eienskappe. Hierdie eienskappe is dat dit begin met 'n probleem en sluit af met 'n gevolgtrekking. Die proses is gebaseer op waarneembare feite wat data genoem word. Dit is logies, georden en gaan gepaard met 'n redelike hipotese. Die proses bevestig of verwerp die hipotese slegs op grond van feite. Dit sluit af met 'n gevolgtrekking wat alleenlik gegrond word op die data wat uit die ondersoek bekom is. Die gevolgtrekking verantwoord die probleem wat geïdentifiseer is (Fouché & Delport, 2005:72).

'n Opnameprosedure as kwantitatiewe benadering is met 85 (N=85) seuns in die platteland en met 65 (N=65) in die verre platteland onderneem. Weens die feit dat die kwantitatiewe data van die platteland en dié van die verre platteland nie verskil nie, word dit saamgevoeg en as 'n geheel gebruik. Vir verdere doeleindes word daarna verwys as kwantitatiewe data. Die totale getal deelnemers vir die kwantitatiewe ondersoek is 150 (N=85+65=150). 'n Kwantitatiewe ondersoek is wesenlik statistiese analise wat gebruik maak van numeriese vergelykings (Barker, 2003:354). Vraelyste wat op die basis van 'n Likert-skaal funksioneer (Neuman, 2003:197) is by die deelnemende skole en koshuise uitgedeel waartydens die deelnemers dit dadelik ingevul het (sien **Addendum F**). Sommige van die deelnemers het nie die vraelyste volledig ingevul nie, en hul data is verwerp ten einde geldigheid en betroubaarheid te verhoog.

Vir die kwalitatiewe empiriese ondersoek is 40 (N=40) deelnemers uit die deelnemers aan die kwantitatiewe ondersoek deur middel van 'n nie-waarskynlikheid-seleksietipe, kwotasteekproef geïdentifiseer (Strydom, 2005:202). Twintig deelnemers is uit die platteland afkomstig en 20 uit die verre platteland (N=40). Data is verkry deurdat die deelnemers beide groep- en self-geadministreerde vraelyste ingevul het (Delport, 2005:168-170). (Sien **Addendum L**.) Onderhoude is met die deelnemers gevoer om die mees betroubaarste en mees doelgerigte data te bekom.

'n Literatuurstudie is onderneem om die data te ondersteun of te verwerp, of nuwe insig rakende die ondersoek te verkry. Met die kwalitatiewe en kwantitatiewe empiriese

ondersoek, gepaard met die literatuurstudie, is triangulering bewerkstellig om die betroubaarheid van die data te verhoog. Triangulering is die toepassing van verskillende metodes om ooreenstemmende bevindinge te toets (Babbie, 2007:113).

Kinders verskil van kultuur tot kultuur en word verskillend in ooreenstemming met hul kultuur en geloof opgevoed (Bernardes, 1997:108; Zastrow & Kirst-Ashman, 2007:226). Bernardes (1997:108) stel dit duidelik deur dit op die volgende wyse te verwoord:

It is vital, at the outset, to clarify the point that the very idea of childhood is located in history and culture; different cultures have treated children rather differently in various historical periods.

Soos daar groot verskille tussen kulture voorkom, bestaan daar binne elke kultuur ook verskille tussen seuns en dogters. Om die studie op een groep te kan konsentreer, fokus hierdie studie op die Afrikaanssprekende wit seun vanuit 'n Christelike perspektief.

4. PROFIEL VAN DIE DEELNEMERS

Een honderd en vyftig (N=150) deelnemers is by die studie betrek (kyk **Tabel B-5**). Nege en veertig (32.7%) is 12 jaar oud, 51 (34.0%) 13 jaar en 50 (33.3%) 14 jaar. Uit hierdie deelnemers is 40 geselekteer vir die kwalitatiewe empiriese ondersoek.

TABEL B-5: UITEENSETTING VAN DIE DEELNEMERS

OUDERDOM	PLATTELAND		VERRE PLATTELAND		GESAMENTLIK	
	GETAL DEELNEMERS	PERSENTASIE	GETAL DEELNEMERS	PERSENTASIE	TOTALE GETAL DEELNEMERS	PERSENTASIE
12 Jaar	25	16.7%	24	16.0%	49	32.7%
13 Jaar	33	22.0%	18	12.0%	51	34.0%
14 Jaar	27	18.0%	23	15.3%	50	33.3%
TOTAAL	85	56.7%	65	43.3%	N=150	100%

(N=150)

Die aanvang van adolessensie word meestal gekenmerk deur die bereiking van puberteit – die tydperk van biologiese groei vir voortplanting (Barker, 2003:349; Cole & Cole, 2001:610). Die bereiking van puberteit verskil egter van seun tot seun en kan dus nie aan 'n ouderdom gekoppel word nie. Die aanvangstadium van adolessensie word meestal beskou as die bereiking van puberteit (Barker, 2003:8; Pruitt, 1999:5). Dit is egter nie altyd van toepassing nie, weens die feit dat seuns nog tot op die ouderdom van 15 jaar puberteit kan bereik en dan reeds adolessent is (Gurian, 1998:86; Papalia, Olds &

Feldman, 2006:414). Volgens hierdie kriteria van 'n adolessent val sommige van deelnemers aan hierdie studie binne die groepering van adolessent, alhoewel hulle moontlik nog 12 jaar oud is en eintlik nog in die groepering van die laat-middelkinderjare pas. Om hierdie verwarring oor laat-middelkinderjare en adolessensie te oorbrug, word na die deelnemers verwys as seuns in hulle laat-middelkinderjare wat in die **oorgangsfase** van die middelkinderjare na adolessensie verkeer.

**Die oudste kind is
meer geneig om oor
meer volwasse modelle
te beskik**

Hierdie lewensfase van omskakeling is vir die seun 'n uiters moeilike tydperk as gevolg van die talle veranderinge wat hy ondergaan. Aspekte wat betrek is by die ondersoek is die deelnemers se rangorde in die gesin, die deelnemers se beleving van hulle biologiese pa se betrokkenheid by hulle asook hul behoefte aan 'n mentor.

4.1. GESINSRANGORDE

Gesinsrangorde is die volgorde volgens ouderdom van die gesinslede in die gesin. Vir hierdie doeleindes word na die biologiese pa verwys as die hoof van die gesin. Hy staan dus eerste in die gesinsrangorde, gevolg deur die biologiese ma en dan die kinders – ouderdomsgewys.

Louw, Van Ede en Ferns (1998:357) is van mening dat die aantal kinders in die gesin sowel as die rangorde van die kind in die gesin bepaalde implikasies vir sy sosiale en persoonlikheidsontwikkeling inhou. Van die 150 (N=150) deelnemers aan die studie was 16 (10.7%) enkelkinders, 54 (36.0%) een van twee kinders en 80 (53.3%) een van drie of meer kinders in die gesin. Die meerderheid deelnemers was die derde of latere kind, gevolg deur die tweede kind en laastens was die enkelkinders in die minderheid.

Onder hierdie 150 (N=150) deelnemers was 67 (44.7%) die enigste seun in die gesin, 56 (37.3%) twee seuns in die gesin en 27 (18.0%) drie of meer seuns in die gesin. In teenstelling met die statistiek ten opsigte van die getal kinders in die gesin, was die enigste seun die sterkste in die groep verteenwoordig, gevolg deur twee seuns en laastens deur drie of meer seuns in die gesin.

Een honderd (66.7%) van die 150 (N=150) deelnemers is die oudste of enigste seun in die gesin, 36 (24.0%) die tweede seun en 14 (9.3%) die derde of latere seun in die gesin. Hierdie besonder hoë deelname deur die oudste seun, persentasiegewys, word deur die ondersoek van Louw *et al.* (1998:357-358) bevestig deurdat hulle daarop wys dat die

oudste kind meer geneig is om selfvertroue te openbaar, meer verantwoordelik op te tree en oor volwasse modelle te beskik. Die deelnemers wat genader is om aan die ondersoek deel te neem is nie vooraf bepaal op grond van gesinsrangorde nie, maar geïdentifiseer is aan die hand van 'n nie-waarskynlikheid-seleksietipe, kwotasteekproef (Strydom, 2005:202).

**Dit wat die seun van sy
pa beleef, word
gekoppel aan sy
persepsie van die
woord Pa**

4.2. BIOLOGIESE PA

Bernardes (1997:170) meen dat in 'n Westerse samelewing, vaderskap slegs 'n status is vergeleke met moederskap, wat 'n aktiewe rol is. Hierdie stelling plaas die pa, wat die hoof van die gesin is, op die agtergrond, wat 'n negatiewe beeld van die man voorhou. 'n Pa is, of behoort te wees, die natuurlike rolmodel van sy seun wat op soek is na iemand met wie hy kan identifiseer (Erickson, 1996:38; Havenga, 2002:77; Warren, 1998:102). Beide ouers, en nie net die ma nie, is verantwoordelik vir die primêre versorging van die kind.

Almeida en Galambos (1993:37) het bevind dat die diskrepansie tussen pa's en adolessente se verslae van die pa se aanvaarding afneem tussen graad 6 en graad 7, maar dat dit in die opvolgende 18 maande weer optel. Hierdie daling in die biologiese pa se aanvaarding van die seun kan bydrae tot die seun se soeke na 'n persoon wat hom sal aanvaar. Verskeie outeurs soos Freeks (2004:3), Gurian (1998:50) en Havenga (2002:32) is van mening dat seuns wat met 'n afwesige pa groot word, meer geneig is om maatskaplik swakker te funksioneer. Psigososiale stressors soos ekonomiese druk, huwelikskonflik, depressie en enkelouerskap bring mee dat ouers killer teenoor hulle kinders optree. Hierdie stressors beïnvloed die ouers se interaksie met hul kinders (O'Connor, Dunn, Jenkins & Rasbash, 2006:198). Volgens hierdie outeurs plaas dit die deelnemers met 'n afwesige pa in 'n groepering waarin hulle grootword in omstandighede wat kan lei tot 'n laer lewenskwaliteit.

Indien die verhouding met die biologiese pa na 'n egskeiding nie is stand gehou word nie, kan dit onbevredigde behoeftes by die seun laat (Jansen Van Rensburg, 2004:31). Dit wat die seun rakende sy pa beleef, word gekoppel aan die seun se persepsie van die begrip *Pa*. Hierdie patrone kan óf negatief óf positief wees en die seun gaan aanvanklik hierdie patrone met sy eie kinders herhaal (Hendricks & Hendricks, 1995:27). O'Connor *et al.* (2006:504) het deur navorsing bevind dat meer konflik in die pa-seun-verhouding voorkom as in 'n pa-dogter-verhouding. Hierdie konflik tussen die pa en sy seun moet gekanaliseer word sodat die seun uiting kan gee aan sy emosies. 'n Mentor, wat nie deel van die gesinsisteem uitmaak nie, kan hier die nodige ondersteuning bied.

Van die 150 (N=150) deelnemers woon 117 (78.0%) nog by hulle biologiese pa. Dit sluit geskeide gesinne in waar die biologiese pa toesig en beheer oor die kinders verkry het. Van die 33 (N=33) biologiese pa's wat nie meer by hulle seuns woon nie, is 8 (5.3%) oorlede, 22 (14.7%) geskei en het die ma toesig en beheer oor die kinders verkry, 1 (0.7%) onbekend en 2 (1.3%) om ander redes nie meer by die gesin woonagtig nie, byvoorbeeld weens die uitdiening van gevangenisstraf. Die meerderheid deelnemers kom dus uit gesinne waarvan die biologiese pa nog by die gesin woon.

4.2.1. Betrokkenheid van die biologiese pa

Posel en Davey (2006:48) noem dat 51.1% van alle pa's in Suid-Afrika in 1998 afwesig was in die lewe van hulle kinders. Die data wat ingesamel is, is in twee afdelings onderverdeel, naamlik die betrokkenheid van die biologiese pa wat by die gesin woon en die betrokkenheid van die biologiese pa wat nie by die gesin woon nie. Pruitt (1999:115) en Sanders (2004:1) is van mening dat kinders meer tyd by broers en susters deurbring as by enige ander persoon (die minste by die pa). Maar seuns het 'n behoefte daaraan dat hulle biologiese pa 'n rol in hulle lewe moet vervul.

Tabel B-6 en **Tabel B-7** toon dat 86 (73.5%) van die deelnemers wie se biologiese pa nog by die gesin woon, hulle pa as aktief betrokke by alles beleef teenoor die 7 (31.8%) wie se biologiese pa geskei is en nie meer in dieselfde huis as die deelnemer woon nie. Vyf (22.7%) van die deelnemers uit geskeide gesinne beleef hulle biologiese pa as onderskeidelik by niks en by min dinge in hulle lewe betrokke in vergelyking met die 1 (0.9%) van die biologiese pa wat by die gesin inwoon. Volgens hierdie data is dit duidelik dat die deelnemers die biologiese pa wat by die gesin woon, meer aktief beleef as wat die geval is waar die biologiese pa as gevolg van egskeiding nie meer in die huis woon nie.

TABEL B-6: BETROKKENHEID VAN DIE BIOLOGIESE PA WAT BY DIE GESIN WOON

OUDERDOM	BY ALLES		BY 'N PAAR DINGE		GEMIDDELD		BY MIN DINGE		BY NIKS	
	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE
12 Jaar	24	20.5%	7	6.0%	3	2.6%	1	0.9%	1	0.9%
13 Jaar	32	27.4%	8	6.9%	3	2.6%	0	-	0	-
14 Jaar	30	25.6%	6	5.1%	2	1.7%	0	-	0	-
TOTAAL	86	73.5%	21	17.9%	8	6.9%	1	0.9%	1	0.9%

(N=117)

TABEL B-7: BETROKKENHEID VAN DIE GESKEIDE BIOLOGIESE PA WAT NIE BY DIE GESIN WOON NIE

OUDERDOM	BY ALLES		BY 'N PAAR DINGE		GEMIDDELD		BY MIN DINGE		BY NIKS	
	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE
12 Jaar	0	-	1	4.5%	2	9.1%	3	13.6%	4	18.2%
13 Jaar	3	13.6%	2	9.1%	0	-	0	-	0	-
14 Jaar	4	18.2%	0	-	0	-	2	9.1%	1	4.5%
TOTAAL	7	31.8%	3	13.6%	2	9.1%	5	22.7%	5	22.7%

(N=22)

Persentasiegewys is daar meer pa's betrokke by die lewe van hulle seuns as wat Posel en Davey (2006:48) aandui. Genoemde navorsing van Posel en Davey is egter nie net op die wit Afrikaanssprekende seun gedoen nie, en dit verklaar moontlik waarom die getalle aansienlik verskil. 'n Opvallende aspek van die deelnemers wie se biologiese pa nie meer by die gesin woon nie, is dat die hoogste syfer van 7 (31.8%) onder die betrokke deelnemers uit die geskeide gesinne, die pa tog as betrokke by alles in hulle lewe beleef. In beide die 12 jaar ouderdomsgroepe, naamlik of die biologiese pa nog by die gesin woon of nie, beleef die deelnemers hulle biologiese pa die minste betrokke by alles in hul lewe vergeleke met die ander ouderdomsgroepe. Hierdie deelnemers beleef hulle biologiese pa eerder gemiddeld tot en met geensins betrokke nie (sien **Tabel B-7**).

Kotze (2004:54) het navorsing gedoen oor die graad-7 leerling en het bevind dat 72% van die deelnemers aangedui het dat kommunikasieprobleme tussen die ouer en die kind voorkom. Hierdie kommunikasieprobleem in die ouer-kind-verhouding, die moontlikheid van 'n afwesige pa en die behoefte by die seun aan 'n vaderfiguur maak dit noodsaaklik dat die seun 'n mentor in sy lewe moet hê – 'n manspersoon wat hom help, hom ondersteun, lei en bemagtig en die beste in die seun na vore bring. Voorsiening in die basiese behoeftes van die seun lê op die eerste vlak van Maslow se behoeftehiërargie (Larson, 2006:681; Rathus, 2005:367). Hierdeur word die klem op die versorging en betrokkenheid van die biologiese pa beklemtoon. Ongelukkig heers daar wêreldwyd kommer oor die feit dat die betrokkenheid van biologiese pa's afneem en dat hulle meer afwesig raak ten opsigte van hul seuns (Freeks, 2004:2).

5. DIE MENTORVERHOUDING

*Who are the people who have helped to make you who you are today?
I'm referring to the people who have marked you, who have made a
significant impact, a lasting impression on your life.*

(Hendricks & Hendricks, 1995:13.)

5.1. DIE MENTOR AS ALTERNATIEF VIR DIE AFWESIGE PA

Seuns het 'n vaderfiguur, 'n mentor, iemand wat in hom glo, hom ondersteun en bystaan nodig. Hierdie persoon dien as voorbeeld, rolmodel en opvoeder vir die jonger persoon – voorsien hom van kennis, advies, berading, ondersteuning en geleenthede (Eldredge, 2006:4-5; Encarta Dictionary, 2006; Hendricks & Hendricks, 1995:28-29). Ndabazandile (2006:14) beskryf 'n mentor as 'n betroubare berader of rigtinggewer – iemand wat invloedryk is en ondervinding het en 'n persoonlike verhouding met die seun aanknoop en hom help om sy doelwitte te bereik. Al is die biologiese pa die natuurlike mentor van die seun, beteken dit nie dat hy noodwendig as mentor vir sy seun optree nie. Ouer broers kan as mentors vir jonger broers intree. Eldredge (2006:5) stel dit soos volg:

A boy learns who he is and what he's made of from a man (or a company of men.) This can't be learned in any other place. It can't be learned from other boys, and it can't be learned from the world of women.

Mans verstaan seuns en die uitdagings wat hulle in die gesig staar omdat hulle dit self moes bemeester. Seuns van dieselfde portuurgroep ervaar dieselfde uitdagings en kan dit nie vanuit 'n volwasse oogpunt beoordeel nie, daarom is dit belangrik dat volwasse mans seuns deur hierdie moeilike situasies moet lei. Ouer broers kan 'n hegte band smee met jonger broers, en onderlinge verhoudings tussen broers word hefter en meer ondersteunend namate hulle vroeë volwassenheid bereik (Buhrmester & Furman, 1990:1387-1388; Pruitt, 1999:115).

5.2. DIE BEHOEFTE AAN 'N MENTOR

Uit die 150 (N=150) deelnemers het 108 (72%) aangedui dat hulle 'n behoefte het aan 'n mentor, terwyl 42 (28%) die teendeel aangedui het. In **Tabel B-8** word 'n uiteensetting gegee van die behoefte aan 'n mentor by die verskillende deelnemers. Die uiteensetting is ooreenkomstig gesinsrangorde uiteengesit.

TABEL B-8: BEHOEFTE AAN 'N MENTOR VOLGENS GESINSRANGORDE

	OUDSTE SEUN		TWEDE SEUN		DERDE SEUN		VIERDE SEUN		VYFDE SEUN	
	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE
Behoeftte aan 'n mentor	75	75.0%	21	58.3%	10	83.3%	1	100%	1	100%
Geen behoefte aan 'n mentor nie	25	25.0%	15	41.7%	2	16.7%	-	-	-	-
TOTAAL	N=100	100%	N=36	100%	N=12	100%	N=1	100%	N=1	100%

Tabel B-8 dui aan dat 75% (75) van die deelnemers wat die oudste seun in die gesin is 'n behoefte aan 'n mentor het teenoor 58.3% (21) van die deelnemers wat die tweede seun in die gesin is. Die deelnemers wat die derde seun of jonger in die gesin is, toon die sterkste behoefte aan 'n mentor, wat strek tussen 83.3% en 100%. Daar moet egter net in gedagte gehou word dat die hoeveelheid deelnemers wat die derde of latere seun is, maar gering was. Hierdie persoon wat die deelnemers as 'n mentor beleef, is nie noodwendig die biologiese pa nie, maar in sommige gevalle 'n ouer broer, 'n ouer vriend of 'n buitestaander. Buhrmester en Furman (1990:1396) verduidelik dat jonger kinders opsien na ouer kinders en waarde heg aan die interaksie. Eldredge (2006:5) en Farrar (2006:13) is van mening dat 'n vrou nie 'n mentor vir 'n seun kan wees nie.

Die onderhawige studie het bewys dat die tweede oudste seun in die gesin die minste behoefte het aan 'n mentor, naamlik 15 (41.7%) van die groep, hoewel hierdie kinders soms beleef dat hulle nooit 'n unieke verhouding met hulle ouers het soos die oudste kind nie, en emosioneel verwerp voel (Louw *et al.*, 1998:357-358). Daar word ook bevind dat hulle dikwels hegte bande met die portuurgroep smee as met hul ouers. Dit kan 'n rede wees waarom hulle, in vergelyking met die ander seuns in die gesin, minder behoefte aan 'n mentor het. Die mentor as volwasse persoon word moontlik met die negatiewe beeld van die ouer geassosieer. Weens die feit dat die seun in sy oorgangsfase onder heelwat groepsdruk verkeer, is die kans baie sterk dat hy by die handelinge of aktiwiteite van sy portuurgroep sal inskakel (Pruitt, 1999:10). Hierdie handelinge of aktiwiteite is nie noodwendig gewens nie: daarom word die noodsaaklikheid van 'n mentor, wat die seun in die regte rigting kan lei, beklemtoon.

5.2.1. Redes vir die behoefte aan 'n mentor

Met die kwalitatiewe empiriese ondersoek is 'n ondersoek geloods met betrekking tot die deelnemers se redes waarom hulle behoefte het aan 'n mentor. Enkele deelnemers se redes in hulle eie woorde was soos volg:

- ☺ *Pa is te besig om iets saam met my te doen.*
- ☺ *Iemand is wat vir my omgee.*
- ☺ *Hy kan met my speel, gesels en ek kan hom vertrou.*
- ☺ *Sodat ek by hom kan leer en in sy voetstappe kan volg.*
- ☺ *Want my pa is dood en ek wil graag 'n mentor hê.*
- ☺ *Dat ek kan leer by hom om eendag ander ook so te kan leer.*
- ☺ *Om my meer van dinge te vertel.*
- ☺ *Beste vriend wees.*
- ☺ *Jou moed gee.*
- ☺ *Om in my avonture te deel en my pel te wees.*

**Die goue draad wat
regdeur loop is
verhoudings**

Hieruit blyk dit duidelik dat die deelnemers 'n sterk emosionele behoefte het aan 'n persoon wat vir hulle omgee en hulle ondersteun. Eldredge (2001:60) verwoord die hartseer wat talle seuns beleef soos volg:

Every boy, in his journey to become a man takes an arrow in the center of his heart, in the place of his strength. Because the wound is rarely discussed and even more rarely healed, every man carries a wound. And the wound is nearly always given by his father.

Die hartseer spreek uit hierdie aanhalings. Die gevolg van 'n afwesige pa hetsy dood of emosioneel afwesig word weerspieël in die deelnemers se response. Wat sterk na vore kom, is dat die deelnemers op soek is na iemand wat vir hulle lief is, hulle verstaan, hulle ondersteun, hulle rigting gee en een is wat aktief by hulle lewe betrokke is. Een deelnemer stel die konsep *dissipelskap* baie sterk voorop, naamlik om by die mentor te kan leer, om sodoende ook eendag vir ander seuns 'n mentor te kan wees. Die goue draad wat regdeur loop, is verhoudings. Die deelnemers het 'n behoefte aan 'n opregte, eerlike, intieme en persoonlike verhouding met 'n ouer manspersoon.

5.3. DIE VERWAGTINGE WAT VAN 'N MENTORVERHOUDING GEKOESTER WORD

Die verwagtinge wat die deelnemers van 'n mentorverhouding koester, word vervolgens uiteengesit. Die verwagtinge verskil egter nie tussen die twee geografiese gebiede nie en word dus saamgevoeg. Ooreenstemmende aspekte wat herhaaldelik in die response van die deelnemers voorgekom het ten opsigte van wat hulle van 'n mentorverhouding

verwag, is telkens onder 'n oorkoepelende begrip saam gegroepeer, naamlik *aktiewe deelname*, *beskerming*, *luister*, *ondersteuning* en *rigtinggewing*, en dan omskryf en verbatim aangehaal. Verder word 'n volledige beskrywing van elke begrip gegee en die afleiding wat ten opsigte van elk gemaak is.

5.3.1. Aktiewe deelname

Aktief, volgens Odendaal en Gouws (2005:39), word beskryf as *bedrywig* of *vol energie* en *deelname* (Odendaal & Gouws, 2005:146) as 'n *handeling* of *meedoen aan iets*. Dit blyk dus dat aktiewe deelname 'n energieke handeling is wat tussen twee of meer persone plaasvind. Beskrywings deur die deelnemers wat onder hierdie definisie gekategoriseer is, handel oor optredes soos:

- ☺ *Gaan saam met jou op avonture.*
- ☺ *Ek en hy moet saam tyd spandeer.*
- ☺ *Doen dinge saam met jou.*

Hy en jy moet saam na plekke toe gaan waar julle kwaliteit tyd saam kan deurbring, gesels en net bietjie ontspan.

Die deelnemers het groot klem daarop gelê dat hulle 'n behoefte het aan 'n mentor wat aktief sal wees en dinge saam met hulle sal doen. 'n Ander beskrywing wat gepaard gaan met hierdie behoefte aan 'n aktiewe deelname saam met die mentor is *tyd*. Die deelnemers verlang daarna dat daar tyd van hoë gehalte aan hulle afgestaan moet word. Twee van die deelnemers verwoord dit soos volg: *Hy en jy moet saam na plekke toe gaan waar julle kwaliteit tyd saam kan deurbring, gesels en net bietjie ontspan*, en *Wens nooit die tyd wat julle saam spandeer gaan gou om nie*. Die behoefte aan 'n persoonlike verhouding met iemand wat tyd van hoë gehalte met die deelnemers sal deurbring, tree sterk op die voorgrond.

5.3.2. Beskerming

Odendaal en Gouws (2005:86) beskryf *beskerming*, as *beveiliging*. Labuschagne en Eksteen (1993:74) voeg egter hiertoe by dat beskerming is ook *Voorspraak ten gunste van iemand*, *Steun* en *Bevoordeling deur besondere maatreëls*, beteken Beskrywings van die deelnemers wat inpas by die gegewe definisie is:

- ☺ *Hy sal altyd kyk na gevare wat jou kan benadeel.*
- ☺ *Moet jou veilig laat voel.*
- ☺ *Hy moet altyd vir jou opstaan, jou beskerm.*

Die aksent val duidelik daarop dat die deelnemers teen ander persone beskerm moet word. Die mentor dien as beskerming en sekuriteit. Een van die deelnemers beskryf die

erns van die beskerming komende van 'n mentor soos volg: *'n Mentor sal jou beskerm*. Volgens Maslow se behoeftehiërargie lê die behoefte aan sekuriteit – wat beskerming insluit – op die tweede vlak (Edwards, 1998:423). Zastrow en Kirst-Ashman (2007:395) se komponente van die sekuriteitsvlak sluit in: *sekuriteit, stabiliteit en vryheid van vrees, angs, bedreigings en chaos – A social structure of laws and limits assists in meeting these needs*.

Uit die beskrywing van die deelnemers blyk beskerming deur die mentor 'n voorvereiste in die mentorverhouding te wees.

5.3.3. Luister

Odendaal en Gouws (2005:683) gee drie beskrywings van die woord *luister* as werkwoord naamlik: *met aandag hoor, aandag skenk aan, en gehoorsaam*. Die eerste twee beskrywings kom die meeste in die reaksies van die deelnemers na vore. Uitsprake van die deelnemers is onder andere:

- ☺ *Ons kan met mekaar gesels oor ons probleme.*
- ☺ *Hy is altyd daar om na jou probleme en gedagtes te luister.*
- ☺ *Jy weet jy kan met hom praat oor enige iets.*

'n Kernaspek wat uit die response van die deelnemers na vore gekom het, is dat hulle 'n behoefte het aan 'n persoon wat na hulle kan *luister* en wat *hulle verstaan* – iemand met wie hulle enige onderwerp te eniger tyd kan *bespreek*. 'n Ander response wat met luister gepaard gaan, is *vertroue*. Een van die deelnemers verwoord dit soos volg: *Nie geskok wees nie en jou geheime stil kan hou*. Wat die deelnemer hiermee bedoel, is dat die mentor nie geskok moet wees oor onderwerpe en geheime wat die deelnemer met die mentor deel nie.

Die deelnemers het dit duidelik laat oorkom dat die mentor moet kan luister, maar dat die kommunikasieproses wederkerig op 'n ontspanne wyse moet geskied. Die mentor en die deelnemer moet mekaar wedersyds kan vertrou.

5.3.4. Ondersteuning

Om ondersteunend op te tree beteken om 'n persoon *van hulp te wees, hom te troos, te help of by te staan* (Odendaal & Gouws, 2005:786). Beskrywings van die deelnemers wat by hierdie definisie aansluit is:

- ☺ *Help jou in swaar tye.*
- ☺ *Baie ondersteunend, staan saam as een.*

- ☺ *Hy sal jou as 'n wenner sien.*
- ☺ *Hy is soos 'n pa vir almal.*
- ☺ *Hy help jou om dinge te doen wat jy nie kan doen nie.*

Die deelnemers het 'n behoefte aan 'n persoon wat hulle geestelik, emosioneel en fisies kan ondersteun. Een van die deelnemers bring die boodskap baie duidelik na vore: *Hy help jou om uniek te voel.* Die deelnemers het 'n behoefte aan 'n persoon wat hulle op alle terreine kan ondersteun, maar wat nie hulle lewe beheer nie. Aanvullend tot die ondersteuning wat die deelnemers van die mentor verlang, wil hulle steeds uniek bly.

5.3.5. Rigtinggewend

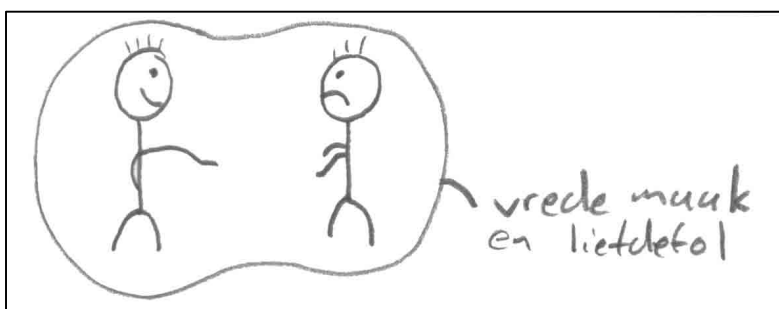
In die figuurlike sin verwys die woord *rigtinggewend* volgens Odendaal en Gouws (2005:938) na: *strekking, denkwys, gesindheid, beleid, stroming.* Die deelnemers se beskrywing wat by die gegewe definisie aansluit is:

- ☺ *Hy moet jou die opsies wys oor die keuses wat jy wil maak.*
- ☺ *Help om jou skip saam met die Here te seil.*
- ☺ *Iemand wat besluite kan neem en leiding kan neem.*
- ☺ *Hy moet jou leer om beter te word.*

Die meerderheid deelnemers het 'n behoefte aan iemand wat kennis aan hulle kan oordra en hulle kan lei om die regte weg te bewandel. Van die deelnemers het die behoefte daaraan uitgespreek dat die mentor die opsies waaruit hulle ten opsigte van uitdagings kan kies, moet uitwys, maar die keuse aan hulle moet oorlaat. Uit die data blyk dit dat die deelnemers 'n behoefte het aan 'n persoon wat hulle sal help met rigting ten opsigte van hul lewenspad.

Figuur B-4 is 'n grafiese uitbeelding van 'n deelnemer se behoefte aan 'n mentor. Die deelnemer illustreer hiermee dat die mentor die seun moet help hoe om geskille op die regte wyse op te los. Dit dui ook op konflikhantering.

FIGUUR B-4: DEELNEMER SE UITBEELDING VAN RIGTINGGEWEND

5.4. RANGORDE VAN BELANGRIKHEID VAN BEHOEFTE IN 'N MENTORVERHOUDING

Die volgende rangorde is uit die data opgestel ten opsigte van eienskappe wat die deelnemers as die belangrikste ag in 'n mentorverhouding. Die deelnemers kon meer as een antwoord per vraag verstrek.

TABEL B-9: RANGORDE VAN BELANGRIKHEID TEN OPSIGTE VAN VERWAGTIGE WAT SEUNS VAN 'N MENTORVERHOUDING KOESTER

	PLATTELAND (F)	VERRE PLATTELAND (F)	TOTAAL (F)
Aktiewe Deelname	27	37	64
Beskerming	20	29	49
Luister	31	32	63
Ondersteuning	87	82	169
Rigtinggewing	66	51	117

Tabel B-9 gee 'n uiteensetting van die belangrikste verwagtinge wat die deelnemers van 'n mentorverhouding koester. Uit bostaande tabel is die belangrikste verwagtinge volgens die deelnemers *ondersteuning* (f=169) gevolg deur *rigtinggewing* (f=117). Die oorblywende drie verwagtinge het ook in 'n redelike hoë mate by die deelnemers gefigureer. Ander eienskappe wat uit die data na vore gekom het, maar waarvan die frekwensie laag was, is *vriendelikheid*, *geduld*, *getrouheid*, *hulpvaardigheid*, *liefde*, *nederigheid*, *regverdigheid* en *rolmodel wees*.

Gesien in die lig van die voorgenoemde behoeftes by die seun aan 'n mentor in sy oorgangsfase, is bevind dat hy sekere verwagtinge van die mentor en die mentorverhouding koester.

6. GEVOLGTREKKING

Die seun in sy laat-middelkinderjare word daagliks deur veranderinge gekonfronteer – deur uitdagings wat hy moet hanteer en bemeester. Talle van hierdie uitdagings is dinge wat buite sy beheer lê, soos die bereiking van puberteit of die hantering van 'n egskeiding. Nog 'n veranderinge wat die seun moet leer hanteer hou verband met verhoudings. Hierdie verhoudings hou nie net verband met verhoudings met die portuurgroep of met die teenoorgestelde geslag nie, maar baie spesifiek met dié met die biologiese pa.

Uit die voorafgaande bevindinge is daar tot die volgende gevolgtrekkings gekom dat

- ☞ seuns afkomstig van die platteland hulle biologiese pa - wat by in die gesin woon – meer aktief in hulle lewe beleef as wat die literatuur aandui.
- ☞ seuns op 12-jarige ouderdom hulle biologiese pa, of hy by hulle woon of nie, die minste betrokke by hulle beleef vergelyke met seuns van 13 jaar en 14 jaar onderskeidelik.
- ☞ die derde seun in die gesin volgens die gesinsrangorde die grootste behoefte aan 'n mentor het en die tweede seun die minste.
- ☞ seuns opsoek is na spesifieke eienskappe in 'n mentorverhouding. Die grootste behoefte ten opsigte van so 'n verhouding is aan ondersteuning en rigtinggewing.
- ☞ seuns verlang 'n aktiewe mentorverhouding van 'n manspersoon wat na hulle luister en hulle sal beskerm.

7. AANBEVELINGS

Fokuspunte wat uit hierdie studie na vore kom, waaraan in verdere ondersoeke aandag geskenk kan word, is:

- ☞ die persoonlikhede en belewinge van die verskillende gesinslede volgens gesinsrangorde.
- ☞ die seun in sy laat-middelkinderjare se belewing van 'n mentor, en die invloed van 'n mentor op die seun in sy laat-middelkinderjare asook op die adolessente seun.
- ☞ die uitwerking en aanbieding van 'n bemagtigingsprogram vir die mentor om die belewings wat die seun in sy oorgangsfase beleef, in perspektief aan die mentor oor te dra. Weens die feit dat 'n maatskaplike werker opleiding ontvang het rakende die lewensverloop van die seun en ook bemagtig is in lewenskwaliteit en statutêre aspekte rakende die jeug, is dit noodsaaklik dat die program deur 'n maatskaplike werker uitgewerk en aangebied moet word

8. SAMEVATTING

In hierdie afdeling is op die invloed wat die biologiese pa op die seun in sy laat-middelkinderjare het, gefokus. Daar is egter onderskeid getref tussen die biologiese pa wat by die gesin woon en die geskeide biologiese pa wat nie meer by die gesin woon nie. Uit die resultate is bevind dat die gesinsrangorde 'n rol speel by die seun se belewenis van die betrokkenheid van die biologiese pa.

Seuns in hulle oorgangsfase van die middelkinderjare na adolessensie het behoefte aan 'n mentor – iemand na wie hulle kan opsien en wie se voorbeeld wat hy gestel het, hulle kan nastreef, iemand wat hulle persoonlik ken en in hulle glo, hulle verstaan en die beste in hulle na vore bring. Seuns koester spesifieke verwagtinge van 'n mentor en vanuit 'n mentorverhouding.

In die volgende artikel word die behoeftes wat adolessente seuns het rakende 'n mentor uiteengesit. Verder word daar gefokus op seuns wat in 'n mentorverhouding staan en watter invloed 'n mentor op hulle maatskaplike funksionering het.

9. AANBEVOLE LEESWERK

📖 *A Way of the wild heart: A map for the masculine journey.* – John Eldredge.

📖 *The wonder of boys: What parent, mentors and educators can do to shape boys into exceptional men.* – Michael Gurian.

📖 *As Iron shapes Iron: Building character in a mentoring relationship.* – Howard & William Hendricks.

📖 *Mentoring boys: What every son wants and need from his father.* – Steve Farrar.

BIBLIOGRAFIE

- ALMEIDA, D.M. & GALAMBOS, N.L.** 1993. Continuity and change in father-adolescent relations. *New directions for child development*, 62:27-40. Winter.
- BABBIE, E.** 2007. The practice of social research. 11th ed. Belmont: Wadsworth.
- BARKER, R.L.** 2003. The social work dictionary. 5th ed. Washington, DC: NASW.
- BERNARDES, J.** 1997. Family studies: an introduction. London: Routledge.
- BUHRMESTER, D. & FURMAN, W.** 1990. Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child development*, 61(5):1379-1398. Available: Google Scholar. Date of access: 23 May 2007.
- BYBEL.** 1983. Die Bybel: nuwe vertaling. Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
- COLE, M. & COLE, S.R.** 2001. The development of children. 4th ed. New York: Worth.
- DELPORT, C.S.L.** 2005. Quantitative data-collection methods. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 159-191.)
- EDWARDS, D.** 1998. Motivering en emosie. (In Louw, D.A. & Edwards, D.J.A., eds. Sielkunde: 'n inleiding vir studente in Suid-Afrika. 2de uitg. Johannesburg: Heinemann. p. 399-450.)
- ELDREDGE, J.** 2001. Wild at heart: discovering the secret of a man's soul. Nashville: Thomas Nelson.
- ELDREDGE, J.** 2006. The Way of the wild heart: a map of the masculine journey. Nashville: Thomas Nelson.
- ENCARTA DICTIONARY.** 2006. (In Microsoft® Encarta® 2006.) [CD].
- ERICKSON, B.M.** 1996. Men's unresolved father hunger: intervention and primary prevention. *Journal of family psychotherapy*, 7(4):37-62.
- FARRAR, S.** 2006. Mentoring boys: what every son wants and needs from his father. Vereeniging: Christian Art publications.
- FOUCHÉ, C.B. & DELPORT, C.S.L.** 2005. Introduction to the research process. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 71-85.)
- FREEKS, F. E.** 2004. Die rol van die ontbrekende vaderfiguur in die Suid-Afrikaanse konteks. 'n Prakties-teologiese studie. Potchefstroom: Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys. (Verhandeling – MA).
- GURIAN, M.** 1998. A fine young man: what parents, mentors and educators can do to shape adolescent boys into exceptional men. New York: Penguin Putnam.

- HAVENGA, A.S.** 2002. Maatskaplike intervensie in die instandhouding van die vader-kindverhouding na egskeiding. Potchefstroom: Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys. (Verhandeling – MA).
- HENDRICKS, H. & HENDRICKS, W.** 1995. As Iron sharpens iron: building character in a mentoring relationship. Chicago: Moody Press.
- JANSEN VAN RENSBURG, B.E.J.** 2004. Riglyn aan Gestaltspelterapeute vir die hantering van egskeidingsverlies in die middelkinderjare. Pretoria: UNISA. (Skripsie – MA: Spelterapie).
- KOTZE, J.** 2004. Graad sewe-leerders van die Wolmer-gemeenskap se persepsies oor hulle toekomsverwagtinge. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (Skripsie – MA: Spelterapie).
- LABUSCHAGNE, F.J. & EKSTEEN, L.C.** 1993. Verklarende Afrikaanse woordeboek: Agtste hersiene en uitgebreide uitgawe. Pretoria: JL van Schaik.
- LARSON, R.** 2006. Positive youth development, willfulness adolescents, and mentoring. *Journal of Community Psychology*, 34(6):677-689.
- LOUW, D.A., VAN EDE, D.M. & FERNS, I.** 1998. Die middelkinderjare. (In Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.D., reds. Menslike ontwikkeling. 3de uitg. Kaapstad: Kagiso Tersiêr. p. 325-383.)
- NDABAZANDILE, S.** 2006. South Africa needs real mentors. *Saturday Star*: 21 Jan. 14p.
- NEUMAN, W.L.** 2003. Social research methods: qualitative and quantitative approaches. 5th ed. Boston: Pearson Education.
- O'CONNOR, T.G., DUNN, J., JENKINS, J.M. & RASBASH, J.** 2006. Predictors of between-family and within-family variation in parent-child relationships. *Journal of child psychology and psychiatry*, 47(5):498-510. Available: EBSCOhost. Date of access: 24 May 2007.
- ODENDAAL, F.F. & GOUWS, R.H.** 2005. HAT: Verklarende handwoordeboek van die Afrikaanse taal. Kaapstad: Perskor.
- PAPALIA, D.E., OLDS, S.W. & FELDMAN, R.D.** 2006. A child's world: infancy through adolescence. 10th ed. New York: McGraw-Hill.
- POSEL, D. & DEVEY, R.** 2006. The demographics of fathers in South Africa: an analysis of survey data, 1993-2002. (In Richter, L. & Morrell, R., eds. Baba: men and fatherhood in South Africa. Cape Town: HSRC Press. p. 38-52.)
- PRUITT, D.B.** 1999. Your adolescent: emotional and cognitive development from early adolescence through the teen years. New York: HarperCollins.
- RATHUS, S.A.** 2005. Psychology: Concepts & connections. 9th ed. Toronto: Wadsworth.
- SANDERS, R.** 2004. Sibling relationships: theory and issues for practice. New York: Palgrave MacMillan.
- SOUTH AFRICA.** 2004. Gaffney's local government in South Africa 2004~2006: official yearbook Est. 1909. Pretoria: Government Press.

STRYDOM, H. 2005. Sampling and sampling methods. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpont, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 192-204.)

WARREN, D.H. 1998. The Fatherbook: a document for therapeutic work with father-absent early adolescent boys. *Child and adolescent social work journal*, 15(2):101-115, April.

ZASTROW, C.H. & KIRST-ASHMAN, K.K. 2007. Understanding human behavior and the social environment. 7th ed. Belmont: Brooks/Cole.

Mnr. Johan Steytler is 'n MA-kandidaat in die Vakgroep Maatskaplike Werk, Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe, Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus, Suid-Afrika.

Prof. Herman Strydom is Vakhoof in die Vakgroep Maatskaplike Werk, Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe, Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus, Suid-Afrika.

ARTIKEL 3: DIE UITWERKING VAN 'N MENTORVERHOUDING OP DIE ADOLESSENTE SEUN

JPD STEYTLER & H STRYDOM

Abstract

Adolescent boys experience challenges daily. Some of these challenges are easy to overcome while others are not. Initially the adolescent boy has the longing that his biological father should help with these challenges, but due to various reasons the biological father can not help him to face these crises. Hence the adolescent boy experience his father as uninvolved in his life, as being an absent father. Due to this absent father, the boy experiences a father hunger. To compensate for the father hunger, the adolescent boy seeks an alternative father figure, a mentor. This article focuses on the expectations the adolescent boy has of a mentor relationship and the influence the mentor has on his life experiences.

KEYWORDS

Boy
Adolescent
Absent father
Mentor
Mentor relationship

Opsomming

Adolescente seuns beleef elke dag uitdagings wat hulle moet bemeester. Van hierdie uitdagings is maklik om te hanteer terwyl ander moeiliker is. As beginpunt het die adolessente seun die behoefte daaraan dat sy biologiese pa hom met hierdie uitdagings sal help, maar verskeie redes maak dit nie altyd moontlik dat die biologiese pa die seun kan help met hierdie krisis wat hy beleef nie. Die adolessente seun beleef sy biologiese pa as afwesig sy lewe, as 'n afwesige pa. As gevolg van die afwesige pa, beleef die adolessente seun 'n pa-honger. Om hierdie behoefte aan 'n vaderfiguur te kan vervul, reik die adolessente seun uit na 'n ander vaderfiguur, 'n mentor. Hierdie artikel fokus op die verwagtinge wat die adolessente seun het van 'n mentorverhouding en die invloed wat die mentor op die adolessente seun se lewe het.

SLEUTELWOORDE

Seun
Adolescent
Afwesige pa
Mentor
Mentorverhouding

There is nothing nobler in all of life
than to shape your son into a man.

(Steve Farrar, 2006:20)

1. INLEIDING

'n Kwantitatiewe en kwalitatiewe empiriese ondersoek gepaard met 'n literatuurstudie is geloods om die doelwitte van hierdie studie te kan bereik naamlik om te bepaal;

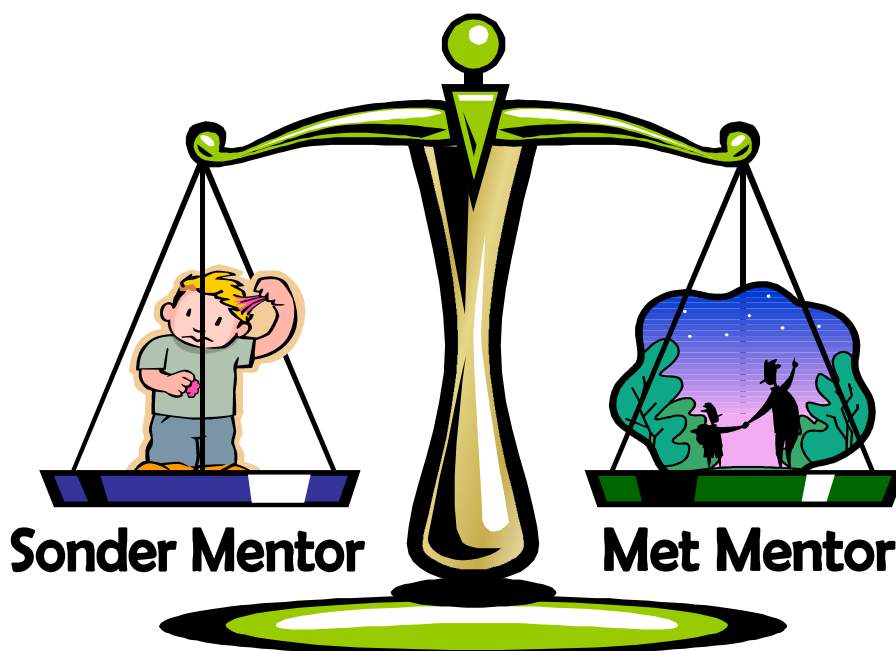
- (a) wat die adolessente seuns se beleving van hulle biologiese pa is;
- (b) of hulle behoefte het aan 'n mentor;
- (c) of hulle in 'n mentorverhouding staan;
- (d) wat hulle verwagtinge ten opsigte van 'n mentorverhouding is, en
- (e) wat die invloed van 'n mentor op hulle lewensgehalte is.

POTCHEFSTROOM
<i>Populasie = 128 352</i>
<i>Wit = 29 104</i>
LETSEMENG
<i>Populasie = 42 981</i>
<i>Wit = 4 174</i>
SIYANCUMA
<i>Populasie = 35 809</i>
<i>Wit = 3 651</i>
THEMBELIHLE
<i>Populasie = 19 986</i>
<i>Wit = 1 939</i>

(South Africa,
2004:939,495,848,851)

Om 'n profiel van die deelnemers saam te stel, is daar nie alleen op die getal deelnemers gefokus nie, maar ook op die getal seuns in die huisgesin en die rangorde van die gesinslede. Vir 'n meer holistiese perspektief op die onderwerp is die navorsingsopname in twee geografiese streke in Suid-Afrika gevoer. Die eerste streek, wat bekend staan as die **platteland**, is in die munisipale gebied van Potchefstroom in die Noordwes-Provinsie. Die tweede streek, wat bekend staan as die **verre platteland**, is die gebiede van Jacobsdal en Luckhoff, die munisipale gebied van Letsemeng in die Suid-Vrystaat, Douglas in die munisipale gebied van Siyancuma en Hopetown in die Noord-Kaap in die munisipale gebied van Thembelihle.

FIGUUR B-5: GRAFIESE UITEENSETTING VAN ARTIKEL 3

2. AGTERGROND / PROBLEEMSTELLING

In **Artikel 1** is die aandag daarop gevestig dat seuns, ongeag hulle ouderdom, met 'n afwesige pa kan 'n pa-honger beleef (Erickson, 1996:39; Freeks, 2004:23). 'n Mans persoon met wie hulle kan identifiseer, 'n ondersteuningsbasis.

Adolesensie is die oorgangstydperk vanaf middelkinderjare na volwassenheid (Pruitt, 1999:5). Hierdie tydperk word algemeen aanvaar as die stormagtige-jare van die jeug. Hierdie storms wat hulle beleef word toegeskryf aan verskeie redes soos byvoorbeeld konflik en identiteitsverwarring.

In **Artikel 1** is verder 'n agtergrond geskep van wie die seun in sy laat-middelkinderjare is en watter uitwerking die afwesige pa op die seun het. As alternatief vir die afwesige pa is daar oorsigtelik na 'n mentor gekyk wat as vaderfiguur vir die seun kan intree.

Artikel 2 fokus op die oorgangsfase vanaf middelkinderjare na adolesensie wat alle seuns beleef. Die klem van die artikel rakende die oorgangsfase is gerig op die invloed van die biologiese pa en die seun se belewing van sy biologiese pa en die seun se behoefte aan 'n mentor en sy verwagtinge vanuit hierdie mentorverhouding.

Hierdie artikel fokus op die adolessente seun se belewing van sy biologiese pa, mentorskap, die seun se verwagtinge van die mentor en watter invloed 'n mentor op die adolessente seun het. In hierdie afdeling word 'n uiteensetting van die kwantitatiewe en kwalitatiewe data wat met die empiriese ondersoek ingesamel is, gepaard met 'n literatuurstudie, in tabelvorm weergegee. Direkte aanhalings van response van die deelnemers word ook aangewend en weergegee.

Die gedeeltes in hierdie artikel rakende *die profiel van die deelnemers* (**Paragraaf 4**) en die eerste gedeelte van *mentorskap* (**Paragraaf 5**) stem baie ooreen met **Artikel 2**. Weens die feit dat die seun in sy oorgangsfase, soos in **Artikel 2** na hom verwys, reeds 'n adolessent kan wees en hierdie artikel op die adolessente seun fokus, is daar aanhalings van outeurs wat herhaal word. Die belangrikheid van die aanhalings word hiermee beklemtoon.

3. NAVORSINGSMETODOLOGIE

'n Moderne navorsingsproses bevat enkele basiese eienskappe. Hierdie eienskappe is dat dit begin met 'n probleem en afsluit met 'n gevolgtrekking. Die proses is gebaseer op waarneembare feite wat data genoem word. Dit is logies, georden en gaan gepaard met 'n redelike en toepaslike hipotese. Die proses bevestig of verwerp die hipotese slegs op grond van feite. Dit sluit af met 'n gevolgtrekking wat alleenlik gegrond word op data wat uit die ondersoek bekom is. Die gevolgtrekking verantwoord die probleem wat geïdentifiseer is (Fouché & Delport, 2005:72).

'n Opnameprosedure as kwantitatiewe benadering is met 76 (N=76) seuns in die platteland en met 57 (N=57) in die verre platteland onderneem. Weens die feit dat die kwantitatiewe data van die platteland en die verre platteland nie verskil nie, word dit saamgevoeg en as 'n geheel gebruik. Die totale deelnemers vir die **kwantitatiewe** ondersoek is 133 (N=76+57=133). Vraelyste wat op die basis van 'n Likert-skaal funksioneer (Neuman, 2003:197) is by die deelnemende skole en koshuise uitgedeel, waartydens die deelnemers dit dadelik ingevul het (sien **Addendum G**). Sommige van die deelnemers het nie die vraelyste volledig of korrek ingevul nie en hul data is verwerp ten einde geldigheid en betroubaarheid te verhoog.

Vir die kwalitatiewe empiriese ondersoek is 20 (N=20) deelnemers uit die deelnemers aan die kwantitatiewe ondersoek deur middel van 'n nie-waarskynlikheid-seleksietipe, kwotasteekproef geïdentifiseer (Strydom, 2005:202). Tien deelnemers is uit die platteland afkomstig en 10 uit die verre platteland. Die **kwalitatiewe** deelnemers is soos volg geselekteer:

- ☒ Vyf deelnemers uit die platteland en 5 deelnemers uit die verre platteland wat reeds in 'n mentorverhouding staan het 'n *selfontwerpte vraelys* ingevul, sowel as die CFI-Hoër** *gestandaardiseerde vraelys* van Perspektief Opleidingsentrum (sien **Addendum M & Addendum N**).
- ☒ Vyf deelnemers uit die platteland en 5 deelnemers uit die verre platteland wat nie in 'n mentorverhouding staan nie, het slegs die CFI-Hoër *gestandaardiseerde vraelys* van Perspektief Opleidingsentrum voltooi (sien **Addendum N**).

Data is verkry deurdat die deelnemers beide groep- en self-geadministreerde vraelyste ingevul het (Delport, 2005:168-170). Onderhoude is met die deelnemers gevoer om die

** Kinderfunksionering Inventaris Hoërskool

betroubaarste en mees doelgerigte data te bekom. Data van die gestandaardiseerde vraelyste van Perspektief Opleidingsentrum is elektronies met behulp van 'n rekenaar program verwerk wat verskaf word deur Perspektief Opleidingsentrum. Data verskil tussen die geografiese streke en word so aangedui.

'n Literatuurstudie is onderneem om die data te ondersteun of te verwerp, of nuwe insig rakende die ondersoek te verkry. Met die kwalitatiewe en kwantitatiewe empiriese ondersoek, gepaard met die literatuurstudie, is triangulering bewerkstellig om die betroubaarheid van die data te verhoog. Triangulering is die toepassing van verskillende metodes om ooreenstemmende bevindinge te toets (Babbie, 2004:113).

Beide ouers en nie net die ma nie is verantwoordelik vir die primêre versorging van die adolessent.

4. PROFIEL VAN DIE DEELNEMERS

Die deelnemers is Afrikaanssprekende wit seuns tussen die ouderdom van 15 en 18 jaar. Hierdie deelnemers val binne die ontwikkelingsgroepering *adolessent*. Die woord *adolessent* is afkomstig van die Latynse werkwoord *adolescere* wat beteken *to grow into maturity* (Cole & Cole, 2001:605; Zastrow & Kirst-Ashman, 2007:226). Barker (2003:8) beskryf die tydperk van adolessensie soos volg:

The life cycle period between childhood and adulthood, beginning at puberty and ending with young adulthood. Adolescents struggle to find self-identity, and this struggle is often accompanied by erratic behavior.

Om hierdie gedrag beter te kan hanteer en verstaan, ondersteun Eldredge (2006:5) die mening dat die adolessente seun volwasse leiding van 'n manspersoon nodig het om beter tot volwassenheid te kan ontwikkel. Die neiging is dat die samelewings wêreldwyd, ook in Suid-Afrika, baie seuns oplewer, maar min mans – mans wat verantwoordelik en verantwoordbaar is. Een honderd drie en dertig (N=133) deelnemers is by die studie betrek. Ses en vyftig (42.2%) is 15 jaar, 40 (30.0%) 16 jaar, 30 (22.5%) is 17 jaar en slegs 7 (5.3%) is 18 jaar oud (kyk **Tabel B-10**).

Die getal deelnemers wat by die studie betrek is, neem drasties af hoe ouer die deelnemers is. Dit is moontlik toe te skryf aan die tydstip in die jaar waarin die ondersoek geloods is. Die deelnemers se rangorde in die gesin is ook in ag geneem as gevolg van bepaalde implikasies vir sosiale en persoonlikheidsontwikkeling (Louw, Van Ede & Ferns, 1998:357).

TABEL B-10: UITEENSETTING VAN DIE ADOLESSENTE DEELNEMERS

OUDERDOM	PLATTELAND		VERRE PLATTELAND		GESAMENTLIK	
	GETAL DEELNEMERS	PERSENTASIE	GETAL DEELNEMERS	PERSENTASIE	TOTALE GETAL DEELNEMERS	PERSENTASIE
15 Jaar	37	27.8%	19	14.4%	56	42.2%
16 Jaar	23	17.2%	17	12.9%	40	30.0%
17 Jaar	12	9.0%	18	13.5%	30	22.5%
18 Jaar	4	3.0%	3	2.2%	7	5.3%
TOTAAL	76	57%	57	43%	N=133	100%

N=133

Adolesensie is vir die seun 'n uiters moeilike tydperk as gevolg van al die veranderinge wat plaasvind. Onder andere staan die druk van sy portuurgroep asook die druk wat ouers op hom die adolessente seun in die gesig (Pruitt, 1999:10). Die volwassene moet hierdie balans wat die adolessente seun moet handhaaf, reg verstaan en hanteer. Aspekte wat by die ondersoek betrek is, is die deelnemers se rangorde in die gesin, die deelnemers se belewing van hulle biologiese pa se betrokkenheid, die seun se behoefte aan 'n mentor en die lewensgehalte van seuns wat in 'n mentorverhouding staan.

4.1. GESINSRANGORDE

Gesinsrangorde is die volgorde volgens ouderdom van die gesinslede in die gesin. Vir hierdie doeleindes word na die biologiese pa verwys as die hoof van die gesin. Hy staan dus eerste in die gesinsrangorde, gevolg deur die biologiese ma en dan die kinders – ouderdomsgewys.

Louw *et al.* (1998:357) is van mening dat die aantal kinders in die gesin sowel as die rangorde van die kind in die gesin bepaalde implikasies vir sy sosiale en persoonlikheidsontwikkeling inhou. Van die 133 (N=133) deelnemers was 6 (4.6%) enkelkinders, 59 (44.3%) een van twee kinders in die gesin en 68 (51.1%) een van drie of meer kinders in die gesin. Vyf en vyftig (41.4%) is die enigste seun in die gesin, 53 (39.8%) een van twee seuns in die gesin en 25 (18.8%) een van drie of meer seuns in die gesin.

Die gesinsrangorde is soos volg: Nege en tagtig (66.9%) van die 133 (N=133) deelnemers is die oudste of enigste seun in die gesin, 32 (24.0%) die tweede seun en 12 (9.1%) die derde of latere seun in die gesin. Hierdie uitstaande hoë deelname aan die ondersoek deur die oudste seun, persentasie gewys, word deur Louw *et al.* (1998:357-358) bevestig dat die oudste kind meer geneig is tot selfvertroue, meer verantwoordelik is en meer

volwasse modelle het om na te volg. Die deelnemers wat genader is om aan die ondersoek deel te neem, is nie vooraf bepaal op grond van gesinsrangorde nie, maar aan die hand van 'n nie-waarskynlikheid-seleksietipe, kwotasteekproef geïdentifiseer (Strydom, 2005:202).

4.2. BIOLOGIESE PA

Bernardes (1997:170) meen dat, in 'n Westerse samelewing, vaderskap slegs 'n status is, vergeleke met moederskap, wat 'n aktiewe rol is. Hierdie stelling plaas die pa, wat die hoof van die gesin is, op die agtergrond wat 'n negatiewe beeld van die man voorhou. 'n Pa is, of behoort te wees, die natuurlike rolmodel van sy seun en die seun is opsoek na iemand met wie hy kan identifiseer (Erickson, 1996:38; Havenga, 2002:77; Warren, 1998:102). Ouers se persoonlikheid en gedragpatrone het 'n groot invloed op kinders se funksionering, asook op die tipe ouers wat hulle in die toekoms gaan wees (D'Angelo, Weinberger & Feldman, 2000:139).

**'n Laer lewenskwaliteit
lewe kan veroorsaak
dat die seun
gedragsprobleme
veroorzaak.**

Verskeie outeurs soos Freeks (2004:3), Gurian (1998:50) en Havenga (2002:32) is van mening dat seuns wat met 'n afwesige pa groot word, meer geneig is om laer maatskaplike funksionering. Psigososiale stressors soos ekonomiese druk, huwelikskonflik, depressie en enkelouerskap bring mee dat ouers killer teenoor hulle kinders optree. Hierdie stressors beïnvloed die ouers se interaksie met hul kinders (O'Connor, Dunn, Jenkins & Rasbash, 2006:198). Volgens hierdie outeurs plaas dit die deelnemers met 'n afwesige pa in 'n groepering waarin hulle moontlik grootword in omstandighede wat kan lei tot laer lewenskwaliteit. 'n Laer lewenskwaliteit kan veroorsaak dat die seun gedragprobleme openbaar soos diefstal en roof asook laer akademiese prestasies behaal. Hierdie gedragprobleme veroorsaak weer ander maatskaplike probleme. Die golf met negatiewe gevolge word net groter en groter.

Dit wat die seun rakende sy pa beleef, word gekoppel aan die seun se persepsie van die begrip *Pa*. Hierdie patrone kan óf negatief óf positief wees en die seun gaan aanvanklik hierdie patrone met sy eie kinders herhaal (D'Angelo *et al.*, 2000:139; Hendricks & Hendricks, 1995:27). O'Connor *et al.* (2006:504) het deur navorsing bevind dat meer konflik in die pa-seun-verhouding voorkom as in 'n pa-dogter-verhouding. Hierdie konflik tussen die pa en sy seun moet gekanaliseer word sodat die seun uiting kan gee aan sy emosies. 'n Mentor, wat nie deel van die gesinsisteem uitmaak nie, kan hier die nodige ondersteuning bied. Studies toon dat ouer adolessente minder tyd in die teenwoordigheid

van hulle biologiese pa deurbring as jonger adolessente (Almeida & Galambos, 1993:28-29).

Van die 133 (N=133) deelnemers woon 105 (78.9%) nog by hulle biologiese pa. Dit sluit geskeide gesinne in waar die biologiese pa toesig en beheer oor die kinders verkry het. Van die 28 (N=28) biologiese pa's wat nie meer by hulle seuns woon nie, is 5 (3.7%) oorlede, 18 (13.6%) geskei en het die toesig en beheer oor die kinders verkry, 1 (0.8%) onbekend, 2 (1.5%) uitgetrek maar is nie geskei nie en 2 (1.5%) om ander redes nie meer by die gesin woonagtig is nie, byvoorbeeld weens die uitdiening van gevangenisstraf. Die meerderheid deelnemers kom dus uit gesinne waarvan die biologiese pa nog by die gesin woon.

4.2.1. Betrokkenheid van die biologiese pa

Posel en Davey (2006:48) noem dat 51.1% van alle pa's in Suid-Afrika in 1998 afwesig was in die lewe van hulle kinders. Die data wat ingesamel is, is in twee afdelings onderverdeel, naamlik die betrokkenheid van die biologiese pa wat by die gesin woon en die betrokkenheid van die biologiese pa wat nie by die gesin woon nie. Pruitt (1999:115) en Sanders (2004:1) is van mening dat kinders meer tyd by broers en susters deurbring as by enige ander persoon (die minste by die pa). Maar seuns het 'n behoefte daaraan dat hulle biologiese pa 'n rol in hulle lewe moet vervul. Kinders koppel die *betrokkenheid van die biologiese pa in hulle lewens en sy belangstelling in hulle* met mekaar (Crouter & Crowley, 1990:296). Die invloed van die biologiese pa se betrokkenheid word beklemtoon as baie belangrik. Die bevindinge word in **Tabel B-11** en **Tabel B-12** uiteengesit.

TABEL B-11: BETROKKENHEID VAN BIOLOGIESE PA WAT BY DIE GESIN WOON

OUDERDOM	BY ALLES		BY 'N PAAR DINGE		GEMIDDELD		BY MIN DINGE		BY NIKS NIE	
	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE
15 Jaar	30	28.5%	8	7.6%	2	1.9%	1	1.0%	-	-
16 Jaar	23	21.9%	10	9.5%	-	-	1	1.0%	-	-
17 Jaar	16	15.2%	4	3.8%	2	1.9%	1	1.0%	1	1.0%
18 Jaar	2	1.5%	4	3.8%	-	-	-	-	-	-
TOTAAL	71	67.6%	26	24.7%	4	3.8%	3	2.9%	1	1.0%

(N=105)

TABEL B-12: BETROKKENHEID VAN DIE GESKEIDE BIOLOGIESE PA WAT NIE BY DIE GESIN WOON NIE

OUDERDOM	BY ALLES		BY 'N PAAR DINGE		GEMIDDELD		BY MIN DINGE		BY NIKS NIE	
	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE
15 Jaar	2	11.1%	-	-	1	5.5%	4	22.2%	1	5.5%
16 Jaar	-	-	-	-	2	11.1%	1	5.5%	1	5.5%
17 Jaar	1	5.5%	1	5.5%	2	11.1%	-	-	1	5.5%
18 Jaar	-	-	-	-	1	5.5%	-	-	-	-
TOTAAL	3	16.6%	1	5.8%	6	33.3%	5	27.7%	3	16.6%

(N=18)

Tabel B-11 en **Tabel B-12** toon dat 71 (67.6%) (N=105) van die deelnemers wie se biologiese pa nog by die gesin woon, hulle pa as aktief betrokke by alles beleef teenoor die 3 (16.6%) (N=18) wie se biologiese pa geskei is en nie meer in dieselfde huis as die deelnemer woon nie. Agt (44.4%) (N=18) van die deelnemers uit geskeide gesinne beleef hulle biologiese pa as onderskeidelik by niks en by min dinge in hulle lewens betrokke in vergelyking met die 4 (3.8%) (N=105) van die biologiese pa wat by die gesin woon. Ses (33.3%) (N=18) van die deelnemers met nie-inwonende geskeide pa's beleef hulle biologiese pa as net gemiddeld betrokke, 5 (27.7%) met min dinge en 3 (16.6%) met niks. Gesamentlik beleef 14 (77.8%) (N=18) van die deelnemers met 'n nie-inwonende biologiese pa sy betrokkenheid as onvoldoende.

Volgens hierdie data is dit duidelik dat die deelnemers die biologiese pa wat by die gesin woon, vir die deelnemers 'n konkreter werklikheid is as die biologiese pa wat as gevolg van egskeiding nie meer in die huis woon nie. Persentasiegewys is daar egter meer pa's betrokke by die lewe van hulle seuns as wat Posel en Davey (2006:48) aandui. Genoemde navorsing is egter nie net op die wit Afrikaanssprekende seun gedoen nie, en dit verklaar moontlik waarom die getalle aansienlik verskil.

Voorsiening in die basiese behoeftes van die seun lê op die eerste vlak van Maslow se behoeftehiërargie (Larson, 2006:681; Rathus, 2005:367). Hierdeur word die klem op die versorging en betrokkenheid van die biologiese pa beklemtoon. Ongelukkig heers daar wêreldwyd kommer oor die feit dat die betrokkenheid van biologiese pa's afneem en dat hulle meer afwesig raak ten opsigte van hul seuns (Freeks, 2004:2). Die ander kant van die pendulum is egter deur Cowan en Cowan (1997:36) nagevors en tydens 'n indiepte

studie is bevind dat die biologiese pa weer meer warm, verantwoordelik en geheg is aan sy seun in vergelyking met sy dogter.

Dit blyk dus te wees dat indien die biologiese pa betrokke is in die lewe van sy seun, hy meer geheg, warm en verantwoordelik optree teenoor sy seun, maar dat die tendens in die minderheid is.

**Dis 'n wêreldwye
kommer dat die
betrokkenheid van die
biologiese pa afneem
en dat hulle meer
afwesig raak by hulle
seuns.**

5. DIE MENTORVERHOUDING

*Who are the people who have helped to make you
who you are today? I'm referring to the people who have marked you,
who have made a significant impact, a lasting impression on your life.*

(Hendricks & Hendricks, 1995:13)

5.1. DIE MENTOR AS ALTERNATIEF VIR DIE AFWESIGE PA

Seuns het 'n vaderfiguur, 'n mentor, iemand wat in hom glo, hom ondersteun en bystaan, nodig. Hierdie persoon dien as voorbeeld, rolmodel en opvoeder vir die jonger persoon – voorsien hom van kennis, advies, berading, ondersteuning en geleenthede (Eldredge, 2006:4-5; Encarta Dictionary, 2006; Hendricks & Hendricks, 1995:28-29). Ndabazandile (2006:14) beskryf 'n mentor as 'n betroubare berader of rigtinggewer – iemand wat invloedryk is en ondervinding het en 'n persoonlike verhouding met die seun aanknoop en hom help om sy doelwitte te bereik. Al is die biologiese pa die natuurlike mentor van die seun, beteken dit nie dat hy noodwendig as mentor vir sy seun optree nie. Ouer broers kan as mentors vir jonger broers intree.

Mans verstaan seuns en die uitdagings wat hulle in die gesig staar omdat hulle dit self moes bemeester. Seuns van dieselfde portuurgroep ervaar dieselfde uitdagings en kan dit nie vanuit 'n volwasse oogpunt beoordeel nie, daarom is dit belangrik dat volwasse mans seuns deur hierdie moeilike situasies moet lei. Ouer broers kan 'n hegte band smee met jonger broers, en onderlinge verhoudings tussen broers word hefter en meer ondersteunend namate hulle vroeë volwassenheid bereik (Buhrmester & Furman, 1990:1387-1388; Pruitt, 1999:115). Sanders (2004:53) voeg egter by dat adolessensie die laagtepunt is in verhoudings tussen kinders binne dieselfde gesinsisteem en dat hulle interaksie kan vermy, maar dat hulle mekaar tydens vroeë volwassenheid kan herontdek.

5.2. DIE BEHOEFTE AAN 'N MENTOR

Uit die 133 (N=133) deelnemers het 114 (85.7%) aangedui dat hulle 'n behoefte het aan 'n mentor, terwyl 19 (14.3%) die teendeel aangedui het. In **Tabel B-13** word 'n uiteensetting gegee van die behoefte aan 'n mentor by die verskillende deelnemers. Die uiteensetting is ooreenkomstig gesinsrangorde uiteengesit.

TABEL B-13: BEHOEFTE AAN 'N MENTOR VOLGENS GESINSRANGORDE

	OUDSTE SEUN		TWEDE SEUN		DERDE SEUN		VIERDE SEUN	
	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE	FREKWENSIE	PERSENTASIE
Behoeftte aan 'n mentor	77	86.5%	28	87.5%	7	70.0%	2	100%
Geen behoefte aan 'n mentor nie	12	13.5%	4	12.5%	3	30.0%	-	-
TOTAAL	N=89	100%	N=32	100%	N=10	100%	N=2	100%

Tabel B-13 dui aan dat 86.5% (77) (N=89) van die deelnemers wat die oudste of enigste seun in die gesin is, 'n behoefte aan 'n mentor het teenoor . Die tweede seun in die gesin se behoefte aan 'n mentor is hoër as die oudste seun 87.5% (28) (N=32). Sewentig persent (7) (N=10) van die deelnemers wat die derde seun in die gesin is toon 'n behoefte aan 'n mentor en 100% (2) (N=2) van die vierde seun. Daar moet egter in gedagte gehou word dat die hoeveelheid deelnemers wat die derde of latere seun in die gesin is, maar gering was. Vanuit hierdie resultate is dit duidelik dat die adolessente seun 'n behoefte het aan 'n mentor.

5.3. DIE AKTIEWE MENTORVERHOUDING

Eldredge (2006:5) en Farrar (2006:13) is van mening dat 'n vrou nie 'n mentor vir 'n seun kan wees nie. Laasgenoemde outeur spreek hom soos volg hieroor uit:

But if you let your wife become the primary mentor of your sons, one of two things will end up happening. They will grow up to be feminized men, or they will grow up to be angry men.

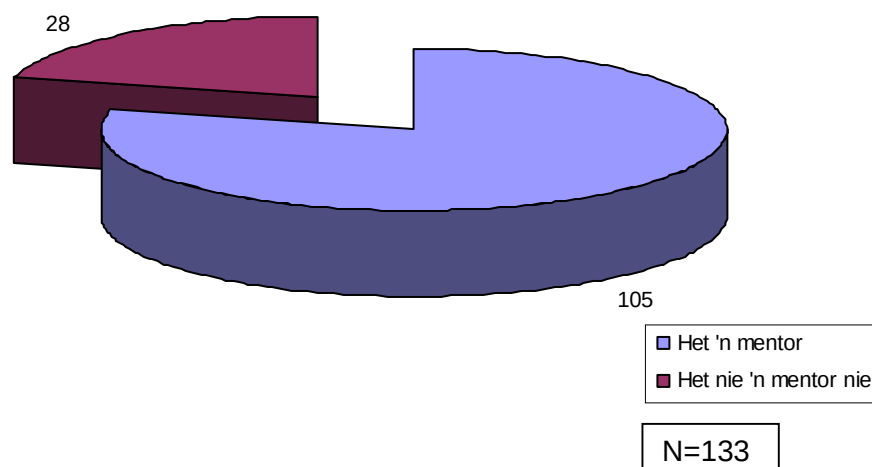
Die invloed wat die mentor op die deelnemers het en die betrokkenheid van die deelnemers in 'n mentorverhouding, word vervolgens weergegee.

5.3.1. Betrokkenheid by 'n aktiewe mentorverhouding

Die persoon wat die deelnemers as 'n mentor beleef, is nie noodwendig die biologiese pa nie, maar is in sommige gevalle 'n ouer broer, 'n ouer vriend of 'n buitestaander. Uit die kwalitatiewe empiriese ondersoek blyk dit dat slegs een van die deelnemers uit die platteland (N=5) sy biologiese pa en een sy broer as sy mentor ervaar (kyk **paragraaf 3**). Die ander drie deelnemers het 'n persoon buite die gesin as sy mentor. Dit staan in teenstelling met die deelnemers uit die verre platteland wat almal (N=5) hulle biologiese pa as hulle mentor beleef. Die deelnemers wie se mentor 'n buitestaander is, staan reeds al gemiddeld drie jaar lank in hierdie mentorverhouding.

Van die 133 deelnemers (N=133) aan die kwantitatiewe deel van die ondersoek, het 105 (78.9%) aangedui dat hulle tans in 'n aktiewe mentorverhouding staan, teenoor die 28 (21.1%) wat nie 'n aktiewe mentor in hulle lewe het nie (sien **Figuur B-6**). Buhrmester en Furman (1990:1396) verduidelik dat jonger seuns opsien na ouer broers en waarde heg aan die interaksie met hulle.

FIGUUR B-6: BETROKKENHEID BY 'N MENTORVERHOUDING

5.3.2. Redes vir die mentorverhouding

Die volgende is verbatim aanhalings van die deelnemers (N=10) se opmerkings wat hulle tydens die kwalitatiewe empiriese ondersoek gemaak het waarom hulle in 'n mentorverhouding staan:

- ☺ *Om my te help met belangrike keuses.*
- ☺ *Daar is dinge wat ek slegs met hom kan deel. Dit is soos 'n leermeester en vriend. Daar is 'n ander soort van trust, nie hele tyd by jou nie, nie soos iemand wat in die huis bly nie.*

- ☺ *Want ek kort iemand om na op te kyk, om van my besluite te neem op die maniere wat hy sou gemaak het. Om dinge saam te doen wat ons sal geniet. Om my foute te help uitsorteer.*
- ☺ *Om my te ondersteun in moeilike tye. Om my raad te gee en reg te help waar ek ook al mag struikel.*

**Mentors is 'n
steunpilaar en vriend
vir die adolessente
seun**

Die deelnemers het dit duidelik gestel dat hulle in 'n mentorverhouding staan om ondersteuning (f=5) en hulp ten opsigte van belangrike keuses en besluite (f=6) te ontvang. Vir

'n Christen-mentor is dit nie 'n vreemde begrip dat ander mense jou voorbeeld moet nastreef nie. Van die Ou Testament tot in die Nuwe Testament kom talle voorbeelde voor van mans wat as voorbeelde vir ander mans gedien het. Enkele voorbeelde hiervan is Jethro, Joshua en Kaleb wat Moses se voorbeeld nagevolg het, Dawid wat as voorbeeld vir Samuel en Jonatan gedien het, Elia vir Elisa en Paulus vir Timotius en Titus wat beide jong seuns was (Hendricks & Hendricks, 1995:180-181). Paulus het die Korintiërs aangespoor om die regte leefwyse te volg deur te sê: *Volg my voorbeeld*, soos dit in 1 Korintiërs 4:16 en 1 Korintiërs 11:1 aangeteken staan (Bybel, 1983). Elke Christen moet hierdie voorbeeld waarna die Apostel verwys, nagestreef.

5.3.3. Die mentorverhouding

Die deelnemers beleef die verhouding met hulle mentor as uiters intens en persoonlik, tóg spontaan en respekvol. Die verhouding word soos volg deur die deelnemers beskryf:

- ☺ *Ons het 'n baie goeie verhouding. Ons verstaan mekaar regtig baie goed. Hy is altyd daar as ek hom nodig het.*
- ☺ *Baie intieme vriendskapsverhouding met broeder liefde. Maak nie saak waarom jy chat nie, kan oor enige iets gesels. Nie perke nie, nie net 'n pel nie, maar soos 'n broer.*
- ☺ *Dit is meer as 'n vriendskap, ons leer by mekaar. Daar is volkome vertroue van beide af. Wedersydse verhouding. Dieper verhouding as net 'n vriendskapsverhouding.*
- ☺ *Praat op die man af, eerlik met mekaar, bewonder mekaar, komplimenteer mekaar. Hy sal reguit vir my sê as ek verkeerd is.*

Dit blyk dus dat die deelnemers hulle mentor as 'n steunpilaar en vriend ervaar. Verder is dit duidelik dat die deelnemers en die mentors reguit en eerlik met mekaar is en dat daar volle vertroue is. Die deelnemers beleef hulle mentors as betrokke by byna alles in hulle lewe (f=8).

5.3.4. Gevoel teenoor die mentor

Die deelnemers se gevoelens teenoor hulle mentors is betreklik eenders. Verbatim aanhalings van die deelnemers se response is soos volg:

- ☺ *Ek is lief vir hom en respekteer hom.*
- ☺ *Hy is 'n ouboet vir my. Hy was klaar deur waardeur jy nog moet gaan, opkyk, jy kan hom vra wat jy nie weet nie, hy weet goed van jou wat jy self nie weet nie.*
- ☺ *'n Goeie vriend wat enige tyd sy kennis sal deel om my op te bou. Iemand wat jou sien groei en die beste in jou uit te bring.*

Dit vorm die uiterste in jou karaktervorming en is nie net 'n voorbeeld nie. 'n Mentor bring die sterkste eienskappe na vore en versterk die swakkes. Jy streef nie iemand anders se karakter na nie, vorm jou eie.

Uit die data blyk dit dat die deelnemers besonders positief teenoor hulle mentor staan. Hulle ervaar hulle mentor as 'n rolmodel en rigtinggewer – 'n persoon wat op hulle vlak kommunikeer, hulle opbou om 'n hoër lewensgehalte lewe te lei.

5.3.5. Ouers se gevoel teenoor die mentor

Die deelnemers wie se mentor nie hulle biologiese pa is nie, of nie 'n ander gesinslid in die gesin is nie, gee hulle ouers se gevoel teenoor die mentor soos volg weer:

- ☺ *Niks negatiefs nie.*
- ☺ *Goed, hulle voel opreg en dankbaar.*

Hieruit blyk dit dat die mentor 'n goeie indruk by die biologiese ouers van die deelnemers laat en dat die ouers hom vertrou met die roeping as mentor. Sommige van die deelnemers beleef hulle biologiese pa betrokke by alles in hulle lewe, maar hulle het steeds 'n buitestaander as mentor.

5.3.6. Die belangrikheid van die mentorverhouding

Die deelnemers (N=10) is almal van mening dat die mentor 'n opbouende, positiewe invloed op hulle lewe het. Een van die deelnemers druk dit soos volg uit:

- ☺ *Dit vorm die uiterste in jou karaktervorming en is nie net 'n voorbeeld nie. 'n Mentor bring die sterkste eienskappe na vore en versterk die swakkes. Jy streef nie iemand anders se karakter na nie, vorm jou eie.*

Dit blyk dus dat die deelnemers hierdie mentorverhouding as baie belangrik beskou. Die mentor help vorm aan die deelnemers se karakter en help hulle ook om die regte keuses uit te oefen. Die mentor verskaf verder rigting en ondersteuning.

5.4. DIE VERWAGTINGE WAT AAN 'N MENTORVERHOUDING GESTEL WORD

Die verwagtinge wat die deelnemers aan 'n mentorverhouding stel, word vervolgens uiteengesit. Die verwagtinge is baie ooreenkomstig met die deelnemers wat in hulle oorgangsfase is soos dit uiteengesit is in **Artikel 2** en verskil egter nie tussen die twee geografiese gebiede nie en word dus saamgevoeg. Ooreenstemmende aspekte wat herhaaldelik in die response van die deelnemers voorgekom het ten opsigte van wat hulle van 'n mentorverhouding verwag, is telkens onder 'n oorkoepelende begrip saam gegroepeer, naamlik *aktiewe deelname*, *beskerming*, *luister*, *nederig*, *ondersteuning* en *rigtinggewing*, en dan omskryf en verbatim aangehaal. Verder word 'n volledige beskrywing van elke begrip gegee en die afleiding wat ten opsigte van elk gemaak is.

5.4.1. Aktiewe deelname

Aktief, volgens Odendaal en Gouws (2005:39), word beskryf as *bedrywig* of *vol energie* en *deelname* (Odendaal & Gouws, 2005:146) as 'n *handeling* of *meedoen aan iets*. Dit blyk dus dat aktiewe deelname 'n energieke handeling is wat tussen twee of meer persone plaasvind. Beskrywings deur die deelnemers wat onder hierdie definisie gekategoriseer is, is aanhalings soos:

- ☺ *Is geduldig en spandeer tyd saam met jou.*
- ☺ *Hy doen lekker dinge saam met jou.*

Die deelnemers vanuit die verre platteland het meer klem daarop gelê dat hulle mentor meer aktiewe dinge saam met hulle moet doen ($f=6$) as wat die behoefte by die platteland is ($f=3$). Hierdie behoefte aan meer deelname kan moontlik toe geskryf word weens die deelnemers in die verre platteland hulle biologiese pa as mentor beleef en hy ander verantwoordelikhede ook het rakende ander gesinslede.

5.4.2. Beskerming

Odendaal en Gouws (2005:86) beskryf *beskerming* as *beveiliging*. Labuschagne en Eksteen (1993:74) voeg egter hiertoe by dat beskerming ook *voorspraak ten gunste van iemand*, *steun* en *bevoordeling deur besondere maatreëls* beteken. Beskrywings van die deelnemers wat inpas by die gegewe definisie is:

- ☺ *Versigtigheid oor sy woordkeuses.*
- ☺ *As hy sien jy gaan by die afgrond af moet hy jou waarsku.*

Die deelnemers se behoefte aan beskerming is baie meer emosioneel gerig as wat dit fisies is. Beskerming is 'n behoefte wat net by die deelnemers in die platteland voorgekom het ($f=5$).

5.4.3. Luister

Odendaal en Gouws (2005:683) gee drie beskrywings van die woord *luister* as werkwoord, naamlik: *met aandag hoor*, *aandag skenk aan*, en *gehoorsaam*. Die eerste twee beskrywings kom die meeste in die reaksies van die deelnemers na vore. Uitsprake van die deelnemers is onder andere:

- ☺ *Luister vir jou probleme.*
- ☺ *Luister as jy wil praat.*

'n Kernaspek wat uit die response van die deelnemers na vore gekom het, is dat hulle 'n behoefte het aan 'n persoon wat na hulle kan *luister* en hulle *verstaan* – iemand wat hoor gee aan hulle behoeftes en uitdagings, iemand met wie hulle vertrou is.

Vanuit die response wat saam met *luister* gaan is *vertroue*. Een van die deelnemers verwoord dit soos volg: *Vriendelik en geheime kan deel en vertrou*. Die deelnemers het dit duidelik laat oorkom dat die mentor moet kan *luister*, maar dat die kommunikasieproses wederkeurig op 'n gemaklike wyse moet geskied. Die mentor sowel as die deelnemer moet mekaar wedersyds kan vertrou.

5.4.4. Nederig

Nederig wees, beteken om jou nie op die voorgrond te stel nie; eerder om beskeie op te tree en jou te verootmoedig (Odendaal & Gouws, 2005:751). Verbatim aanhalings wat hierdie aspek na vore bring is:

- ☺ *Nie baasspelerig te wees nie.*
- ☺ *Hy sal nooit op jou neerkyk nie.*

5.4.5. Ondersteuning

Om ondersteunend op te tree beteken om 'n persoon van *hulp te wees*, *hom te troos*, *help of bystaan* (Odendaal & Gouws, 2005:786). Beskrywings van die deelnemers wat by hierdie definisie aansluit is:

- ☺ *Prys en erkenning gee en aan die kind oordra.*
- ☺ *Hef jou op en help jou.*
- ☺ *Hou jou hand deur moeilike tye vas.*

Die deelnemers het 'n behoefte aan 'n persoon wat hulle geestelik, emosioneel en fisies kan ondersteun op alle terreine.

5.4.6. Rigtinggewend

In die figuurlike sin verwys die woord *rigtinggewing* volgens Odendaal en Gouws (2005:938) na *strekking, denkwys, gesindheid, beleid, stroming*. Die deelnemers se beskrywing wat by die gegewe definisie aansluit is:

- ☺ *Wys jou wat en waar om heen te gaan.*
- ☺ *Help met jou besluite.*

Die meerderheid deelnemers het die behoefte dat die mentor hulle kennis kan help verbreed en lei om die regte weg te wandel. Van die deelnemers beleef ook dat hulle mentor in sommige gevalle streng optree, maar beleef dan dat die mentor hulle wil dissiplineer en dat dit by tye nodig is.

5.5. RANGORDE VAN BELANGRIKHEID VAN BEHOEFTE IN 'N MENTORVERHOUDING

Die volgende rangorde is uit die data opgestel ten opsigte van eienskappe wat die deelnemers as die belangrikste ag in 'n mentorverhouding. Die deelnemers kon meer as een antwoord per vraag verstrek.

TABEL B-14: RANGORDE VAN BELANGRIKHEID TEN OPSIGTE VAN VERWAGTINGE WAT DIE ADOLESSENTE SEUNS AAN 'N MENTORVERHOUDING STEL

	PLATTELAND (F)	VERRE PLATTELAND (F)	TOTAAL (F)
Aktiewe Deelname	6	10	16
Beskerming	8	0	8
Luister	16	15	31
Nederig	5	8	13
Ondersteuning	28	32	60
Rigtinggewing	20	23	43

Tabel B-14 gee 'n uiteensetting van wat die sterkste gefigureer het ten opsigte van verwagtinge wat deelnemers aan mentor gestel het. Volgens hierdie tabel is die opvallendste verwagting *ondersteuning* (f=60) gevolg deur *rigtinggewing* (f=43). Die ander vier het ook 'n redelik hoë mate van voorkeur by die deelnemers geniet. Ander eienskappe wat uit die data na vore gekom het, maar waarvan die frekwensie laag was, is *rolmodel, getrouheid, leierskap* en *liefdevol optree*. Gesien in die lig van die voorafgaande, word dit duidelik dat die adolessente seun bepaalde behoeftes en verwagtinge het rakende die mentorverhouding.

TABEL B-15: KINDERFUNKSIONERINGSINVENTARIS - HOËRSKOOL

POSITIEWE FUNKSIONERINGSELEMENTE (---64***70+++)						
GEMIDDELD	PLATTELAND		VERRE PLATTELAND		GESAMENTLIK	
	MET MENTOR –	SONDER MENTOR –	MET MENTOR –	SONDER MENTOR –	MET MENTOR –	SONDER MENTOR –
	77	56*	74	65*	75	60*
Deursettingsvermoë	78	62*	74	72	76	67
Tevredenheid	83	61*	79	66	81	64*
Toekomsprospektief	72	47*	69	57*	70	52*
SELFPERSEPSIE (+++30***36---						
GEMIDDELD	31	36*	34	40*	33	38*
Angstigheid	32	35	28	44*	30	39*
Skuldgevoelens	11	29	27	39*	19	34
Gebrek aan selfwaarde	19	39*	34	38*	26	38*
Isolasie	41*	51*	49*	41*	45*	46*
Verantwoordelik vir ander	53*	36*	35	37*	44*	36*
Gebrek aan selfgeldig	32	31	35	42*	33	36*
TRAUMA DINAMIKA (+++30***36---						
GEMIDDELD	24	30	27	31	25	30
Geheueverlies	24	30	33	41*	29	35
Frustrasie	24	29	23	35	24	32
Hulpeloosheid	20	32	23	33	21	32
Houding teenoor volwassenes	24	41*	27	25	25	33
Wantroue	37*	37*	35	41*	36*	39*
Stigma	35	32	30	32	32	32
Liggaamsbeeld	19	28	16	24	17	26
Persoonlike grense	9	15	9	16	9	15
Skoolprobleme	30	52*	46*	43*	38*	48*
Alkoholgebruik	21	31	31	8	26	20
Dwelmgbruik	-	5	-	-	-	3
VERHOUDINGS (---64***70+++)						
GEMIDDELD	71	50*	61*	61*	66	55*
Verhouding met vriende	86	72	66	53*	76	62*
Verhouding met ma	76	43*	52*	67	64*	54*
Verhouding met pa	60*	40*	62*	62*	61*	51*
Verhouding met stiefma	-	-	-	60*	-	60*
Verhouding met stiefpa	-	-	-	60*	-	60*
Gesinsverhoudings	64*	44*	67	63*	65*	54*
BESLUITNEMINGSVERMOË (---67***73+++)						
GEMIDDELD	77	58*	74	59*	75	59*
Onafhanklikheid	78	56*	77	63*	77	60*
Verantwoordelikheid	76	61*	71	56*	73	59*

* Verbetering is nodig

5.6. VERGELYKING TUSSEN SEUNS MET EN SONDER 'N MENTOR

Data is ingesamel deur gebruik te maak van Perspektief Opleidingsentrum se CFI-Hoër^{††} gestandaardiseerde vraelys en is verwerk met die bykomende rekenaar programmatuur. Die resultate word in tabelvorm weergegee (sien **Tabel B-15**).

Weens die feit dat die data verskil tussen die geografiese streke asook tussen die deelnemers met 'n mentor en sonder 'n mentor, word dit ook so weergegee. Ooreenkomste en verskille word uitgelig en bespreek. Langs elke opskrif word

Seuns met 'n aktiewe mentor het verhoogde positiewe funksioneringselemente

die skaal aangedui wat aantoon of die spesifieke area 'n behoefte het aan verbetering (---), waarskuwing toon dat aandag benodig word (***) of in die aanbevole gebied is (+++). Die areas wat verbetering vereis word ook met 'n * aangetoon. **Tabel B-15** gee 'n duidelike uiteensetting van die deelnemers se positiewe funksioneringselemente, selfpersepsie, trauma dinamika, verhoudings en besluitnemingsvermoë. Hierdie eienskappe word aan die hand van **Tabel B-15** bespreek waartydens slegs die hoogste en laagste punte uitgelig word.

5.6.1. Positiewe funksioneringselemente

Die deelnemers wat in 'n aktiewe mentorverhouding staan, toon gunstiger resultate. Hoe hoër die persentasie, hoe beter is die uitkoms. Deelnemers wat op die platteland skoolgaan en 'n mentor het, se resultate vertoon die hoogste. Die grootste verskil word by die toekomspektief van die deelnemers uit die platteland waargeneem. Deelnemers wat nie 'n mentor het nie, se gemiddeld is 25% laer as dié van die deelnemers wat wel in 'n mentorverhouding staan. Deursettingsvermoë tussen die deelnemers uit die verre platteland, met of sonder 'n mentor, verskil egter nie veel nie. Die verskil is slegs 2%. Die gemiddeld van die positiewe funksioneringselemente gesamentlik is 75% vir diegene met 'n mentor teenoor die 60% vir diegene sonder 'n mentor. Die 60% dui aan dat 'n verbetering moet intree.

Uit hierdie data is bevind dat seuns wat 'n aktiewe mentor in hulle lewens het, verhoogde positiewe funksioneringselemente weerspieël.

5.6.2. Selfpersepsie

Deelnemers uit die platteland, wat 'n mentor het, toon die hoogste persentasie by *verantwoordelik vir ander*, naamlik 53% teenoor die 36% van die deelnemers sonder 'n

^{††} Kinderfunksioneringsinventaris - Hoërskool

mentor. Hoe laer die persentasies, hoe beter die uitkoms. In hierdie geval kan hierdie hoë persentasie by die deelnemer met 'n mentor moontlik toegeskryf word aan die voorbeeld van hulle mentor wat hulle waarneem en navolg. Hulle ervaar moontlik dat hulle eie behoeftes toenemend bevredig word, en hulle meer tyd aan ander persone kan afstaan. Deelnemers uit die verre platteland, sonder 'n mentor, toon die hoogste persentasie vir angstigheid, naamlik 44%. Die verslag (Steytler, 2007c:9) van die deelnemers uit die verre platteland, sonder 'n mentor, skryf hierdie persentasie toe as: *Die respondente beleef 'n gebrek aan sekuriteit in hul verhoudings en is bang om emosioneel seer te kry. Hulle voel bedreig deur hul omstandighede en is bang vir die toekoms. Hulle is bang vir mislukking en verwerping.*

Die deelnemers uit beide die platteland en verre platteland, met of sonder 'n mentor, wys daarop dat hulle besonder geïsoleerd is. Synde geïsoleerd, neig die deelnemers daartoe om meer individualisties te wees en hulle gevoelens nie maklik met ander te deel nie.

5.6.3. Trauma dinamika

In hierdie afdeling het die deelnemers uit die platteland, sonder 'n mentor, die hoogste persentasie getoon ten opsigte van skoolprobleme (52%) en hulle houding teenoor volwassenes (41%). Hoe laer die persentasie is, hoe beter. Gesamentlik is bevind dat deelnemers met 'n mentor asook deelnemers sonder 'n mentor skoolprobleme ondervind. 'n Negatiewe portuurgroep kan ook 'n rede wees waarom seuns skoolprobleme ondervind (Pruitt, 1999:150). Al die groepe maak melding van alkoholgebruik. Deelnemers uit die verre platteland, sonder 'n mentor, toon die laagste persentasie, naamlik van 8%. Slegs die deelnemers uit die platteland, sonder 'n mentor, gee 'n aanduiding daarvan dat dwelmgebruik voorkom. Hierdie eksperimentering met dwelms of chemiese substansie is kenmerkend onder adolessente, veral indien die portuurgroep met wie die adolessent hom vereenselwig, substansiegebruik (Pruitt, 1999:95).

Deelnemers uit die verre platteland, sonder 'n mentor, dui aan dat hulle dinge moeilik onthou vergeleke met deelnemers met 'n mentor. Daar is onderskeidelik 'n 6%- en 7%-verskil tussen deelnemers met en sonder 'n mentor by geheueverlies. Deelnemers met 'n mentor toon minder geheueverlies as deelnemers sonder 'n mentor.

5.6.4. Verhoudings

Deelnemers uit die platteland, met 'n mentor, toon die hoogste persentasie ten opsigte van 'n goeie verhouding met hulle vriende het (86%). Hoe hoër die persentasie, hoe beter. Dit kan moontlik toe geskryf word aan die feit dat die meerderheid van hierdie

deelnemers se mentor 'n vriend van hulle is en nie hulle biologiese pa nie. Moontlik om dieselfde rede is deelnemers uit die verre platteland, se persentasie met betrekking tot hulle verhouding met die biologiese pa hoër as met die biologiese ma. Hierdie deelnemers beleef hulle biologiese pa as hulle mentor (sien **paragraaf 5.3.1**).

Op die platteland is die verskil tussen die deelnemers met 'n mentor en dié sonder 'n mentor baie groot wanneer dit kom by verhoudings met die biologiese pa en ma. Deelnemers sonder 'n mentor se persentasie met hulle biologiese ma is 33% laer maar met die biologiese pa weer 20% laer vergeleke met deelnemers met 'n mentor. Hoe laer die persentasie, hoe meer verbetering is nodig. Op die verre platteland is die verskil weer minder met 15% teenoor die biologiese ma. Deelnemers wat 'n mentor het, se persentasie blyk meer die aangewese te wees. Tussen die deelnemers met 'n mentor en dié daarsonder op die verre platteland is daar egter geen verskil wat betref die verhouding met die biologiese pa nie.

Gesamentlik is die verhouding van die deelnemers, sonder 'n mentor, met hulle vriende nie baie goed nie en vereis dit aandag ter verbetering. Beide die groepe, met én sonder 'n mentor uit die platteland én die verre platteland, se verhouding met hulle biologiese pa en ma asook hulle gesinsverhoudinge is onbevredigend bevind. Dit blyk dus te wees dat die deelnemers hulle vriendskapsverhoudinge met persone buite die gesin hoër ag soos Pruitt (1999:150) en Louw (1998:489) ook uitwys.

5.6.5. Besluitnemingsvermoë

Die deelnemers met 'n mentor, of hulle uit die platteland of die verre platteland kom, se besluitnemingsvermoë is baie beter as dié van deelnemers sonder 'n mentor. Die verslag (Steytler, 2007a:15) stel dit soos volg: *Die respondente is seker van hul opinies en is in staat om probleme in die lewe te hanteer. Hulle glo hulle kan 'n sukses van hul lewe maak.*

Deelnemers sonder 'n mentor se verantwoordelikeheidsin is swakker as dié van deelnemers met 'n mentor. Hoe hoër die persentasie, hoe meer positief. Die verslag (Steytler, 2007b:15) gee die resultate van die deelnemers sonder 'n mentor soos volg aan: *In die respondente se gesinne word hulle nie toegelaat om vir hulself te besluit en om dit te doen waarvan hulle hou nie. Hul ouers probeer uitoefen oor met wie hulle meng en is oorbeskermend.* Die rol van die ouers word hier beklemtoon en die seun se soeke na onafhanklikheid, soos Anderson en Sabatelli (1999:236) daarna verwys, word moontlik deur hierdie deelnemers se ouers onderdruk.

6. GEVOLGTREKKING

Uit die voorgenoemde bevindinge is daar tot die volgende gevolgtrekkings gekom:

- ☞ Gesinsrangorde het 'n invloed op jonger adolessente seuns.
- ☞ Seuns uit die platteland beleef hulle biologiese pa - wat by die gesin woon - meer aktief by hulle lewe betrokke as wat die literatuur aandui.
- ☞ Die meerderheid seuns ervaar dat hulle die een of ander persoon as 'n mentor in hulle lewe beskou.
- ☞ Seuns uit die verre platteland is meer geneig om hulle biologiese pa as hulle mentor te ervaar as seuns uit die platteland, wat 'n buitestaander as mentor het.
- ☞ Die neiging is dat seuns wat 15 jaar oud is, hulle biologiese pa wat by die gesin woon, die mees betrokke ervaar, maar dat dié wie se biologies pa nie by die gesin woon nie, hulle biologiese pa as die mins betrokke ervaar.
- ☞ Biologiese pa's wat by die gesin woon en by die lewe van hul seuns betrokke is, is nie noodwendig die seuns se mentor nie.
- ☞ Adolessente seuns het behoefte aan 'n vaderfiguur – 'n mentor.
- ☞ Adolessente seuns het behoefte daaraan dat die mentor hulle moet ondersteun en die rigting in hulle lewe moet aandui.
- ☞ Die mentorverhouding word as persoonlik, intens, spontaan en respektvol beleef.
- ☞ Ouers wie se seun 'n mentor buite die gesinsisteem het, neig om positief te staan teenoor die mentorverhouding.
- ☞ Adolessente seuns verwag dat die mentor aktief betrokke moet wees, hulle moet beskerm – hoofsaaklik emosioneel – na hulle probleme moet kan luister (en hulle wil ook na die mentor ook wil luister), dat die mentor nederig moet wees, hulle moet ondersteun en rigtinggewend sal wees en optree.
- ☞ Deelnemers wat 'n mentor het, ervaar 'n verhoogde lewenskwaliteit.
- ☞ Deelnemers wat uit die platteland afkomstig is en 'n mentor het, ervaar die hoogste vlak van lewenskwaliteit.

7. AANBEVELINGS

Fokuspeunte vir verdere studies:

- ☞ Die bewusmaking van die gemeenskap ten opsigte van die belangrikheid van 'n mentorverhouding vir die seun.
- ☞ Die invloed en verwagtinge van 'n mentorverhouding op adolessente seuns wat in die stad woon, en hul belewing daarvan.

- ☞ Die invloed en verwagtinge van 'n mentorverhouding by adolessente dogters en hul verwagtinge van 'n mentorverhouding met 'n dame.
- ☞ Hierdie ondersoek is slegs op die Afrikaanssprekende wit seun vanuit 'n Christelike perspektief uitgevoer. Dieselfde studie onder seuns en meisies vanuit die perspektief van ander gelowe en kulture kan ook onderneem word.
- ☞ 'n Program kan geloods word om mentors op te lei ten opsigte van verskeie aspekte rakende die mentorverhouding, byvoorbeeld die seun in sy laat-middelkindertjare, asook ten opsigte van die adolessente seun se persepsie van wat 'n man is.
- ☞ Die uitwerking en aanbieding van 'n bemagtigingsprogram vir mentors rakende die adolessente seun se kognitiewe, liggaamlike, psigiese en geestelike veranderinge. Die program moet aangebied word deur 'n maatskaplike werker weens die feit dat 'n maatskaplike werker vertrou en opgelei is in die ontwikkelingsfasie van die kind. Die mentor moet ook bemagtig word hoe om die adolessente seun beter te kan begryp binne sy milieu. Hierdie bemagtigingsprogram kan kommunikasie verbeter en 'n meer standvastige vertroue tussen die mentor en die bewerkstellig sodat die seun 'n verhoogde lewenskwaliteit kan ervaar.

8. SAMEVATTING

Hierdie afdeling het gefokus op die invloed wat die biologiese pa op die adolessente seun het. Gesinsrangorde en die betrokkenheid van die biologiese pa speel 'n groot rol daarin of die adolessente seun behoefte het aan 'n mentor al dan nie.

Die meerderheid adolessente seuns het behoefte aan 'n vaderfiguur, 'n mentor. Adolessente seuns wat in 'n aktiewe mentorverhouding staan, ervaar 'n verhoogde lewenskwaliteit. Adolessente seuns uit die platteland neig meer daartoe om 'n buitestaander – iemand wat nie deel van die gesinsisteem uitmaak nie, as mentor te hê. Tussen die twee groepe seuns ervaar hierdie adolessente seuns die beste lewensgehalte.

9. AANBEVOLE LEESWERK

📖 *A Way of the wild heart: A map for the masculine journey.* – John Eldredge.

📖 *Adolescent Development: The essential readings.* – Edited by Gerald Adams.

- 📖 *As Iron shapes Iron: Building character in a mentoring relationship.* – Howard & William Hendricks.
- 📖 *Mentoring boys: What every son wants and need from his father.* – Steve Farrar.
- 📖 *The wonder of boys: What parent, mentors and educators can do to shape boys into exceptional men.* – Michael Gurian.
- 📖 *Your Adolescent: Emotional, Behavioral, and Cognitive Development from Early Adolescence through the Teen Years.* – David Pruitt.

BIBLIOGRAFIE

- ALMEIDA, D.M. & GALAMBOS, N.L.** 1993. Continuity and change in father-adolescent relations. *New directions for child development*, 62:27-40. Winter.
- ANDERSON, S.A. & SABATELLI, R.M.** 1999. Family interaction: a multigenerational developmental perspective. 2nd ed. Needham Heights: Allyn & Bacon.
- BABBIE, E.** 2007. The practice of social research. 11th ed. Belmont: Wadsworth.
- BARKER, R.L.** 2003. The social work dictionary. 5th ed. Washington, DC: NASW.
- BERNARDES, J.** 1997. Family studies: an introduction. London: Routledge.
- BUHRMESTER, D. & FURMAN, W.** 1990. Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child development*, 61(5):1379-1398. Available: Google Scholar. Date of access: 23 May 2007.
- BYBEL.** 1983. Die Bybel: nuwe vertaling. Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
- COLE, M. & COLE, S.R.** 2001. The development of children. 4th ed. New York: Worth.
- COWAN, P.C. & COWAN, P.A.** 1997. Working with couples during stressful transitions.^{††} (In Dreman, S. ed. The family on the threshold of the 21st century: trends and implications. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. p. 17-47.)
- CROUTER, A.C. & CROWLEY, M.S.** 1990. School-age children's time alone with fathers in single- and dual-earner families: implications for the father-child relationship. *Journal of Early Adolescence*, 10(3):296-312. August.
- D'ANGELO, L., WEINBERGER, D.A. & FELDMAN, S.S.** 2000. Like father, like son? Predicting male adolescents' adjustment from parents' distress and self-restraint. (In Adams, G. ed. Adolescent development: the essential readings. Oxford: Blackwell. p. 139-170.)
- DELPORT, C.S.L.** 2005. Quantitative data-collection methods. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 159-191.)
- ELDREDGE, J.** 2006. The way of the wild heart: a map of the masculine journey. Nashville: Thomas Nelson.
- ENCARTA DICTIONARY.** 2006. (In Microsoft® Encarta® 2006.) [CD].
- ERICKSON, B.M.** 1996. Men's unresolved father hunger: intervention and primary prevention. *Journal of family psychotherapy*, 7(4):37-62.
- FARRAR, S.** 2006. Mentoring boys: what every son wants and needs from his father. Vereeniging: Christian Art publications.

^{††} Part of this chapter was presented at the International Conference, *The Family on the Threshold of the 21st Century: Trends and Implications*, Jerusalem, Israel, May, 1994.

- FOUCHÉ, C.B. & DELPORT, C.S.L.** 2005. Introduction to the research process. (*In* De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. *Research at grass roots: for the social sciences and human service professions*. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 71-85.)
- FREEKS, F. E.** 2004. Die rol van die ontbrekende vaderfiguur in die Suid-Afrikaanse konteks. 'n Prakties-teologiese studie. Potchefstroom: Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys. (Verhandeling – MA).
- GURIAN, M.** 1998. *A fine young man: what parents, mentors and educators can do to shape adolescent boys into exceptional men*. New York: Penguin Putnam.
- HAVENGA, A.S.** 2002. Maatskaplike intervensie in die instandhouding van die vader-kindverhouding na egskeiding. Potchefstroom: Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys. (Verhandeling – MA).
- HENDRICKS, H. & HENDRICKS, W.** 1995. *As Iron sharpens iron: building character in a mentoring relationship*. Chicago: Moody Press.
- LABUSCHAGNE, F.J. & EKSTEEN, L.C.** 1993. *Verklarende Afrikaanse woordeboek: Agtste hersiene en uitgebreide uitgawe*. Pretoria: JL van Schaik.
- LARSON, R.** 2006. Positive youth development, willfulness adolescents, and mentoring. *Journal of Community Psychology*, 34(6):677-689.
- LOUW, A.** 1998. Ontwikkelingsielkunde. (*In* Louw, D.A. & Edwards, D.J.A. reds. *Sielkunde: 'n inleiding vir studente in Suider-Afrika*. 2de uitg. Johannesburg: Heinemann. p. 451-512.)
- LOUW, D.A., VAN EDE, D.M. & FERNS, I.** 1998. Die middelkinderjare. (*In* Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.D., reds. *Menslike ontwikkeling*. 3de uitg. Kaapstad: Kagiso Tersiër. p. 325-383.)
- NDABAZANDILE, S.** 2006. South Africa needs real mentors. *Saturday Star*: 21 Jan. 14p.
- NEUMAN, W.L.** 2003. *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. 5th ed. Boston: Pearson Education.
- O'CONNOR, T.G., DUNN, J., JENKINS, J.M. & RASBASH, J.** 2006. Predictors of between-family and within-family variation in parent-child relationships. *Journal of child psychology and psychiatry*, 47(5):498-510. Available: EBSCOhost. Date of access: 24 May 2007.
- PAPALIA, D.E., OLDS, S.W. & FELDMAN, R.D.** 2006. *A child's world: infancy through adolescence*. 10th ed. New York: McGraw-Hill.
- POSEL, D. & DEVEY, R.** 2006. The demographics of fathers in South Africa: an analysis of survey data, 1993-2002. (*In* Richter, L. & Morrell, R., eds. *Baba: men and fatherhood in South Africa*. Cape Town: HSRC Press. p. 38-52.)
- PRUITT, D.B.** 1999. *Your adolescent: emotional and cognitive development from early adolescence through the teen years*. New York: HarperCollins.
- RATHUS, S.A.** 2005. *Psychology: Concepts & connections*. 9th ed. Belmont, CA: Wadsworth.

SANDERS, R. 2004. Sibling relationships: theory and issues for practice. New York: Palgrave MacMillan.

SOUTH AFRICA. 2004. Gaffney's local government in South Africa 2004~2006: official yearbook Est. 1909. Pretoria: Government Press.

STEYTLER, J.P.D. 2007a. Groep opsommende verslag: met 'n mentor. (Verslag gelewer van die Kinderfunksioneringinventaris - Hoërskool gestandaardiseerde vraelys van Perspektief Opleidingsentrum in Potchefstroom.) Potchefstroom. (Ongepubliseer.)

STEYTLER, J.P.D. 2007b. Groep opsommende verslag: sonder 'n mentor. (Verslag gelewer van die Kinderfunksioneringinventaris - Hoërskool gestandaardiseerde vraelys van Perspektief Opleidingsentrum in Potchefstroom.) Potchefstroom. (Ongepubliseer.)

STEYTLER, J.P.D. 2007c. Oorhoofse opsommende verslag: verre platteland. (Verslag gelewer van die Kinderfunksioneringinventaris - Hoërskool gestandaardiseerde vraelys van Perspektief Opleidingsentrum in Potchefstroom.) Potchefstroom. (Ongepubliseer.)

STRYDOM, H. 2005. Sampling and sampling methods. (*In* De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 192-204.)

WARREN, D.H. 1998. The Fatherbook: a document for therapeutic work with father-absent early adolescent boys. *Child and adolescent social work journal*, 15(2):101-115, April.

ZASTROW, C.H. & KIRST-ASHMAN, K.K. 2007. Understanding human behavior and the social environment. 7th ed. Belmont: Brooks/Cole.

Mnr. Johan Steytler is 'n MA-kandidaat in die Vakgroep Maatskaplike Werk, Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe, Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus, Suid-Afrika.

Prof. Herman Strydom is Vakhoof in die Vakgroep Maatskaplike Werk, Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe, Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus, Suid-Afrika.

AFDELING C: SAMEVATTENDE OPSOMMING, BEVINDINGS, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

1. INLEIDING

In hierdie afdeling word die belangrikste bevindings, gevolgtrekkings en aanbevelings aangebied soos dit bevind is vanuit die studie. Die sentrale teoretiese stelling soos uiteengesit is in **paragraaf 3** van **Afdeling A** word getoets.

2. SAMEVATTENDE OPSOMMING, BEVINDINGS EN GEVOLGTREKKINGS

Die belangrikste bevindings en gevolgtrekking van hierdie ondersoek word hier uiteengesit deur te fokus op die navorsingsmetodologie en die artikels soos in **Afdeling A** en **Afdeling B** uiteengesit is.

2.1. NAVORSINGSMETODOLOGIE

Die oorhoofse doelstelling van hierdie ondersoek was om vas te stel watter invloed 'n mentor op die seun het vanaf laat-middelkinderjare tot adolessensie met spesifieke verwysing na die leemte as gevolg van die afwesigheid van die biologiese pa, die behoefte aan 'n mentor en die effek van 'n mentor op die seun. Om hierdie doelstelling te kon verwesenlik, is daar beide 'n literatuurstudie sowel as 'n empiriese ondersoek onderneem.

2.1.1. Literatuurstudie

Bronne wat geraadpleeg is vir die studie is handboeke, vaktydskrifte, proefskrifte, verhandelings, skripsies, ongepubliseerde verslae en professionele persone se uitsprake asook persberigte in koerante, populêre tydskrifte, populêre boeke en internetbronne. Hierdie bronne fokus op die seun in sy laat-middelkinderjare en adolessensie, die biologiese pa met die klem op sy afwesigheid, die mentor en die mentorverhouding.

Wetenskaplike literatuur oor die Suid-Afrikaanse Afrikaanssprekende wit seun is baie skaars en kon nie maklik opgespoor word nie. Bronne wat wel fokus op die Suid-Afrikaanse seun, fokus merendeels op die swart seun. Beskikbare bronne rakende die wit seun, is baie verouderd en fokus op die seun binne die milieu waarin hulle groot

geword het. Die literatuur rakende die seun se biologiese groei stem ooreen in beide internasionale en Suid-Afrikaanse publikasies. Literatuur oor mentorskap is baie moeilik bekombaar in Suid-Afrikaanse publikasies, nog meer so in wetenskaplike literatuur.

2.1.2. Empiriese ondersoek

Die intervensie navorsingsmodel is gevolg en daar is slegs op die eerste twee fases gefokus. Gegaard met die empiriese ondersoek is 'n literatuurstudie gedoen om bevindings te ondersteun of te verwerp. Die studie was beide kwantitatief en kwalitatief van aard. Die ondersoek is onderverdeel in twee oorhoofse sub-temas volgens die deelnemers se ouderdom. Elkeen van hierdie sub-temas was 'n kwantitatiewe en kwalitatiewe ondersoek en gegaard met 'n literatuurstudie ondersteun.

- **Sub-tema 1: Deelnemers tussen die ouderdom van 12–14 jaar**

'n Opnameprosedure is met honderd-en-vyftig (N=150) seuns tussen die ouderdom van 12-14 jaar uitgevoer vir die kwantitatiewe ondersoek.

'n Doelgerigte steekproef by geselekteerde skole in die platteland en verre platteland is aangewend waaruit die deelnemers betrek kon word. Inligtingbriewe en toestemmingsvorme is aan al die potensiële deelnemers in die betrokke skole uitgedeel (sien **Addendum D & E**). Slegs die deelnemers wie se ouers of voogde die toestemmingsvorme geteken en aan die skool terugbesorg het, het aan die ondersoek deelgeneem. Vanuit die kwantitatiewe deelnemers is 40 deelnemers deur middel van 'n nie-waarskynlikheidseleksietipe kwotasteekproef geïdentifiseer vir die kwalitatiewe deel van die ondersoek. Hierdie deelnemers het aan 'n indiepte onderhoud deelgeneem aan die hand van 'n semi-gestruktureerde onderhoudskedule.

Die data wat verkry is vanuit die kwantitatiewe ondersoek het die navorser in staat gestel om 'n profiel te kon saam stel van die deelnemers se belewing van hulle biologiese paasook hulle behoefte aan 'n mentor en 'n mentorverhouding. Data vanuit die kwalitatiewe ondersoek het die navorser in staat gestel om te kon bepaal watter behoeftes die deelnemers het in 'n mentorverhouding.

Die literatuurstudie, gegaard met die kwalitatiewe en kwantitatiewe ondersoek het triangulering van data bewerkstellig.

- **Sub-tema 2: Deelnemers tussen die ouderdom van 15-18 jaar**

Honderd-drie-en-dertig deelnemers (N=133) is deur 'n opnameprosedure geselekteer vir die kwantitatiewe ondersoek van hierdie tema.

Soos by **Sub-tema 1** was 'n doelgerigte steekproef by geselekteerde skole in die platteland en verre platteland toegepas waaruit die deelnemers betrek is. Die proses is herhaal waartydens inligtingbriewe en toestemmingsvorme aan al die potensiële deelnemers in die betrokke skole uitgedeel (sien **Addendum D & E**) is en slegs die deelnemers wie se ouers of voogde die toestemmingsvorme geteken, en aan die skool terugbesorg het, het aan die ondersoek deelgeneem. Vanuit die kwantitatiewe deelnemers, vir **sub-tema 2**, is twintig deelnemers (N=20) deur middel van 'n nie-waarskynlikheidseleksietipe kwotasteekproef geïdentifiseer vir die kwalitatiewe deel van die ondersoek. Tien van hierdie deelnemers het aan 'n indiepte onderhoud deelgeneem aan die hand van 'n semi-gestruktureerde onderhoudskedule asook deur 'n gestandaardiseerde vraelys van Perspektief Opleidingsentrum te voltooi (sien **Addendum M**). Hierdie deelnemers staan reeds vir 'n geruime tyd in 'n mentorverhouding. Die oorblywende tien deelnemers, het slegs die gestandaardiseerde vraelys voltooi.

Die data wat verkry is vanuit die kwantitatiewe ondersoek het die navorser in staat gestel om 'n profiel te kon saam stel van die deelnemers se belewing van hulle biologiese pa, hulle behoefte aan 'n mentorverhouding en hulle betrokkenheid in 'n mentorverhouding. Data vanuit die kwalitatiewe ondersoek het die navorser in staat gestel om te kon bepaal watter behoeftes die deelnemers het aan 'n mentorverhouding, wat die deelnemers se ouers se gevoelens is teenoor die mentor en watter eienskappe hulle verlang van 'n mentor. Deur die gestandaardiseerde vraelyste van die deelnemers wat in 'n mentorverhouding staan te stel teenoor deelnemers sonder 'n mentor, is bepaal watter invloed 'n mentor op die deelnemers se lewenskwaliteit het.

Die literatuurstudie, gepaard met die kwalitatiewe en kwantitatiewe ondersoek het triangulering vir die data van hierdie sub-tema bewerkstellig.

2.2. DIE LEEMTE WAT DIE AFWESIGE PA BY DIE SEUN IN SY LAAT-MIDDELKINDERJARE LAAT

Uit die literatuurstudie is bevind dat tradisionele gesinsisteme waar die pa die hoof en broodwinner is, die ma die primêre versorger en daar ten minste een kind is, besig is om te verander. Samelewingsfaktore gee aanleiding daartoe dat die rol van die individu in die gesin verander en dat die pa afstand doen van sy posisie as hoof van die gesin. Hierdie

afstaan van sy kardinale posisie as hoof van die gesin, het egter omvangryke gevolge vir die seun. Die kans, met die nuwe vorm van gesinsisteme, is groot dat die seun sy biologiese pa as afwesig gaan beleef.

Die seun in sy laat-middelkinderjare het nuwe uitdagings wat hy moet bemeester of oorkom. Hierdie uitdagings, volgens die literatuurstudie, is gerig op liggaamlike, psigiese, emosionele en geestelike welsyn. Al hierdie genoemde uitdagings dra by tot die seun se identiteitsverwarring en konformiteit. Die biologiese pa is die seun se natuurlike steunpilaar en rolmodel, maar met die nuwe vorm van gesinsisteme, vervul die pa nie meer in hierdie behoefte van die seun nie. Die blyk dat die kans egter groter is dat die biologiese pa die seun emosioneel eerder gaan wond as wat hy die seun gaan ondersteun.

Die onbetrokkenheid van die biologiese pa word toegeskryf aan veranderde gesinsisteme, werkslading, oningeligtheid en 'n kultuur waar die pa moet voorsien in die materiële behoeftes van die gesin, ongeag die opofferings wat die gesinstruktuur kan skend. Uit die literatuur is bevind dat seuns met 'n afwesige pa, meer geneig is tot laer maatskaplike funksionering soos dat hulle betrokke raak by misdaad, substansmisbruik en tienerouerskap.

Die behoefte aan 'n vaderfiguur is egter 'n standhoudende faset wat nie deur generasies verander nie ek kom by alle seuns voor. As alternatief, vir die afwesige pa, is die fokus gerig op 'n mentor – 'n manskopfiguur wat die rol as rigtinggewer en rolmodel vir die seun kan vertolk.

2.3. DIE ROL VAN 'N MENTOR BY SEUNS IN DIE OORGANGSFASE VANAF LAAT-MIDDELKINDERJARE NA ADOLESENSIE

Uit die literatuurstudie is bevind dat seuns met 'n afwesige pa, 'n pa-honger kan beleef. Hierdie behoefte is egter blywend en indien dit nie vervul word nie, dit negatiewe maatskaplike gevolge kan hê soos werkloosheid en betrokkenheid by misdaad. Maar ongelukkig is daar omstandighede wat aanleiding daartoe gee dat die biologiese pa nie altyd hierdie rol vir sy seun kan vervul nie. Hierdie afdeling van die studie het gefokus op die behoeftes wat die seun in sy laat-middelkinderjare, of te wel, in sy oorgangsfase, het rakende 'n mentor en die mentorverhouding.

In die kwantitatiewe empiriese ondersoek is data onder andere ingewin rakende die deelnemers se belewing van hulle biologiese pa se betrokkenheid in hulle lewe. Hierdie

data verskil egter van die literatuurstudie en daar is bevind dat die deelnemers wie se biologiese pa nog in die gesin woon, hulle biologiese pa by byna alles nog betrokke beleef. Deelnemers wat twaalf jaar oud was, het egter aangetoon dat hulle hul biologiese pa die minste betrokke beleef – of die biologiese pa nog inwoon en of hy geskei is en nie meer by die seun woon nie.

Gesinsrangorde het 'n uitwerking gehad op die deelnemers se deelname aan die ondersoek. Die meerderheid van die deelnemers was drie of meer kinders in die gesin, gevolg deur twee kinders in die gesin en laastens was die minste deelname deur enkelkinders. Die hoogste deelname weer was deur die oudste seun in die gesin, gevolg deur die tweede seun en laastens deur die derde of jonger seun in die gesin. Hierdie tendens word in die literatuur ondersteun dat die oudste seun geneig is tot meer verantwoordelikheid, selfvertroue en oor meer volwasse rolmodelle beskik.

Weens die feit dat die biologiese pa heel waarskynlik nie meer die vaderfiguur vir sy seun is nie, en die mentor ook nie altyd 'n broer is nie, is daar na 'n buitestaander as mentor gekyk. In die empiriese kwalitatiewe ondersoek is data ingewin rakende die behoeftes en verwagtinge wat die deelnemers verwag vanuit 'n mentorverhouding asook eienskappe wat hulle verlang by 'n mentor. Die meerderheid van die deelnemers het tydens die kwantitatiewe empiriese ondersoek aangedui dat hulle 'n behoefte het aan 'n mentor. Alhoewel die deelname deur die derde en jonger seun in die gesin laag was, het hulle die hoogste behoefte getoon aan 'n mentor gevolg deur die oudste seun. Die tweede seun in die gesin het die laagste behoefte getoon aan 'n mentor. Uit die literatuur is bevind dat die tweede seun in min gevalle 'n eksklusiewe verhouding met hulle ouers beleef teenoor die oudste seun. Dit kan 'n rede wees waarom hulle laer behoefte toon aan 'n volwasse persoon as mentor – die persoon word moontlik vergelyk met die ouers.

Uit die kwalitatiewe empiriese ondersoek is bevind dat seuns in hulle oorgangsfase die grootste behoefte toon dat 'n mentor hulle moet ondersteun. Die mentor moet saam met hulle bly wees, hulle bystaan en in hulle glo. Die tweede hoogste behoefte was egter dat die mentor vir hulle leiding moet gee. Hulle toon 'n behoefte daaraan dat die mentor hulle sal reghelp en hulle sal leer hoe om die regte besluite te neem. Hulle verlang egter nie daarna dat die besluite namens en vir hulle gemaak word nie, maar dat die opsies aan hulle bekend gemaak sal word. Die derde hoogste behoefte was dat hulle 'n aktiewe verhouding met 'n mentor verlang. Die mentor moet aktiewe aktiwiteite en tyd saam met hulle spandeer. Die deelnemers in die verre platteland toon die hoogste persentasie aan 'n aktiewe verhouding met 'n mentor. Die vierde grootste behoefte wat die deelnemers

verlang vanuit die mentorverhouding is dat die mentor hulle moet beskerm. Hierdie beskerming is baie op die fisiese gerig – hulle beskerm teen ander persone en gevare. Die vyfde hoogste behoefte was dat die mentor moet kan luister en tyd maak om na hulle te luister. Daar was persentasie gewys maar 'n geringe verskil tussen die vierde en vyfde behoefte.

Ander behoeftes wat die seuns beleef het, maar wie se frekwensie laag was, was vriendelikheid, geduld, getrouheid, hulpvaardigheid, liefde, nederigheid, regverdigheid en 'n rolmodel.

2.4. DIE UITWERKING VAN 'N MENTORVERHOUDING OP DIE ADOLESSENTE SEUN

Net soos die afwesige pa 'n pa-honger by die seun in sy laat-middelkinderjare laat, laat die afwesige pa ook 'n pa-honger by die adolessente seun. Die eerste gedeelte van hierdie ondersoek stem grootliks ooreen met die eerste gedeelte van die ondersoek soos bevind is in 2.3 van **Afdeling C** by die seun in sy oorgangsfase. Die deelnemers is in hierdie afdeling nie meer in die oorgangsfase nie, maar is reeds vir 'n geruime tyd 'n adolessent.

Weens die feit dat die deelnemers in **paragraaf 2.3** reeds moontlik 'n adolessent kan wees, stem die bevindinge vanuit die literatuurstudie rakende die seun in sy oorgangsfase met die adolessente seun baie ooreen. Die onderwerpe wat ooreenstem is *die afwesige pa*, *die gesinsrangorde* en *die betrokkenheid van die biologiese pa*. Vanuit die kwantitatiewe empiriese ondersoek is bevind dat seuns wat 15 jaar oud is, hulle biologiese pa wat by die gesin woon, die meeste by alles betrokke beleef. Die teendeel kom ook uit hierdie ouderdomsgroep. Deelnemers met 'n geskeide pa, wat nie meer by die seun woon nie, beleef hulle biologiese pa die minste betrokke by alles in hulle lewe. Die seun, op die ouderdom van 15 jaar, beleef dus sy biologiese pa, óf die meeste óf die minste betrokke in sy lewe. Uit die literatuurstudie kom dit egter ook duidelik na vore dat die biologiese pa meer geneig is om killer teenoor sy dogter op te tree as teenoor sy seun. Dit blyk dus dat die biologiese pa en die seun 'n hunker na mekaar het, maar by mekaar verby leef.

As alternatief vir die afwesige pa is deur die literatuurstudie bevind, kan 'n buitestaander as mentor vir die seun intree. Uit die kwantitatiewe empiriese ondersoek is bevind dat 'n baie hoër persentasie deelnemers 'n behoefte het aan 'n mentor as deelnemers wat nie 'n behoefte het aan 'n mentor nie. Die persentasie is ook hoër as wat deur die deelnemers in hulle oorgangsfase aangedui is. Die tweede oudste adolessente seun toon egter die grootste behoefte aan 'n mentor in teenstelling met die derde oudste weer wat die minste

behoefte toon. Uit die kwantitatiewe empiriese ondersoek het die meerderheid van die deelnemers aangetoon dat hulle tans in 'n mentorverhouding staan. Die meerderheid van die deelnemers se begrip en definisie van 'n mentor verskil egter van die definisie van die navorser.

Uit die kwalitatiewe empiriese ondersoek is bevind dat die deelnemers wat in 'n mentorverhouding staan, die verhouding as opreg, wederkeurig en respekvol beleef. Hulle het 'n hoë aansien vir hulle mentor en beleef die persoon meer as net 'n vriend. Die deelnemers is die verre platteland beleef egter hulle biologiese pa as hulle mentor. Deelnemers vanuit die platteland beleef egter meer 'n buitestaander as hulle mentor. Hierdie deelnemers vanuit die platteland beleef steeds hulle biologiese pa betrokke by alles in hulle lewens, maar nie as sodanig 'n mentor nie. Hulle dui ook daarop dat die biologiese ouers hierdie verhouding met die mentor, as buitestaander, positief beleef. Die deelnemers is almal van mening dat die mentor 'n opbouende en blywende indruk en invloed op hulle lewe het.

Uit die kwalitatiewe empiriese ondersoek is bevind dat die deelnemers sekere verwagtinge het rakende die mentorverhouding. Net soos die deelnemers wat in hulle oorgangsfase is, is die grootste behoefte by die adolessente deelnemers ondersteuning, gevolg deur rigtinggewing en luister. Aktiewe deelname is egter die vierde hoogste gevolg deur nederigheid. Hierdie deelnemers het egter 'n behoefte daaraan dat die mentor nederig sal bly. Beskerming is egter slegs 'n behoefte by die deelnemers in die platteland. Hierdie beskerming is gerig op emosionele beskerming en nie soos by die seun in sy laat-middelkinderjare op fisieke beskerming nie. Ander behoeftes wat die deelnemers aangetoon het, maar wie se frekwensie laag was, is rolmodel, getrouheid, leierskap en liefdevol.

Uit die gestandaardiseerde vraelyste, wat kwantitatief van aard was, is bevind dat deelnemers met 'n mentor 'n verhoogde lewenskwaliteit het. Deelnemers met 'n mentor se positiewe funksioneringselemente, selfpersepsie, trauma dinamika, verhoudings en besluitnemingsvermoë toon hoër resultate aan wat die meer gewenste resultate is.

3. TOETSING VAN DIE SENTRALE TEORETIESE STELLING

Hierdie ondersoek is op die volgende sentrale teoretiese stelling gebaseer:

Seuns het 'n behoefte aan 'n mentor en wie nie noodwendig die biologiese pa is nie. Indien 'n seun dan in die laat-middelkinderjare 'n afwesige of geen vader figuur het nie, kan 'n eksterne mentor hierdie behoefte vervul en die seun bemagtig ten einde gesonde maatskaplike funksionering te bereik.

Op grond van die **bevindinge** en **gevolgtrekkings** van hierdie ondersoek, blyk dit dat vanuit die literatuurstudie, die kwantitatiewe en die kwalitatiewe empiriese ondersoek, die aanname **bewys** is.

4. AANBEVELINGS

Op grond van die **bevindinge** en **gevolgtrekkings** word die volgende aanbevelings gemaak:

- ☞ 'n Bemagtigingsprogram moet ontwikkel en aangebied word aan persone wat in 'n mentorverhouding staan. Hierdie bemagtigingsprogram moet egter aangebied word vir die persone wat die mentor is **sowel** as vir die persone wie gementor word. Hulle moet bemagtig word in:
 - o lewensvatbaarheid van die seun, of hy in sy oorgangsfase is of reeds 'n adolessent is;
 - o kognitiewe, liggaamlike, psigiese en geestelike veranderinge moet aan beide die mentor en die seun gekommunikeer word;
 - o kommunikasie metodes en die proses van kommunikasie moet ingeoefen word by beide die party;
 - o ondersteuning, rigtinggewing, vertroue, wedersydse respek en beskerming moet ingeskerp of aangeleer én geoefen word

Hierdie program moet egter deur 'n maatskaplike werker ontwikkel en aangebied word. 'n Maatskaplike werker is opgelei in die ontwikkelingsfases van die seun en is ook bekend met die statutêre aspekte van die kind wat altyd in ag geneem moet word. 'n Maatskaplike werker is ook meer intens bewus van die maatskaplike gevolge wat die seun kan beleef as gevolg van 'n moontlike afwesige pa.

- ☞ Die gemeenskap moet bewus gemaak word van die impak wat die afwesige pa op die seun en die groter samelewing het. Hierdie bewusmakingsveldtog kan onder andere ondersoek en uitgevoer word as 'n gemeenskapswerkprojek.
- ☞ Onderwysers moet ingelig word oor die belangrike rol wat hulle vertolk as moontlike mentors vir kinders. Die invloed wat 'n onderwyser op die adolessente seun se lewe het, beide positief en negatief, kan ondersoek word. Hierdie ondersoek moet nie deur 'n onderwyser geskied nie aangesien 'n onderwyser moontlik vanuit 'n onderwysperspektief gaan funksioneer. 'n Meer holistiese perspektief is egter die aangewese.
- ☞ 'n Longitudinale studie op die mentorverhouding tussen die pa-seun-mentorverhouding sowel as op die buitestaander-seun-mentorverhouding gaan meer lig op die onderwerp werp rakende die impak wat 'n mentor in die seun se lewe het en kan ondersoek en nagevors word.
- ☞ Die CFI-Hoër gestandaardiseerde vraelys sluit egter nie die geestelike aspek van die seun in nie. Hierdie aspek is egter baie belangrik want dit is die fondasie waaruit 'n mens funksioneer. Daar word aanbeveel dat die bestaande skaal ook 'n geestelike of spirituele afdeling sal insluit.

5. SLOTSOM

Die navorser se beweegrede tot hierdie ondersoek is soos volg;

In 1994 het die navorser betrokke geraak in die aktiwiteite en werkinge van die seun in sy laat-middelkinderjare asook sy oorgangsfase, dit het telkens opgeduik dat hierdie seuns 'n behoefte het aan 'n manskop, iemand wat tyd saam met hulle spandeer, aandagtig luister en in hulle as individu belangstel. Baie van die seuns het toenadering tot die navorser gesoek ongeag die stand en betrokkenheid van hulle biologiese pa. Hierdie verhoudinge wat ontstaan het oor die jare, word tans steeds in stand gehou. Die navorser het in 1996 opleiding deur die VCSV ontvang in jeugwerk as lid van 'n Diensjaar vir Christus span wat hoofsaaklik onder laerskole bedien het. In 1998 was die navorser 'n spanleier van die Vrystaatse Diensjaarspan wat onder die laerskole bedien het en in 2002 was hy 'n volttydse jeugwerker in 'n laerskool in die verre platteland. Die navorser het dit egter as noodsaaklik gevind om hierdie soeke na 'n mentor, wetenskaplik te begrond.

Die publiek moet egter bewus gemaak word van die behoefte wat seuns het rakende 'n vader figuur en die invloed wat 'n afwesige pa op die seun, die gemeenskap en die wêreld het. Seuns, as toekomstige vaders, wat hul rolmodel by hulle vader, of hoedanig hulle 'n vader, sien moet kry. Hierdie gedrag van swak verhoudings word van geslag tot geslag oorgedra en om hierdie siklus, wat nie altyd positief is nie, te breek, kan 'n persoon van buite as mentor vir die seun intree.

AFDELING D: ADDENDUMS

ADDENDUM A: BRIEF AAN ONDERWYSDEPARTEMENT

JPD STEYTTLER

Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe
Maatskaplike Werk
Noordwes Universiteit – Potchefstroomkampus
POTCHEFSTROOM
2531

14 Maart 2007

ME S YSEL

Departement Onderwys -
Noordwes Provinsie
POTCHEFSTROOM
2531

Geagte Mevrou

INSAKE: NAVORSINGSONDERSOEK

Ek is tans besig met navorsing in Maatskaplike Werk aan die Noordwes Universiteit, Potchefstroomkampus oor mentorskap. Die ondersoek behels die **behoefte by seuns aan 'n mentor** en die **invloed van 'n mentor op die seun se lewe**. Die ondersoek is tweeledig van aard en die deelnemers is ook in twee groepe ingedeel. Die eerste gedeelte van die ondersoek is kwantitatief van aard en die tweede kwalitatief. Die kinders wat as deelnemers vir die ondersoek benodig word, is seuns tussen die ouderdomme van 12-14 jaar en ook 15-18 jaar in die Noordwes Provinsie, Potchefstroom streek asook in die Suidwes-Vrystaat, Jacobsdal omgewing.

Hiermee doen ek aansoek om toestemming dat ek voort mag gaan met empiriese studies in die skole in u streek of provinsie. Weens die feit dat die seuns nog minderjarig is wat as deelnemers gaan deelneem aan die studie, word die ouers se toestemming eers verkry alvorens die seuns mag deelneem hetsy aan die kwantitatiewe asook aan die kwalitatiewe ondersoek. Die seuns se identiteite word beskerm en geen persoonlike besonderhede word gebruik vir die navorsing nie. Die seuns se betrokkenheid by die studie is beperk tot 'n groepsonderhoud en die voltooiing van vraelyste. Vanuit die vraelyste word slegs 'n paar seuns geselekteer tot 'n meer indiepte onderhoud.

Baie dankie vir u goedgunstige oorweging. U spoedige antwoord sal waardeer word.

Johan Steytler
Navorsers

Sel: 072-1440148

Faks: 0182973221

12924571@student.nwu.ac.za

ADDENDUM B: BRIEF VAN ONDERWYSDEPARTEMENT

NORTH WEST PROVINCE

**DEPARTMENT OF EDUCATION
Lefapha La Thuto
Departement van Onderwys**

**POTCHEFSTROOM
AREA PROJECT OFFICE**

Private Bag X 919, POTCHEFSTROOM, 2520 TELEPHONE 018-2974201 FAX 018-2946094
e-mail: Dpretorius@nwp.gov.za

11 APRIL 2007

MR D.P.D. STEYTLER

RE: PERMISSION TO CONDUCT RESEARCH: MENTORSHIP

The above matter refers.

Permission is herewith granted to you to conduct research in the Potchefstroom APO under the following provisions:

- the activities you undertake at schools should not tamper with the normal process of learning and teaching;
- you inform the principal of your identified schools of your impending visit and activity;
- you provide my office with a report in respect of your findings from the research.
- you obtain prior permission from this office before availing your findings for public or media consumption.

Wishing you well in your endeavour.

Thanking you

**MS S.S. YSSEL
APO MANAGER
POTCHEFSTROOM**

APO205/dp

Re a dira mo dikolong ☐ Ons werk in ons skole ☐ We are working in our schools ☐ Re a sebeta dikolong
Siyasebenz' ezikoleni ☐ Ha tirha eswikolweni ☐ Re a shuma zwikoloni ☐ Siya sebenta etikoleni
☐ Siyasebenz' ezikolweni ☐ Siya berenga ezikolweni Confidential

ADDENDUM C: BRIEF AAN SKOOLHOOFDE

JPD STEYTTLER
 Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe
 Maatskaplike Werk
 Noordwes Universiteit – Potchefstroomkampus
POTCHEFSTROOM
 2531

_____ 2007

DIE SKOOLHOOF

POTCHEFSTROOM
 2531

Geagte Meneer

INSAKE: NAVORSINGSONDERSOEK

Ek is tans besig met navorsing in Maatskaplike Werk aan die Noordwes Universiteit, Potchefstroomkampus in mentorskap. Die ondersoek behels die **behoefte by seuns aan 'n mentor** en die **invloed van 'n mentor op die seun se lewe**. Die ondersoek is tweeledig van aard en die deelnemers is ook in twee groepe ingedeel. Die eerste gedeelte van die ondersoek is kwantitatief van aard en die tweede gedeelte kwalitatief. Die kinders wat as deelnemers vir die ondersoek benodig word, is seuns tussen die ouderdomme van 12-14 jaar en ook 15-18 jaar.

Vir die betroubaarste resultate is dit nodig dat soveel as moontlik seuns aan die kwantitatiewe ondersoek sal deelneem. Vir die totale ondersoek is daar 10 deelnemers tussen die ouderdom van 12-14 jaar in die verre platteland en 10 seuns van dieselfde ouderdom in die platteland. Die tweede fokusarea behels 5 seuns tussen die ouderdom van 15-18 jaar in die verre platteland en 5 seuns van dieselfde ouderdom in die platteland vir 'n indiepte ondersoek.

Om die sosio-ekonomiese aspekte in berekening te bring vind die ondersoek in meer as een skool plaas. Daar sal eers na afloop van die kwantitatiewe ondersoek aan u skool weergegee kan word hoeveel seuns van u skool verkies is om as deelnemers op te tree vir die kwalitatiewe ondersoek.

Indien die ondersoek u goedkeuring wegdra, sal dit opreg waardeur word as die indiepte onderhoude vir die kwalitatiewe ondersoek vir u leerders by u skool in skoolure kan geskied. Die ondersoek word vertroulik hanteer en die leerders se identiteit word beskerm.

Baie dankie vir u goedgunstige oorweging, u leerders se insette mag moontlik in die toekoms 'n verskil in 'n ander jongmens se lewe bring.

Johan Steytler
 Navorsers
 072-1440148

ADDENDUM D: KWANTITATIEWE INLIGTINGSBRIEF AAN OUERS

JPD STEYTLER
 Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe
 Maatskaplike Werk
 Noordwes Universiteit – Potchefstroomkampus
POTCHEFSTROOM
 2531
 Suid-Afrika

April 2007

Geagte Ouers

Ek is tans besig met navorsing in Maatskaplike Werk aan die Noordwes Universiteit, Potchefstroomkampus in **mentorskap**. Vir hierdie studie het ek 'n ondersoek geloods wat spesifiek fokus op die **behoefte van 'n mentor** by seuns tussen die ouderdomme van 12-14 jaar. 'n Verdere ondersoek is geloods by seuns tussen die ouderdomme van 15-18 jaar wat reeds in 'n mentorverhouding staan om die **uitwerking en invloed wat die mentor** op die seun se lewe het, te bepaal.

Die skool waarin u seun is, is genader om deel te neem aan die ondersoek. Die eerste fase van die ondersoek, die kwantitatiewe ondersoek, behels dat u seun slegs 'n vraelys invul waarin hy kruisies teenoor sy keuse op die vraelys invul. U seun se naam moet ook op die vraelys aangebring word. Die name word slegs benodig vir 'n lys waaruit seuns vir die volgende fase geïdentifiseer kan word. Indien u seun vir die tweede fase van die ondersoek geselekteer word, sal 'n volgende toestemmingsvorm aan u gestuur word rakende die kwalitatiewe gedeelte van die ondersoek. Die navorser sal u kontak indien u seun verkies is vir die tweede fase van die ondersoek.

Die ondersoek word vertroulik hanteer binne die etiese vereistes van die universiteit en u seun se identiteit word beskerm. Geen persoonlike of identifiserende inligting van die seun word gebruik of gepubliseer nie. Die data wat bekom word vanuit die ondersoek word verwerk en in artikelformaat weergegee. Die manuskrip mag gepubliseer word in 'n geakkrediteerde wetenskaplike tydskrif sonder enige persoonlike inligting van die deelnemers.

Indien die ondersoek vir fase 1 u goedkeuring wegdra, sal dit opreg waardeur word indien u die toestemmingsvorm wat aangeheg is vir fase 1 sal voltooi en dat u seun dit so spoedig as moontlik aan die skool sal terugbesorg. **Geen** seun word toegelaat om deel te neem aan die ondersoek sonder 'n getekende toestemmingvorm van sy ouers/voogde nie.

Baie dankie vir u goedgunstige oorweging, u seun se insette mag moontlik in die toekoms 'n verskil in 'n ander jongmens se lewe bring.

JOHAN STEYTLER
 Navorser

072-1440148
12924571@student.nwu.ac.za

ADDENDUM E: KWANTITATIEWE TOESTEMMINGSVORM

JPD STEYTLER
Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe
Maatskaplike Werk
Noordwes Universiteit – Potchefstroomkampus
POTCHEFSTROOM
2531

April 2007

TOESTEMMINGSVORM VIR 'n KWANTITATIEWE ONDERSOEK

Hiermee gee ek, _____ ouer van
_____ Gebore _____ Skool
_____ Graad _____ skriftelik toestemming dat
my seun aan fase 1, die **kwantitatiewe ondersoek** rakende mentorskap mag deelneem. Ek
is bewus daarvan dat my seun slegs 'n vraelys voltooi en nie aan 'n indiepte onderhoud
deelneem nie. Ek neem kennis daarvan dat my seun vanuit die data verkry, **moontlik**
verkies mag word om deel te neem aan fase 2, die kwalitatiewe gedeelte van die ondersoek.
Indien my seun verkies word vir fase 2 van die ondersoek, neem ek kennis daarvan dat die
navorser my gaan skakel vir 'n gepaste tyd en plek vir die volgende gedeelte van die
ondersoek.

Ek dra kennis daarvan dat my seun se identiteit deurgaans beskerm word en dat geen
identifiserende inligting genoem of gebruik sal word nie.

Handtekening van ouer

Datum

Geteken te

Kontaknommer

ADDENDUM F: KWANTITATIEWE MENTORSBEHOEFTEBEPALINGVRAELYS (12-14 JAAR)

Baie dankie dat jy deelneem aan hierdie navorsing oor die afwesige pa en 'n mentor. Vanuit die inligting wat hier verkry word, gaan 'n paar ouens geselekteer word vir kwalitatiewe navorsing. Dit beteken dat die gekose persone in 'n gesprek met die navorser gaan tree en hy ander vrae aan die persoon gaan stel. As jy hierdie vrae invul, is dit baie belangrik dat jy eerlik sal wees met jou antwoorde. Antwoord asseblief die vrae soos jy dit beleef, en nie soos wat jy graag wil hê dinge moet wees nie. As jy nie verstaan wat met 'n vraag bedoel word nie, vra asseblief anders los die vraag uit. Die inligting van hierdie vrae word vertroulik hanteer.

Antwoord asseblief die vrae deur op die lyntjie te skryf of 'n kruisie oor die **regte** antwoord te trek.

Voorbeeld:

1. Hoeveel broers is julle?	1	2	~~3~~	4	5
-----------------------------	---	---	--------------	---	---

1. Naam en van					
2. Ouderdom					
3. Geboortejaar					
4. Skool					
5. Graad en klasgroep					
6. Is jy in die koshuis?	Ja	Nee			
7. Huistaal	Afrikaans	Engels	Tswana	Sotho	Ander
8. Kulturele groepering	Blank	Swart	Bruin	Asiër	Ander
9. Hoeveel kinders is julle in die gesin?	1	2	3	4	5
10. Hoeveelste kind is jy in die gesin?	1	2	3	4	5
11. Hoeveel broers is julle in die gesin?	1	2	3	4	5
12. Hoeveelste broer is jy in die gesin?	Oudste	2de	3de	4de	5de
13. Bly jou biologiese pa nog by julle in die huis?	Ja	Nee			
14. Indien hy nog by julle bly, tot watter mate is hy betrokke in jou lewe?	Met alles	Met 'n paar dinge	Gemiddeld	Min dinge	Met niks
15. Indien hy nie meer by julle bly nie, is hy ...	Oorlede	Geskei	Onbekend	Uitgetrek	Ander
16. Indien jou ouers geskei is, tot watter mate is jou pa steeds betrokke in jou lewe?	Met alles	Met 'n paar dinge	Gemiddeld	Min dinge	Met niks
17. Het jy 'n behoefte aan 'n mentor?	Ja	Nee			

ADDENDUM G: KWANTITATIEWE MENTORSBETROKKENHEIDSVRAELYS (15-18 JAAR)

Baie dankie dat jy deelneem aan hierdie navorsing oor die afwesige pa en 'n mentor. Vanuit die inligting wat hier verkry word, gaan 'n paar ouens geselekteer word vir kwalitatiewe navorsing. Dit beteken dat die gekose persone in 'n gesprek met die navorser gaan tree en hy ander vrae aan die persoon gaan stel. As jy hierdie vrae invul, is dit baie belangrik dat jy eerlik sal wees met jou antwoorde. Antwoord asseblief die vrae soos jy dit beleef, en nie soos wat jy graag wil hê dinge moet wees nie. As jy nie verstaan wat met 'n vraag bedoel word nie, vra asseblief anders los die vraag uit. Die inligting van hierdie vrae word vertroulik hanteer.

Antwoord asseblief die vrae deur op die lyntjie te skryf of 'n kruisie oor die **regte** antwoord te trek.

Voorbeeld:

1. Hoeveel broers is julle?	1	2	~~3~~	4	5
-----------------------------	---	---	--------------	---	---

1. Naam en van					
2. Ouderdom					
3. Geboortejaar					
4. Skool					
5. Graad en klasgroep					
6. Is jy in die koshuis?	Ja	Nee			
7. Huistaal	Afrikaans	Engels	Tswana	Sotho	Ander
8. Kulturele groepering	Blank	Swart	Bruin	Asiër	Ander
9. Hoeveel kinders is julle in die gesin?	1	2	3	4	5
10. Hoeveelste kind is jy in die gesin?	1	2	3	4	5
11. Hoeveel broers is julle in die gesin?	1	2	3	4	5
12. Hoeveelste broer is jy in die gesin?	Oudste	2de	3de	4de	5de
13. Bly jou biologiese pa nog by julle in die huis?	Ja	Nee			
14. Indien hy nog by julle bly, tot watter mate is hy betrokke in jou lewe?	Met alles	Met 'n paar dinge	Gemiddeld	Min dinge	Met niks
15. Indien hy nie meer by julle bly nie, is hy ...	Oorlede	Geskei	Onbekend	Uitgetrek	Ander
16. Indien jou ouers geskei is, tot watter mate is hy steeds betrokke in jou lewe?	Met alles	Met 'n paar dinge	Gemiddeld	Min dinge	Met niks
17. Het jy 'n behoefte aan 'n mentor?	Ja	Nee			
18. Het jy 'n aktiewe mentor in jou lewe?	Ja	Nee			

ADDENDUM H: KWALITATIEWE INLIGTINGSBRIEF MET 'N MENTOR

JPD STEYTLER
Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe
Maatskaplike Werk
Noordwes Universiteit – Potchefstroomkampus
POTCHEFSTROOM
2531
Suid-Afrika

April 2007

Geagte Ouers

Vanuit fase 1, die kwantitatiewe ondersoek vir die navorsing rakende **mentorskap** waaraan u seun deelgeneem het is hy geselekteer om deel te neem aan die tweede fase van die ondersoek, die indiepte ondersoek. Die indiepte ondersoek behels dat daar 'n onderhoud met u seun geskeduleer gaan word wat na skool gaan plaasvind.

Die onderhoud geskied aan die hand van twee verskillende vraelys vir seuns tussen die ouderdom van 15-18 jaar en slegs een vraelys vir seuns tussen die ouderdom van 12-14 jaar. Die eerste vraelys wat beide groepe voltooi funksioneer hoofsaaklik aan die hand van prente was soos **onvoltooide sinne** werk. U seun beskryf slegs die eienskappe van 'n mentor wat hy in die prente raaksien. Hierdie eienskappe word dan in die onderhoud bespreek. Die tweede vraelys vir die seuns tussen 15-18 jaar is 'n **gestandaardiseerde vraelys** van Perspektief Opleidingsentrum. U seun beantwoord hierdie vraelys deur kruisies te trek ooreenkomstig sy antwoord.

Die ondersoek word vertroulik hanteer binne die etiese vereistes van die universiteit en u seun se identiteit word beskerm. Die data wat bekom word vanuit die ondersoek word verwerk en in artikelformaat weergegee en die manuskrip mag gepubliseer word in 'n geakkrediteerde wetenskaplike tydskrif sonder enige persoonlike inligting van die deelnemers

U seun moet asseblief die voltooide toestemmingsvorm saambring na die onderhoud. Die tyd en plek van die onderhoud sal telefonies met u bespreek word. **GEEN** seun mag aan die onderhoud deelneem sonder 'n getekende toestemmingsvorm van sy ouers/voogde nie.

Baie dankie vir u goedgunstige oorweging, u seun se insette mag moontlik in die toekoms 'n verskil in 'n ander jongmens se lewe bring.

Johan Steytler
Navorser

072-1440148
12924571@student.nwu.ac.za

ADDENDUM I: KWALITATIEWE INLIGTINGSBRIEF SONDER 'N MENTOR

JPD STEYTLER
Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe
Maatskaplike Werk
Noordwes Universiteit – Potchefstroomkampus
POTCHEFSTROOM
2531
Suid-Afrika

April 2007

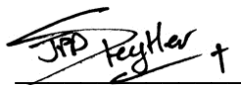
Geagte Ouers

Vanuit fase 1, die kwantitatiewe ondersoek vir die navorsing rakende **mentorskap** waaraan u seun deelgeneem het is hy geselekteer om deel te neem aan 'n gedeelte van die tweede fase van die ondersoek. U seun gaan nie aan 'n onderhoud deelneem nie, maar **slegs** 'n gestandaardiseerde vraelys van Perspektief Opleidingsentrum voltooi. U seun beantwoord hierdie vraelys deur kruisies te trek ooreenkomstig sy antwoord.

Die ondersoek word vertroulik hanteer binne die etiese vereistes van die universiteit en u seun se identiteit word beskerm. Die data wat bekom word vanuit die ondersoek word verwerk en in artikelformaat weergegee en die manuskrip mag gepubliseer word in 'n geakkrediteerde wetenskaplike tydskrif sonder enige persoonlike inligting van die deelnemers

U seun moet asseblief die voltooide toestemmingsvorm saambring na die kontakssessie. Indien u seun in die koshuis is, sal die vraelyste by die koshuis voltooi word, anders sal u gekontak word deur die navorser vir 'n geskikte tyd en plek. Geen seun mag die vraelyste voltooi sonder 'n getekende toestemmingsvorm van sy ouers/voogde nie.

Baie dankie vir u goedgunstige oorweging, u seun se insette mag moontlik in die toekoms 'n verskil in 'n ander jongmens se lewe bring.

Johan Steytler
Navorser

072-1440148
12924571@student.nwu.ac.za

ADDENDUM J: KWALITATIEWE TOESTEMMINGSVORM MET 'N MENTOR

JPD STEYTLER
 Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe
 Maatskaplike Werk
 Noordwes Universiteit – Potchefstroomkampus
POTCHEFSTROOM
 2531

April 2007

TOESTEMMINGSVORM VIR 'N KWALITATIEWE ONDERSOEK

Hiermee gee ek, _____ ouer van
 _____ Gebore _____ Skool
 _____ Graad _____ skriftelik toestemming dat
 my seun aan fase 2, die **kwalitiewe ondersoek** rakende mentorskap mag deelneem. Ek
 dra kennis daarvan dat my kind aan 'n indiepte ondersoek, wat deur middel van 'n onderhoud
 gaan geskied, gaan deelneem. Ek dra kennis daarvan dat my seun onvoltooide sinne in die
 vorm van prente gaan voltooi asook 'n gestandaardiseerde vraelys van Perspektief
 Opleidingsentrum.

Met betrekking tot die oorsaaklike rede waarom my seun 'n mentor in sy lewe het, sal daar
 aan hom die geleentheid gebied word vir toepaslike emosionele uitdrukking.

Ek dra kennis daarvan dat die onderhoud op band of elektronies opgeneem en aangeteken
 gaan word en dat dit slegs vir hierdie **navorsingsdoeleindes** gebruik gaan word. Die
 onderhoud gaan vertroulik hanteer word binne die etiese vereistes van die universiteit en my
 seun se identiteit gaan deurgaans beskerm word. Geen identifiserende inligting van my
 seun gaan genoem of gebruik word nie.

 Handtekening van ouer

 Datum

 Geteken te

 Kontaknommer

ADDENDUM K: KWALITATIEWE TOESTEMMINGSVORM SONDER 'N MENTOR

JPD STEYTLER
Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe
Maatskaplike Werk
Noordwes Universiteit – Potchefstroomkampus
POTCHEFSTROOM
2531

April 2007

TOESTEMMINGSVORM VIR 'N KWALITATIEWE ONDERSOEK

Hiermee gee ek, _____ ouer van
_____ Gebore _____ Skool
_____ Graad _____ skriftelik toestemming dat
my seun aan 'n gedeelte van fase 2, die **kwalitatiewe ondersoek** rakende mentorskap mag
deelneem. Ek dra kennis daarvan dat my kind slegs 'n gestandaardiseerde vraelys van
Perspektief Opleidingsentrum gaan voltooi. Die data verkry vanuit die vraelys is **slegs** vir
navorsingsdoeleindes.

Ek dra kennis daarvan dat die onderhoud vertroulik hanteer gaan word binne die etiese
vereistes van die universiteit en dat my seun se identiteit deurgaans beskerm word en dat
geen identifiserende inligting genoem of gebruik sal word nie.

Handtekening van ouer

Datum

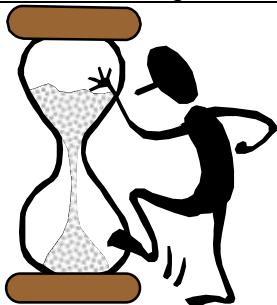
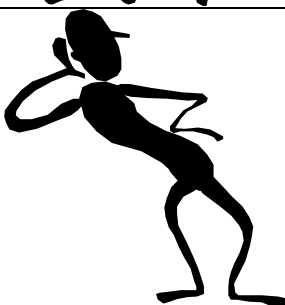
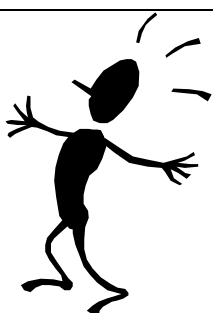
Geteken te

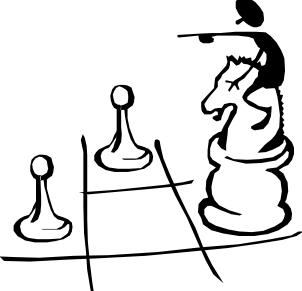
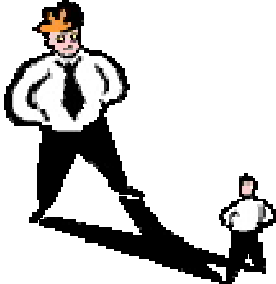
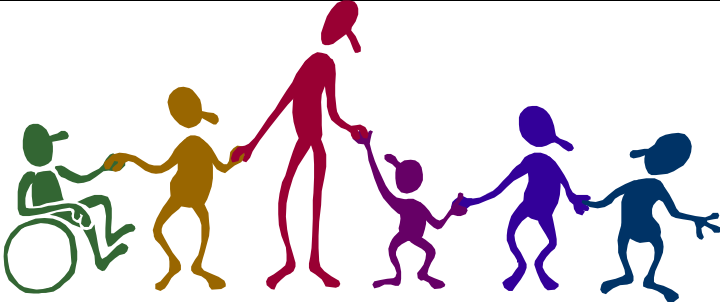
Kontaknommer

ADDENDUM L: KWALITATIEWE MENTORSBEHOEFTEVRAELYS (12-14 JAAR)

Indien die spasies te klein en te min is vir vraag 2 en vraag 3 kan jy sommer agterop die bladsy aangaan. Maak asseblief net seker jy nommer jou antwoorde.

1. Watter eienskappe van 'n mentor sien jy in die prentjie raak?

		
---	--	--

2. Watter eienskappe wat jy nie hier bo gesien het nie, wil jy graag in 'n mentor sien? (Jy kan dit teken of jy kan dit sommer neerskryf)

--

3. Hoekom wil jy graag 'n mentor hê?

--

4. Rangskik volgens volgorde watter prentjie die beeld van 'n mentor die beste vir jou uitbeeld. Van die beste tot die slegste.

ADDENDUM M: KWALITATIEWE MENTORSBETROKKENHEIDSVRAELYS (15-18 JAAR)

Baie dankie vir jou deelname aan die navorsing. Vanuit die data uit jou vorige vraelys is jy geselekteer om deel te neem aan die tweede gedeelte van die ondersoek. Die tweede gedeelte van die ondersoek behels dat 'n paar vrae aan jou gestel gaan word en dat daar 'n onderhoud met jou gevoer gaan word deur die navorser. Die data wat bekom word vanuit die onderhoud word as vertroulik hanteer. Dit gaan verwerk word en in die vorm van tabelle en beskrywend aangewend word in die studie. Vanuit die onderhoud wat plaasvind, mag daar sekere aanhaling wees wat direk net so in die studie aangehaal kan word. Dit is egter baie belangrik dat jy eerlik sal wees met die onderhoud en jou opinie sal gee en nie sal antwoord soos wat jy dink die regte antwoord moet wees nie, maar jou opregte belewenis. Wees asseblief gemaklik met die beantwoording van die vrae, dit kan dalk in die toekoms iemand anders help om ook 'n mentor te kry of te wees.

Antwoord asseblief die vrae deur op die lyntjie te skryf. Indien die spasie te klein is, gaan gerus op die agterkant van die vraelys aan of vra vir 'n nuwe bladsy. Maak asseblief net seker jy nommer jou vrae korrek indien jy elders invul.

1. Naam en van

2. Ouderdom

3. Geboortejaar

4. Skool

5. Graad en klasgroep

6. Hoe oud is jou mentor?

7. Hoe lank is hy al jou mentor?

8. Hoekom het jy 'n mentor?

9. Skets of beskryf vir my julle verhouding

10. Tot watter mate is hy betrokke in jou lewe?

--

11. Wat is jou gevoelens teenoor hom?

--

12. Wat is jou ouers se gevoelens teenoor hom?

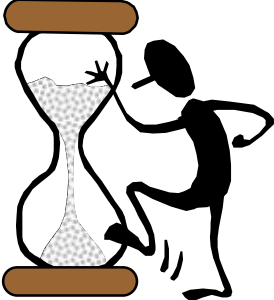
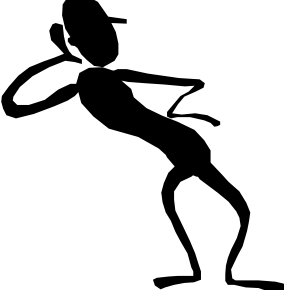
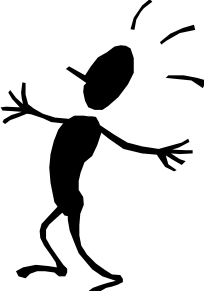
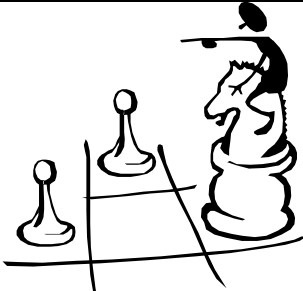
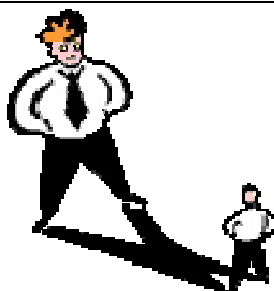
--

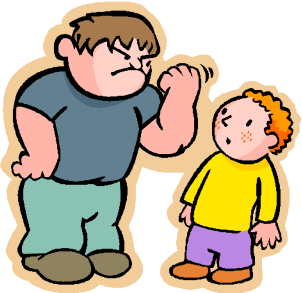
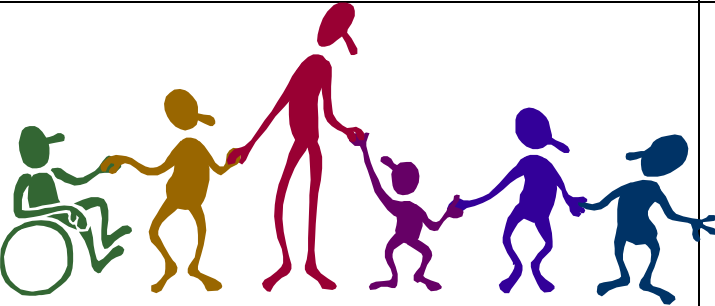
13. Hoekom dink jy is 'n mentor belangrik in 'n jongmens se lewe?

--

14. Watter eienskappe van 'n mentor sien jy in die prentjie raak?

	
---	--

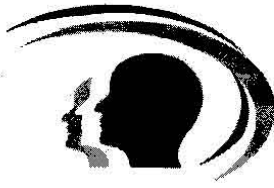
	
	
	
	
	
	

15. Rangskik volgens nommer volgorde watter prentjie die beeld van 'n mentor die beste vir jou uitbeeld. Van die beste tot die slegste.

ADDENDUM N: KINDERFUNKSIONERING INVENTARIS HOËRSKOOL (CFI-HOËR)

Perspektief

Potchefstroom,
South Africa:

PO Box 20842 Posbus
Noordbrug, Potchefstroom, 2522

7 Grietjie Street / Straat 7
Dasslerand, Potchefstroom, 2531

Tel +27 18 297 3716
Faks +27 18 297 4775

E-mail / E-pos:
perspektief@iantic.net

Besoek ons webwerf:
Visit our website:

www.perspektief.co.za

Maatskappy
(ingelyf kragtens artikel
21)

2005/013629/08

Child Functioning Inventory
High School (CFI-HIGH)

Kinderfunksionering Inventaris
Hoërskool (CFI-HOËR)

Comprehensive Children Assessment
Omvattende Kinderassessering
Questionnaire / Vraelys

Comprehensive Children Assessment Omvattende Kinderassessering

Child Functioning Inventory - High School (CFI-HIGH) Kinderfunksioneringsinventaris - Hoërskool (CFI-HOËR)

About your Personal Functioning Profile Oor u Persoonlike Funksioneringsprofiel

Confidentiality / Vertroulikheid

We want you to know that the personal information you share will remain just that, personal. Your confidentiality will be respected.

Ons wil hê jy moet weet dat die persoonlike inligting wat jy met ons deel persoonlik bly. Jou vertroulikheid sal beskerm word.

Purpose / Doel

The CFI is designed to improve the quality of your life by evaluating your present functioning and making recommendations for the future. For the report to be accurate, all questions need to be answered to the best of your ability.

Die CFI is ontwerp om kwaliteit van jou lewe te verhoog deur jou huidige funksionering te evalueer en aanbevelings vir die toekoms te maak. Vir die verslae om akkuraat te wees moet al die vrae na die beste van jou vermoë beantwoord word.

A few Suggestions / 'n Paar Voorstelle

Grade yourself as quickly and as honestly possible. Do not speculate too long before you answer. This is not a test and there are no right or wrong answers. The first answer that comes to mind is usually the correct one.

Gradeer jouself so vinnig en eerlik moontlik. Moenie te lank oor 'n antwoord dink nie. Dit is nie 'n toets nie en daar is geen regte of verkeerde antwoorde nie. Die eerste antwoord wat in jou gedagtes opkom, is normaalweg die korrekte een.

Procedure / Prosedure

A *Mark the relevant number on the answer sheet, by filling in the oval.*
A Merk die relevante nommer op die antwoordblad, deur die ovaal in te kleur.

B *Check to be sure you have answered every question.*
B Maak seker jy het elke vraag geantwoord.

Perspektief Training College, PO Box 20842, Noordbrug 2522
Tel +27 18 297 3716 Fax +27 18 297 4775
E-mail perspektief@lantic.net

CFI-HIGH-2

Child Functioning Inventory - High School Kinderfunksioneringsinventaris - Hoërskool

Questionnaire / Vraelys

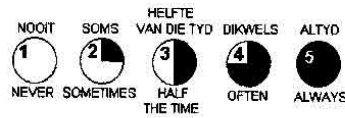
Met hierdie vrae wil ons jou graag beter leer ken. Beantwoord die vrae so vinnig as wat jy kan. Moenie te lank dink oor 'n vraag nie. Die eerste antwoord wat by jou opkom, is gewoonlik die beste een. Onthou daar is nie regte of verkeerde antwoorde nie. Antwoord elke item deur net die regte sirkel met 'n pen / potlood op die antwoordblad in te kleur.

With this questionnaire we would like to get acquainted with you. Grade yourself as quickly and as honestly as possible. Do not speculate too long before you answer. The first answer that comes to mind is usually the correct one. There are no wrong or correct answers. Mark the relevant number on the answer sheet, by using a pencil. Print clearly in the boxes and fill in the corresponding ovals.

Ek hou aan probeer totdat ek iets regkry.	1.	I keep on trying until I succeed.
Ek doen my huiswerk tot ek klaar is.	2.	I keep on doing my homework until it is done.
Dit is vir my belangrik om my skoolwerk te verstaan.	3.	It is important to me to understand my school work.
Ek maak my skoolwerk klaar al is dit moeilik.	4.	I complete my school work, even if it is difficult.
Dit is vir my belangrik om beter en beter te doen.	5.	It is important to me to do better and better.
Ek werk hard by die skool.	6.	I work hard at school.
Dit is belangrik vir my om my skoolwerk reg te doen	7.	It is important to me to do my school work correctly.
Dit is belangrik vir my om goed te doen.	8.	It is important to me to do well.
Dit is vir my lekker om hard te werk.	9.	I enjoy working hard.
Ek is tevrede.	10.	I am satisfied.
Ek voel vrolik.	11.	I feel cheerful.
Ek voel gelukkig.	12.	I feel happy.
Dit is vir my lekker om te lewe.	13.	I enjoy living.
Ek doen dinge wat vir my lekker is.	14.	I do the things that I enjoy.
Ek hou van my lewe soos dit is.	15.	I like my life the way it is.
Ek wens dat my lewe anders was.	16.	I wish my life was different.
Ek wens dat ek na 'n ander plek kon gaan.	17.	I wish that I could go somewhere else.
Ek dink ek sal gelukkig wees as ek groot is.	18.	I think I will be happy when I am a grown-up.
Ek dink aan wanneer ek groot sal wees.	19.	I think of the time when I will be a grown-up.

CFI-HIGH-3

Ek dink dit sal goed gaan met my as ek groot is.	20.	Things will go well for me when I am a grown-up.
Ek dink dit sal lekker wees as ek groot is.	21.	I think it will be fun when I am a grown-up.
Ek wens ek was al groot.	22.	I wish I was a grown-up already.
Ek dink my planne sal uitwerk as ek groot is.	23.	I think my plans will work out when I am a grown-up.
Ek dink dit sal vir my sleg wees wanneer ek groot is.	24.	I think things will be bad when I am a grown-up.
Ek dink dit is beter om eerder 'n grootmens as 'n kind te wees.	25.	I think it is better to be a grown-up, rather than being a child.
Ek is bang ek maak foute.	26.	I am afraid to make mistakes.
Ek voel lus om weg te hardloop van die dinge wat my bang maak.	27.	I feel like running away from the things that scare me.
Goed wat ek nie ken nie laat my bang voel.	28.	Things I don't know, scare me.
Ek kry maagpyn van spanning.	29.	I get stomach pains from stress.
Ek is bang iets gaan verkeerd.	30.	I am afraid that things may go wrong.
Daar is plekke waar ek bang voel.	31.	There are places where I feel scared.
Daar is mense wat my bang maak.	32.	There are people who scare me.
Ek voel bang.	33.	I feel afraid.
Ek voel ek moet raas kry.	34.	I feel I deserve getting shouted at.
Dit is my skuld as dinge verkeerd gaan.	35.	I am to blame when things go wrong.
As daar fout is, is dit my skuld.	36.	When something is wrong, I am to blame.
Ek voel ek doen te veel goed verkeerd.	37.	I feel I do too many things wrongly.
Ek veroorsaak probleme.	38.	I cause problems.
Ek voel ek moet gestraf word.	39.	I feel I should be punished.
Dis vir my moeilik om myself te gedra.	40.	I find it difficult to behave myself.
Ek kom maklik in die moeilikheid.	41.	I easily get into trouble.
Baie goed is my skuld	42.	I am to blame for many things.
Mense hou van my.	43.	People like me.
Ek hou van myself.	44.	I like myself.
Ek is belangrik.	45.	I am important.
Ek is skaam.	46.	I feel shy.
Mense is lief vir my.	47.	People love me.
Ek voel goed oor myself.	48.	I feel good about myself.

CFI-HIGH-4

Mense luister na my.	49.	People listen to me.
Ek voel niks werd.	50.	I feel worthless.
Ek voel minder bang wanneer ek op my eie is.	51.	When I am on my own, I feel less afraid.
Ek hou van mense om my.	52.	I enjoy having people around me.
Ek is bang om vriende te maak.	53.	I am scared to make new friends.
Ek hou daarvan om dinge op my eie te doen.	54.	I like to do things on my own.
Ek is bang vir ander kinders.	55.	I am afraid of other children.
Ek hou daarvan om alleen te wees.	56.	I like to be alone.
Ek vertel maklik vir ander mense hoe ek voel.	57.	I easily tell other people how I feel.
Ek doen dinge alleen.	58.	I do things alone.
Ek moet keer dat ander hartseer word.	59.	I must prevent others from becoming sad.
Ek moet keer dat slegte goed met ander mense gebeur.	60.	I must prevent bad things from happening to other people.
Ek is bekommerd oor ander mense.	61.	I am worried about other people.
Ek moet sorg dat ander mense gelukkig is.	62.	I must make sure that other people are happy.
Ek moet ander mense uit die moeilikheid uit hou.	63.	I must keep other people out of trouble.
Ander se probleme is belangriker as my eie.	64.	Other people's problems are more important than mine.
Ek mag jok om ander mense uit die moeilikheid te hou.	65.	I may tell a lie to keep other people out of trouble.
Ek beskerm ander deur die skuld te vat as iets verkeerd gaan.	66.	I protect others by taking the blame when things go wrong.
Ek sê nee vir goed wat vir my sleg is.	67.	I say no to things that are bad for me.
Ek wys as iets vir my sleg is.	68.	I show it when I dislike something.
Ek sê ja, wanneer ek eintlik nee bedoel.	69.	I say yes when I actually mean to say no.
Ek sal vir iemand sê as ek dink hy/sy is verkeerd.	70.	I will tell someone when I think he/she is wrong.
Ek is bang om te sê wat ek dink.	71.	I am scared to say what I think.
Ek maak asof ek tevrede is.	72.	I pretend to be satisfied.
Ek bly stil, al dink ek ander is verkeerd.	73.	I keep quiet even when I think others are wrong.
Ek doen dinge wat ander wil doen.	74.	I do things that others want to do.
Ek vergeet waar ek goed bêre.	75.	I forget where I put things.
Wanneer ek boodskappe moet oordra, onthou ek presies wat om te sê.	76.	When I have to give a message, I remember exactly what to say.

CFI-HIGH-5

Ek vergeet watter dag dit is.	77.	I forget which day it is.
Ek sukkel om belangrike goed te onthou.	78.	I find it hard to remember important things.
Ek vergeet die dinge wat ek elke dag moet doen.	79.	I forget to do my daily tasks.
Ek vergeet om briewe van die skool af vir my ouers te gee.	80.	I forget to give my parents letters from school.
Ek vergeet belangrike dinge.	81.	I forget important things.
Ek vergeet watter huiswerk ek het.	82.	I forget which homework I have to do.
Ek voel gou kwaad.	83.	I easily feel angry.
Ek is afknouereg teenoor my vriende as hulle my kwaad maak.	84.	I bully my friends when they make me angry.
Ek kry wat ek wil hê deur my vriende bang te maak.	85.	I get what I want by scaring my friends.
Ek sê lelike goed vir my vriende as hulle my kwaad maak.	86.	I say nasty things to my friends when they make me angry.
Ek voel lus om te vloek as my vriende my kwaad maak.	87.	I feel like swearing when my friends make me angry.
Ek voel lus om iets te breek wanneer ek kwaad is.	88.	When I'm angry, I feel like breaking something.
Ek voel lus om te skree wanneer ek kwaad is.	89.	I feel like shouting when I'm angry.
Ek sukkel om dinge reg te doen.	90.	I find it hard to do things right.
Ek het opgehou om te lag.	91.	I have stopped laughing.
Ek hui maklik.	92.	I cry easily.
Ek voel moeg.	93.	I feel tired.
Ek is hartseer.	94.	I feel sad.
Daar is min dinge wat vir my lekker is om te doen.	95.	There are only a few things I enjoy doing.
Ek voel soos 'n mislukking.	96.	I feel like a failure.
Ek voel alleen.	97.	I feel alone.
Grootmense is simpel.	98.	Grown-ups are stupid.
Grootmense maak my kwaad.	99.	Grown-ups make me angry.
Ek haat dit om saam met grootmense te wees.	100.	I hate being with grown-ups.
Ek is bang vir grootmense.	101.	I am afraid of grown-ups.
Grootmense moet my uitlos.	102.	Grown-ups must leave me alone.
Ek hou van grootmense.	103.	I like grown-ups.
Grootmense hou van my.	104.	Grown-ups like me.
Ek hou daarvan om saam met grootmense te wees.	105.	I enjoy being with grown-ups.

CFI-HIGH-6

Grootmense irriteer my.	106.	Grown-ups irritate me.
Mense jok vir my.	107.	People lie to me.
Ek is bang ander mense maak my seer.	108.	I am afraid other people will hurt me.
Ek weet ander mense sal my help.	109.	I know other people will help me.
Mense maak asof hulle van my hou.	110.	People pretend to like me.
Ek kan ander mense glo.	111.	I can believe other people.
Mense bedoel wat hulle sê.	112.	People mean what they say.
Ek is versigtig om alleen saam met ander te wees.	113.	I am cautious being alone with others.
Ander mense steek goed vir my weg.	114.	People hide things from me.
Ek hou my geheime vir myself.	115.	I keep my secrets to myself.
Ander mense wil my net seermaak.	116.	Other people only want to hurt me
Ek is anders as ander kinders.	117.	I am different from other children.
Ek wens ek was soos ander kinders.	118.	I wish I was more like other children.
Ander kinders het minder probleme as ek.	119.	Other children have less problems than I do.
Slegte goed gebeur net met my.	120.	Bad things only happen to me.
Dit gaan beter met ander kinders as met my.	121.	Other children are getting on better than I do.
Ander kinders is gelukkiger as ek.	122.	Other children are happier than I am.
My vriende dink dat ek anders is.	123.	My friends think I am different.
My vriende sê lelike goed vir my.	124.	My friends say rude things to me.
Ek hou van my liggaam.	125.	I like my body.
Ek wens ek het anders gelyk.	126.	I wish I looked different.
Ek voel goed oor myself as ek in die spieël kyk.	127.	I feel good about myself when I look in the mirror.
Ek voel lus om my liggaam weg te steek.	128.	I feel like hiding my body.
Ek is skaam vir my liggaam.	129.	I feel ashamed of my body.
My liggaam voel vuil.	130.	My body feels dirty.
Ek dink mense lag vir my liggaam.	131.	I think people laugh at my body.
Ek wens ek kan my liggaam verander.	132.	I wish I could change my body.
Ek grit vir my eie liggaam.	133.	<i>My body gives me the horrors.</i>
Ek kyk in ander kinders se tasse.	134.	I look into other children's bags.
Ek kyk in die onderwysers se laaie.	135.	I look into my teachers' drawers.
Ek klop voor ek in 'n kamer ingaan.	136.	I knock before I enter a room.

CFI-HIGH-7

Ek hou daarvan om teenaan mense te staan.	137.	I like standing close to people.
Ek soek na goed wat ander mense wegsteek.	138.	I search for things other people hide.
Ek loer in ander mense se goed.	139.	I peep at other people's belongings.
Ek soek maklik in ander mense se goed rond.	140.	I easily snoop around other people's stuff.
Voltooi 141 - 147 met betrekking tot alkoholgebruik. Indien jy geen alkohol gebruik nie, los dit uit en begin weer by nommer 148 invul. Complete 141 - 147 with regard to the use of alcohol. If you do not use any alcohol at all, leave this blank and start at number 148.		
Ek drink wanneer ek saam met my vriende is.	141.	I drink when I am with my friends.
Ek en my vriende drink in die geheim.	142.	My friends and I drink in secrecy.
Dit is OK om te drink.	143.	It's OK to drink.
Ek drink so baie dat ek opgooi.	144.	I drink so much that I vomit.
Ek drink om gewild te wees by my vriende.	145.	I drink to be popular.
Ek kom in die moeilikheid omdat ek drink.	146.	I get into trouble because of my drinking.
Dit is lekker om te drink.	147.	It is fun to drink.
Voltooi 148 - 154 met betrekking tot dwelmgebruik (dagga, gom, hoesstroop, ens.). Indien jy geen dwelms gebruik nie, los dit uit en begin weer by nommer 155 invul. Complete 148 - 154 with regard to the use of drugs (dagga, glue, cough medicine, etc). If you do not use any drugs at all, leave this blank and start at number 155.		
Ek gebruik dwelms wanneer ek saam met my vriende is.	148.	I use drugs when I am with my friends.
Ek en my vriende gebruik dwelms in die geheim.	149.	My friends and I use drugs in secrecy.
Dit is OK om dwelms te gebruik.	150.	It is OK to use drugs.
Ek moet dwelms gebruik.	151.	I must use drugs.
Ek gebruik dwelms om gewild te wees by my vriende.	152.	I use drugs to be popular.
Ek kom in die moeilikheid omdat ek dwelms gebruik.	153.	I get into trouble because I use drugs.
Dit is lekker om dwelms te gebruik.	154.	It is fun to use drugs.
Ek hou van skool.	155.	I like school.
Dit is vir my lekker by die skool.	156.	I enjoy being at school.
Ek haat skool.	157.	I hate school.
Ek is verveeld by die skool.	158.	I am bored at school.
Skool is vir my sleg.	159.	School is unpleasant to me.
Ek hou van my onderwysers.	160.	I like my teachers.

CFI-HIGH-8

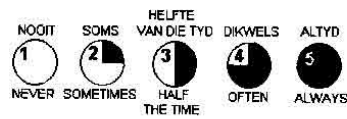
Ek kom maklik in die moeilikheid by die skool.	161.	I easily get into trouble at school.
Ek hou van my vriende.	162.	I like my friends.
Ek en my vriende doen dinge saam.	163.	My friends and I do things together.
Ek wens ek het ander vriende gehad.	164.	I wish I had other friends.
Ek kan eerlik wees met my vriende.	165.	I can be honest with my friends.
Ek haat my vriende.	166.	I hate my friends.
My vriende deel hul geheime met my.	167.	My friends share their secrets with me.
Ek en my vriende het 'n lekker tyd saam.	168.	My friends and I have fun together.
Ek deel my geheime met my vriende.	169.	I share my secrets with my friends.
Ek deel my geheime met my ma.	170.	I share my secrets with my mother.
Ek en my ma doen dinge saam.	171.	My mother and I do things together.
Ek bring tyd saam met my ma deur.	172.	I spend time with my mother.
Ek en my ma het 'n lekker tyd saam.	173.	My mother and I have fun together.
Ek deel my gevoelens met my ma.	174.	I share my feelings with my mother.
Ek voel kwaad as ek aan my ma dink.	175.	I feel angry when I think of my mother.
My ma verstaan my.	176.	My mother understands me.
My ma is kwaad vir my.	177.	My mother is angry with me.
Ek en my pa doen dinge saam.	178.	My father and I do things together.
Ek bring tyd saam met my pa deur.	179.	I spend time with my father.
Ek deel my geheime met my pa.	180.	I share my secrets with my father.
Ek deel my gevoelens met my pa.	181.	I share my feelings with my father.
Ek en my pa het 'n lekker tyd saam.	182.	My father and I have fun together.
Ek voel kwaad as ek aan my pa dink.	183.	I feel angry when I think of my father.
My pa verstaan my.	184.	My father understands me.
My pa is kwaad vir my.	185.	My father is angry with me.
As jy 'n stiefma het, voltooi 186 - 193 soos dit op haar van toepassing is. Complete 186 - 193 if you have a stepmother.		
Ek deel my geheime met my stiefma.	186.	I share my secrets with my stepmother.
Ek en my stiefma doen dinge saam.	187.	My stepmother and I do things together.
Ek bring tyd saam met my stiefma deur.	188.	I spend time with my stepmother.
Ek en my stiefma het 'n lekker tyd saam.	189.	My stepmother and I have fun together.

CFI-HIGH-9

Ek deel my gevoelens met my stiefma.	190.	I share my feelings with my stepmother.
Ek voel kwaad as ek aan my stiefma dink.	191.	I feel angry when I think of my stepmother.
My stiefma verstaan my.	192.	My stepmother understands me.
My stiefma is kwaad vir my.	193.	My stepmother is angry with me.
As jy 'n stiefpa het, voltooi 194 - 201 soos dit op hom van toepassing is. Complete 194 - 201 if you have a stepfather.		
Ek en my stiefpa doen dinge saam.	194.	My stepfather and I do things together.
Ek bring tyd saam met my stiefpa deur.	195.	I spend time with my stepfather.
Ek deel my geheime met my stiefpa.	196.	I share my secrets with my stepfather.
Ek deel my gevoelens met my stiefpa.	197.	I share my feelings with my stepfather.
Ek en my stiefpa het 'n lekker tyd saam.	198.	My stepfather and I have fun together.
Ek voel kwaad as ek aan my stiefpa dink.	199.	I feel angry when I think of my stepfather.
My stiefpa verstaan my.	200.	My stepfather understands me.
My stiefpa is kwaad vir my.	201.	My stepfather is angry with me.
Voltooi 202 - 216 soos dit op die gesin waar jy die meeste bly, van toepassing is. Complete 202 - 216 with regard to the family where you stay most of the time.		
Ek deel my gevoelens met my gesinslede.	202.	I share my feelings with my family members.
My gesin help my wanneer ek in die moeilikheid is.	203.	My family bails me out of trouble.
Ons gesin bring saam tyd deur.	204.	Our family spends time together.
Ek voel alleen by die huis.	205.	I feel alone at home.
Ek kan eerlik wees met my gesinslede.	206.	I can be honest with my family members.
Ek deel my geheime met my gesinslede.	207.	I share my secrets with my family members.
Ek kan vir my gesin vertel wat met my gebeur.	208.	I can share what happens to me with my family.
Ek voel ongelukkig as ek by my gesin is.	209.	I feel sad when I am with my family.
In my gesin word ek toegelaat om vir myself te besluit.	210.	In my family I am allowed to decide for myself.
In my gesin word ek toegelaat om die dinge te doen waarvan ek hou.	211.	In my family I am allowed to do the things I like doing.
My ouers probeer beheer uitoefen oor met wie ek meng.	212.	My parents try to control whom I mix with.
My ouers hou daarvan dat ek my eie besluite neem.	213.	My parents like me to make my own decisions.
My ouers respekteer my privaatheid.	214.	My parent/s respect my privacy.
My gesin gun my soveel vryheid as wat ek wil hê.	215.	I am given as much freedom as I want in my family.

CFI-HIGH-10

My ouers oorbeskerm my.	216.	My parents are overprotective of me.
Ek neem goeie besluite.	217.	I make good decisions.
Ek is seker van my opinies.	218.	I am sure of my opinions.
Mislukkings veroorsaak dat ek harder probeer.	219.	Failure makes me try harder.
Ek verkies situasies waar ek op iemand anders se vermoëns kan staatmaak.	220.	I prefer situations where I can depend on someone else's ability.
Ek voel my vermoë om moeilike situasies te hanteer is swak.	221.	I feel that my ability to handle difficult situations is poor.
Ek is daartoe in staat om probleme in my lewe te hanteer.	222.	I am capable of dealing with problems that come up in my life.
Ek vermy die aanleer van nuwe dinge wanneer dit vir my te moeilik lyk.	223.	I avoid trying to learn new things when they seem too hard for me.
Ek glo ek kan 'n sukses van my lewe maak.	224.	I believe I can make a success of my life.
Ek voel in beheer van my lewe.	225.	I feel in control of my life.
Wat ek werklik in die lewe wil hê, is buite my bereik.	226.	What I really want in life is beyond my reach.

CFI-HIGH-11

ADDENDUM O: RIGLYNE VIR PUBLISEERDERS – SA-eDUC

**SA-eDUC
Electronic Journal**

Editor

Charl Wolhuter
North-West University, Potchefstroom Campus

Executive Editorial Committee

Betty Breed, North-West University, Potchefstroom Campus
Kotie Kaiser, North-West University, Potchefstroom Campus
Irene Loate, North-West University, Mafikeng Campus
Rouaan Maarman, North-West University, Potchefstroom Campus
Joseph Mazibuko, North-West University, Vanderbijlpark Campus
Lukas Meyer, North-West University, Potchefstroom Campus
Louise Postma, North-West University, Potchefstroom Campus
Maryna Reyneke, North-West University, Potchefstroom Campus
Ria van den Berg, North-West University, Potchefstroom Campus
Christien Vorster, Secretary

Language Editors

Erna Kinsey
Amanda van der Merwe

National Editorial Board

Corene de Wet, University of the Free State
Hubert Mweli, North-West Department of Education
Mirna Nel, North-West University, Vanderbijlpark Campus
Masabata Ramaili, North-West University, Mafikeng Campus
Linda Theron, North-West University, Vanderbijlpark Campus
Clarence Williams, University of the Western Cape

International Associates

Metin Alkan, University of Amsterdam, The Netherlands
Ndibelema Alphonse, University of Dar Es Salaam, Tanzania
Susan S Hasseler, Calvin College, USA
Johann le Roux, Latrobe University, Australia
Reitumetse Mabokela, Michigan State University, USA
Zvia Markovits, Oranim Academic College of Education, Israel
Margo O'Sullivan, University of Limerick, Ireland
Charlie Russo, University of Dayton, USA
David Turner, Glamorgan University, UK
Harry Wels, VU Amsterdam, The Netherlands
Charles Webber, University of Calgary, Canada
Alan Wieder, University of South Carolina, USA

Nature of the journal

SA-eDUC is an electronic journal which aims to promote research in education
and to improve the practice of education.

Information for contributors

Editorial policy

SA-eDUC invites authors to submit articles of the following kinds in the field of education:

1. Original research articles in any discipline of education. Such articles will be subject to anonymous peer review by several national or international referees. Scholarly suitability and the contribution a manuscript makes to the development of research in education will serve as the primary criteria for acceptance. Articles that have been reviewed and are submitted for final review must reflect changes suggested by the reviewer(s). The author should clearly state in an accompanying letter how and where in the article suggestions have been incorporated. Articles should preferably not exceed 5 000 words in length. This requirement will only be waived in highly exceptional cases. All articles must contain an abstract in English of a maximum of 200 words. Articles must be language edited by an acknowledged language practitioner and proof of this must be provided. An author must submit an undertaking that the manuscript is not being published elsewhere. No material published elsewhere, or under consideration elsewhere, will be accepted.

2. Viewpoints and discussions. Educationists, education practitioners and education students are invited to submit reasoned, informed, motivated viewpoints on contemporary issues in education. Such submissions will be considered for publication at the discretion of the editor and the editorial committee.

3. Information on completed projects. Post-graduate students and other researchers who have completed their education research projects are invited to submit a summary of the completed research.

4. Research in progress. Authors are invited to submit communications, research proposals, or other relevant, publishable material in order to solicit comments from other researchers and/or to find research collaborators. The purpose of this section is to create an informal discussion forum for educationists and education practitioners to test their ideas and exchange views. Such research-in-progress articles published in this section are not reviewed but subject to an indemnity clause stating that publication is entirely at the risk of the author(s). Readers can respond by mailing the author(s) directly and/or the editorial staff. In the latter case, comments will be published. The aim of this section is to stimulate research on issues in education, and to break new ground. Information from these articles cannot be cited.

5. Book reviews. Publishers and authors are invited to submit books, recently launched in the field of education, for review. Reviewers will be tasked by the editorial committee. Readers are also invited to submit reviews of recent books in the field of education. These reviews will be considered by the editor and the editorial committee. The maximum length of book reviews should be 1 000 words.

6. Conferences. Forthcoming conferences may be announced and reports on conferences attended and papers delivered can be published in this section. Organisers of conferences in the field of education are invited to submit information of such conferences.

Copyright

Copyright of all articles published vests in the author, provided that the author grants, by submitting the manuscript, that the contribution may be downloaded for personal use by any reader. Anyone gaining access, electronically or otherwise, to an article in SA-eDUC may quote from such a contribution, use the intellectual content thereof, discuss or amplify it, subject to the following conditions: The name(s) of the author(s), the title, and the bibliographic information must be fully and correctly referenced where the material is quoted, used, discussed or amplified. The copyright of the author(s) may not be infringed in any way.

Language policy

In accordance with the South African National Department of Education's policy of multilingualism and its quest for promotion of all indigenous languages, *SA-eDUC* aims to further this cause. Articles may be written in any of the country's eleven official languages but must be accompanied by an English abstract of a maximum of 200 words and a translation of the title in English. It may be necessary in some cases to translate research articles to facilitate reviewing by qualified referees. Articles in languages other than English must also contain a comprehensive summary of the main arguments and conclusions.

References

References should be cited using the Harvard (name, date) method. Particulars of the Harvard method may be obtained from the following web page: http://www.puk.ac.za/biblioteek/verwysings_e.pdf

Technical requirements for submissions

Articles should be sent in electronic format for reviewing. If a word processing-package has been used to prepare the document, e.g. Microsoft Word or Corel WordPerfect, the document should be saved as a Rich Text Format (.rtf) file and be submitted in this format. If graphics are included they should be submitted separately as a Joint Photographic Experts Group (.jpg), Portable Network Graphics (.png), or Graphic Interchange Format (.gif) file. The graphics in any one document should not exceed 50kb. Authors may also prepare a submission in HTML (Hypertext Mark-up Language) format. The HTML document with graphics included should not exceed 200kb. An HTML document should not be produced by converting from a word-processing package. Such a document should be converted to Rich Text Format (.rtf) as indicated above.

Submission of articles

Submissions and proposals are to be submitted electronically to the Editor: *SA-eDUC* at: soocw@puknet.puk.ac.za. Submissions should include details of the author(s), including their institutional affiliations, and e-mail addresses.

ADDENDUM P: RIGLYNE VIR PUBLISEERDERS – KOERS**Bulletin vir Christelike Wetenskap - KOERS****VOORSKRIFTE AAN SKRYWERS****Aard van artikels wat aan KOERS voorgelê word**

By die aanbieding van artikels wat aan KOERS voorgele word, moet die aard van KOERS-artikels beslis in ag geneem word wat die invalshoek, vertrekpunte, aanbiedingswyse, gevolgtrekkings, ensovoorts betref.

- **Tipiese Koers-artikels het 'n geïntegreerde prinsipiële/lewensbeskoulike begroning en is hoofsaaklik besinnend van aard. Die artikels behoort dus nie net die aanbieding van feitelike of (empiriese) navorsing te wees nie, maar moet in 'n wyer (filosofies-) besinnende raamwerk ingebed wees.**
- Prinsipiële/lewensbeskoulike besinning impliseer 'n kritiese beoordeling van gestelde standpunte. Die outeur se eie vertrekpunte en uiteindelijke standpunt-inname behoort duidelik uit onder andere sy gevolgtrekkings of invalshoek te blyk.
- Relevante en onderliggende (vak)filosofiese, etiese of morele kwessies wat verbandhou met die onderwerp van die artikel kan dus in die argumentasielyn geïntegreer en aangesny word.
- Die subtitel van KOERS is "Bulletin vir Christelike Wetenskap". KOERS se grondslag is Christelik, maar ruimte word gelaat vir gemotiveerde meningsverskil en diskussie
- KOERS is 'n geakkrediteerde interdisiplinêre tydskrif wat navorsingsartikels uit alle vakgebiede publiseer. Artikels moet dus vakgerig wees, maar ook toeganklik vir 'n wyer teikengroep, d.w.s. 'n leserspubliek wat nie noodwendig op hoogte is met die spesifieke vakjargon en tendense binne 'n spesifieke vakdisipline nie. Artikels moet egter steeds voldoen aan wetenskaplike gehalte en die standaard vir navorsingsartikels wat in 'n geakkrediteerde tydskrif gepubliseer word.

1. Ooreenkoms met skrywers

Alleenreg op publikasie: Die voorlegging van 'n artikel aan *Koers* impliseer dat *Koers* alleenreg op die publikasie van die artikel het - sowel in gedrukte media as in elektroniese en ander media.

2. Aard van bydraes: *Koers* is 'n interdisiplinêre blad; daarom word artikels uit alle vakgebiede verwelkom. Artikels moet egter 'n prinsipiële begroning of standpuntinname bevat (wat nie noodwendig die van die Redaksie hoef te wees nie).**3. Keuring:** Alle voorleggings sal deur minstens twee keurders beoordeel word. Keuring word in algehele vertroulikheid gedoen en die identiteit van die skrywer en keurders word nie bekendgemaak nie. Outeurs moet hulself nie in artikels identifiseer deur onder andere hul voorletters, van of universiteit in voetnote of gedeeltes tussen hakies te verstrek nie.

4. **Formele vereistes:**

- 4.1. **Taalmedium:** Manuskripte kan in Afrikaans of Engels voorgele word.
- 4.2. **Die manuskrip** moet in A4-formaat wees, in dubbelspasiëring, met ruim kantlyn spasies en slegs op een kant van die bladsy afgedruk. Die manuskripte moet taalversorg en finaal geredigeer wees.
- 4.3. **Vier kopieë** van die artikel word by voorlegging verlang **asook 'n rekenaarweergawe**. Slegs op **één titelblad van die vier kopieë** moet die outeur se voorletters en van, departement, universiteit en persoonlike e-posadres verskyn. Verstrek ook 'n privaat posadres, telefoon- en faksnommer,
- 4.4. Die titelblad van die ander drie kopieë moet slegs die titel, *abstract* en die teks van die artikel bevat.
- 4.5. **N.B.** As outeurs dit verkies - stuur aanvanklik net 'n rekenaarweergawe van die artikel aan bwtscl@puknet.puk.ac.za (verkieslik as 'n Word-dokument). Die kantoorpersoneel sal onderneem om die vier papierkopieë namens die outeur te maak, RO,25 per bladsy sal gehew word vir betaling deur die outeur.
- 4.6. **Nadat die keuringsproses afgehandel is** en die outeur die kommentaar verwerk het, stuur asseblief 'n rekenaarkopie en 'n papierkopie van die hersiene artikel en die outeur se begeleidende brief.
- N.B.** As die outeur dit egter verkies, stuur net 'n rekenaarkopie van die hersiene artikel en die brief. Dieselfde voorwaardes vir die duplisering geld as by bogenoemde.
- 4.7. **Lengte:** Vyftien (15) gedrukte A4-bladsye (i6 000 woorde) word as algemene riglyn gestel.
- 4.8. **Stylfasette:**
- Die **titel** moet so kort en bondig as moontlik wees. Genommerde opskrifte en subopskrifte moet met Arabiese syfers met punte genummer word, byvoorbeeld 3 word gevolg deur 3,1, 3.1.1 en 3,1.1.1 (tot hoogstens die vierde vlak).
 - Artikels moet verkieslik verdeel word in **subparagrafe** met gepaste opskrifte.
 - **Afkortings en akronieme** in die normale teks is nie aanvaarbaar nie. Akronieme wat algemeen gebruik word, byvoorbeeld VSA, is egter aanvaarbaar
 - **Kursivering** word slegs as aanduiding van beklemtoning of vir 'n woord of uitdrukking uit 'n ander taal gebruik.
 - **Grafiese voorstellings, sketse, diagramme, tabelle moet reeds rekenaarmatig voorberei wees en deel vorm van die finale dokument.**
 - ❖ Hierdie grafika kan in enige rekenaarpakket voorberei wees, maar moet in 'n **tif-** of **bmp**-formaat gestoor of "ge-export" wees.
 - ❖ Die grafiese lêers moet ook apart op die disket gestoor of elektronies gestuur word en die name moet duidelik aangetoon word.
 - ❖ Die lettertipe wat in die grafika gebruik word, moet aanpas by die lettertipe wat *Koers* gebruik (Arial).

5. **Abstract:** Alle artikels moet van 'n taalversorgde abstract ('n opsomming in Engels) van ongeveer 200 woorde voorsien word, Direk hierna moet die Afrikaanse vertaling hiervan

ingevoeg word.

6. **Kernbegrippe:** Aan die einde van die artikel - voeg 3-4 kernbegrippe/baie kort frases in waaronder die artikel geïndekseer kan word. Gee ook onder *Key concepts* die Engelse vertalings hiervan.
7. **Bladgeld:** By die voorlegging van 'n navorsingsartikel onderneem outeurs verbonde aan tersiêre inrigtings om, indien die artikel aanvaar word vir publikasie, die voorgeskrewe bladgeldfooi (R80 per bladsy) te betaal. outeurs kan gewoonlik die bladgeld van hul inrigtings of navorsingsinstansies verhaal.
8. **Mede-outeurskap:** Artikels wat voorspruit uit verhandelings of proefskrifte: Voor die voorlegging van die artikel moet die skrywer oorleg pleeg met die studieleier/promotor.
9. **Proefdruk:** 'n Proefdruk word vooraf aan die artikelskrywer gestuur om te proeflees en te teken. Neem ook kennis dat die wagtyd tussen voorlegging en plasing normaalweg 3-9 maande is.
10. **Verwysingsmetode:** Die verkorte Harvard-verwysingsmetode moet gebruik word. Verwysings in die teks word soos volg aangebring: Anderson (1982:305), of (Anderson, 1982:305). By verwysing na werke van Klassieke en Middeleeuse outeurs word die naam van die outeur, die Latynse/Griekse titel van die werk (kursief), en die boek, hoofstuk, paragraaf of reëlverwysing (in Arabiese syfers met punte tussenin) vermeld, byvoorbeeld:

Vergilius (*Aeneïs* 12.601): of
Cicero (*De Officiis* 1.13.2).

11. **Voetnote:** Die gebruik van voetnote moet so ver moontlik beperk word. As dit egter noodsaaklik is om van voetnote gebruik te maak, dui die voetnootnommer op die tersaaklike bladsy in die teks aan en verstrek ook die volledige teks van die voetnote onder aan die betrokke bladsy.

12. Geraadpleegde bronne

- 12.1. **Bibliografiese besonderhede word in die lys van geraadpleegde bronne verskaf en nie by wyse van voetnote nie. Slegs werke waarna in die artikel self verwys word, moet in die lys van geraadpleegde bronne opgeneem word en alfabeties gerangskik word, byvoorbeeld:**

Boek:

ANDERSON, H.W. 1982. *Stylistics*. London: Macmillan.

In alle bibliografies inskrywings in die lys van geraadpleegde bronne moet die plek van uitgawe en die uitgewer van die publikasie vermeld word.

Tydskrif:

DU PLESSIS, W. 1982. Die regsetiese implikasies van buite-egtelikheid.

Koers, 50(3):218-223.

Titels van tydskrifte word gekursiveer. Geen aanhalingstekens word gebruik by titels van tydskrifartikels nie.

Verhandeling/Proefskrif:

DE WET, M. 2002. *Die voedingswaarde van geprosesseerde kos*.

Potchefstroom: PU vir CHO. (M.Sc.-verhandeling.)

Hoofstuk in 'n versamelwerk:

MASSIMO, J.L. 1970. Psychology and the gymnast. (*In* George, G., ed.

The magic of gymnastics. Santa Monica, Calif.: Sundby Publications. p.31-33.)

By tydskrifartikels en bydraes in versamelbundels moet die tersaaklike bladsynommers vermeld word.

Internetgebruik:

NUNES, J. 1997. Hypermedia as a learning tool

<http://www.shef.ac.uk/Hs/lecturer/ircont.html> [14 October 1998].

- 12.2. Verwysings na bronne wat in 'n voetnoot gcgcc moet word, word net soos in die hoofteks gedoen. **Geen voetnoot moet egter uitsluitlik vir bibliografiese besonderhede gebruik word nie.**
 - 12.3. In alle bibliografiese inskrywings in die lys van geraadpleegde bronne moet die plek van uitgawe en uitgewer van 'n publikasie vermeld word.
 - 12.4. Titels van tydskrifte word kursief geskryf. Geen aanhalingstekens word gebruik by titels van tydskrifartikels nie.
 - 12.5. By tydskrifartikels, koerantartikels en bydraes in versamelbundels moet die tersaaklike bladsynommers vermeld word.
 - 12.6. In die geval van aanhalings uit (anonieme) koerantberigte kan net die naam van die koerant en die verskyningsdatum vermeld word, byvoorbeeld: "Politieke geweld eskaleer in hierdie gebied", het die minister gestel (*Die Volksblad*, 199201-16).
13. **Bladuitleg:**
Titel van artikel en paragraafopskrifte (nie hoofletters nie, behalwe waar hoofletters noodsaaklik is.
 14. **Menings en kopiereg:** Menings wat in die artikels uitgespreek word, is telkens die van die betrokke outeur en word nie noodwendig deur die Redaksie of die Koersvereniging van Suid-Afrika onderskryf nie. Kopiereg berus by die tydskrif.
 15. **Bydraes. korrespondensie en intekengeld:** Alle bydraes en korrespondensie kan gerig word aan: Die Redakteur, Koers (251), Buro vir Wetenskaplike Tydskrifte, Privaatsak X6001, Potchefstroom 2520. Intekengeld beloop R80/\$35 per jaar. Los eksemplare word verkoop teen R40 stuk. Faks no.: 018-299-4084; e-posadres: bwtscl@puknet.puk.ac.za

ADDENDUM Q: RIGLYNE VIR PUBLISEERDERS – PIE**Perspectives in Education**Perspectives in Education, Volume 21(2), June 2003

Information for contributors

Editorial policy

Perspectives in Education is a professional, refereed journal, which encourages submission of previously unpublished articles on contemporary educational issues. As a journal that represents a variety of cross-disciplinary interests, both theoretical and practical, it seeks to stimulate debates on a wide range of topics. PIE invites manuscripts employing innovative qualitative and quantitative methods and approaches including (but not limited to) ethnographic observation and interviewing, grounded theory, life history, case study, curriculum analysis and critique, policy studies, ethno methodology, social and educational critique, phenomenology, deconstruction, and genealogy. Debates on epistemology, methodology, or ethics, from a range of perspectives including post positivism, interpretivism, constructivism, critical theory, feminism, post-modernism are also invited. PIE seeks to stimulate important dialogues and intellectual exchange on education and democratic transition with respect to schools, colleges, non-governmental organisations, universities and technikons in South Africa and beyond.

The journal is committed to the process of capacity building in the area of scholarly writing and publication among new writers. It aims to accelerate the development of capacity among black and women educationists in South Africa, broadening contributions to include writers from other African, Latin American and Asian countries.

As the journal aims to make itself accessible to a wider reading community, it encourages authors to write in a mode that makes their content accessible to a broad readership, including those individuals who may not be familiar with the subject matter addressed. PIE challenges contributors to use innovative, provocative and creative ways of representing and reporting their research.

Publication language

Contributions in English, Afrikaans or any of the official South African languages are welcome. In the case of an article in Afrikaans or any of the official South African languages other than English, an English abstract of not more than 600 words must be provided. English articles should be accompanied by an abstract of not more than 200 words.

Guidelines for submission**Submission categories**

PIE invites submissions in the following categories:

Full-length articles. Contributors are encouraged to submit type written manuscripts of no more than 12-16 1 \12 spaced pages (5 000) words including references notes and tables). Submit three copies of the manuscript on A4 white bond article with 2.5 cm margins all round, as well as on a stiffy or via e-mail. All figures/ plates/ photographs must be camera ready.

The following factors are considered when evaluating the suitability of a manuscript for publication in PIE:
The manuscript offers new, original insights or interpretation and not merely a restatement of existing ideas and views.

The manuscript makes a significant contribution to the field and extends the borders of educational debate. The manuscript is likely to arouse readers interest and stimulate debate.

The manuscript reflects sound scholarship and research design with appropriate, correctly interpreted references to other authors and works.

The content of the manuscript is accessible to the broad readership of the education community, and not just specialists in the area addressed.

The second part of the journal which is generally not subject to the peer review process allows for the submission of among others, the following:

Reviews and review articles: PIE invites succinct, critical, evaluative reviews of professional books, texts and other instructional resources including computer-software, video/audio-taped material. Reviews should provide a descriptive and evaluative summary and a brief discussion of the significance of the work in the context of current theory and practice. In addition to the conventional book review format, reviewers are encouraged to use alternative methods of representation, such as critically engaging the author in a dialogue on a published book. TWO copies of the manuscript comprising no more than 1000 words should be submitted.

Conversations about Research Practice. This will be a regular column in which new and experienced researchers engage in dialogues on critical issues in the research process, for example, power dynamics, ethics, authority and authenticity in field research. In this column we encourage developing writers to interrogate accomplished writers and theorists about their work. This section could also be used to document conversations and dialogues between researchers and the researched.

Brief Reports and Summaries: PIE invites short reports on any aspect of theory and practice in the academia. We encourage manuscripts that either showcase preliminary findings of research in progress or focus on larger studies. Reports and summaries (of no more than 3000 words) should be presented in a manner that will make the research accessible to our diverse readership.

General submission guidelines

1. The following details should appear on a separate cover page:

The name(s) of the author(s), title(s), and affiliation(s)

Complete mailing addressees),

E-mail addresses

Telephone/fax numbers.

The authors name should not be disclosed in the text of your article.

2. An abstract of not more than 200 words should be typed on a separate sheet.

3. Contributions must be typed, 1 \12 spaced on one side of an A4 sheet. Three copies of the manuscript must be sent to the PIE office, **as well as a stiffy or via e-mail.**

4. Articles are accepted for submission provided that:

The work is original

The copyright is transferred to PIE or

The work has not been previously published and is not under consideration for publication elsewhere (in selected cases, this condition may be waived)

The author has secured the permission of all named co-authors, and have agreed on the order of the names for publication

The author has secured all permissions for the reproduction of original or derived material from a copyright source The author(s) subscribe(s) to PIE. (For your convenience a subscription form is attached.)

The editor of PIE reserves the right to make editorial changes in any manuscript accepted for publication to enhance clarity or style. The author will be consulted only if the editing has been substantial.

The views expressed by contributors to PIE do not necessarily reflect those of the editor, the Management council, or the Editorial Board of PIE.

Contributors are reminded that the language and content of articles should be non-sexist and non-racist.

The notion that 'man' is a generic term which includes women, is now unacceptable; thus when reference is to both sexes, 'man' and 'men' should be avoided. Alternatives are 'person', 'people', 'human beings' or 'men and women'. The use of 'he' and 'him' can be avoided in most cases by using the plural forms 'they' or 'their'. Examples of non-sexist formulations are:

The child... he
Man's achievements
Headmasters
Administrators often neglect their wives

Children... they
Human achievements, people's achievements
Head teachers, Heads, Principals
Administrators often neglect their spouses/families

In empirical research reports the gender breakdown of the research sample should be given and acknowledged in discussion. Generalising from a single-sex group or from a heavily unbalanced group to 'youth', 'children' or 'teachers' should be done with extreme caution.

Manuscripts that do not conform to the requirements listed above will not be considered for publication.

Layout of subsections

The subsection of the text must be clear and logical. In PIE we do not use the numbering system (i.e. 1.1, 1.1.1, etc.). Subsections should be clearly indicated by using the following stylistic tools to indicate the different heading levels:

Level 1: **Lower case and bold (14pt)**

Level 2: Lower case (12pt)

Level 3: *Italic*

Level 4: Underlined

Level 5: * Ordinary typing

Level 6: ** Ordinary typing

The review process takes between 2 to 4 months to complete. Authors will be informed of the editor's decision on receipt of all of the reviewers' reports.

Procedure for manuscripts accepted for publication

Once you have been notified by PIE that the article has been accepted for publication, kindly attend to the following:

Rework the article, making the necessary changes as indicated within the text and in the attached review/so Articles must be resubmitted within **3 months** after the article was returned to the author. Failure to do so will result in the author(s) having to submit a completely new article.

It is of crucial importance that an accredited language practitioner edits the final version of the article for language. A declaration signed by the language practitioner is required, together with the name, address, telephone number and e-mail address of the practitioner.

Ensure that the article is THOROUGHLY referenced and that the referencing conforms to the guidelines prescribed at the back of the journal. Also ensure that the bibliography is accurately compiled. Please note that computer generated endnotes and bibliographies are not acceptable.

Return the article on a 3.5 (stiffy) disc in MSWord (97/98) format, together with a hard copy of the article.

The manuscripts should also be accompanied by a declaration that the manuscript has been properly edited for language usage together with the name and address of the person who undertook the language editing. Include a brief biographical statement of not more than 8 lines.

Include a submission fee of R100 per page submitted for the first 12 pages and thereafter R150 per page.

Authors are advised to adhere to the final dates of submission and revision of manuscripts as stipulated in our correspondence/communication. Please note that the editors will not be able to accept for publication, final versions of articles that do not comply with the above conditions.

Submissions should be sent to:

Perspectives in Education
Faculty of Education
University of Pretoria (Groenkloof Campus)
Pretoria 0002
South Africa
e-mail: perspect@postino.up.ac.za

Notes On referencing

For the references at the back of each article, full details must be provided as follows:

Usual entry

Freire, P. 1995. *Pedagogy of the oppressed*. New York: Continuum.

Journal article

Matome, BM. 1998. Reconceptualising teaching models in teacher education. *Perspectives in Education*, 17(2), 13-37.

Contribution to multi-author work

Bellew, RT & King, EM. 1993. Educating women: lessons from experience. In King, EM & Hill, MA. (eds). *Women's education in developing countries: Barriers, benefits and policies*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Unpublished works

Matsapa, JK. 1981. Wastage in Lesotho education system. Unpublished doctoral thesis (PhD). Pretoria: University of South Africa.

Articles

Makau, BM. 1994. *Review of significant statistics on education of girls and women in Kenya*. Article presented at a National Symposium on Education of Girls at the Garden Hotel, Machaka, Kenya.

Articles and reports in news articles and magazines

Rees, S. 1996. End the rhetoric: we need efficiency. *Sunday Times*, January 14, 32-33.

Government documents.

National Department of Education. 1997. *Human and social sciences illustrative learning programme*. Pretoria: Dept. of Education.

Personal communication

Jansen, JD. Information given to S Berkhout during a personal communication in 2001.

Method of quotations

For a direct quotation in the text of one or two lines use double-inverted commas. The author's name(s), the date of publication and the page reference must be included e.g.

... and know, we used Nigle Hall's ideas and suggestions about ways to get children to "write with their own voices" (Robinson *et al.*, 1990, 11).

Do not italicise quotations.

Do not use inverted commas for longer quotations (see 4 below) Quotations exceeding two lines should be indented e.g. According to Freire (1970) this phenomenon, which is preceded by conquest, occurs when

... the invaders penetrate the cultural context of another group; in disrespect of the latter's potentialities; they impose their own view of the world upon those they invade and inhibit the creativity of the invaded by curbing their expression (150).

Quotations in a language other than English must be *italicised* in the text. Do not use inverted commas. For

quotations not referring to a specific author, use single inverted commas e.g.

All students are expected to 'bum the midnight oil' during exam time.

Internet quotations

Internet quotations must appear in the bibliography and not in the text.

No author:

Managing seizures at school. 2001. [Online]. Available url: <http://www.epilepsyfoundation.org/answerplace/teachers/managing.html>. Accessed 2 May, 2001.

Violence and discipline problems in U.S. schools: 1996-97. 1998. [Online]. Available url: <http://www.nces.ed.gov/pubs98/violence/98030001.html>. Accessed 3 June 2000.

Published under author's name:

Riak, J. 1999. *What the experts say about spanking*. [Online]. Available url: <http://zipmail.com/moms-experts.html>. Accessed 6 August 2000.

Burbach, H. 2000. *Violence and the public schools*. [Online]. Available url: <http://www.people.Virginia.EDU/~rkb3b/HaI/SchoolViolence.html>. Accessed 4 March 2001.

Tables and figures

All pages should be numbered consecutively. Each **figure** (graph, line drawing, etc.) should be an original of good quality (not photocopies). Clear, dark lines are required (**DO NOT USE ANY FILL**), as well as lettering of good quality. The lettering must be large enough to withstand the same reduction as the drawing itself, e.g. to the width of one column. **Tables** and **figures** should be numbered consecutively, with a brief descriptive heading/caption. Each table/figure must be referred to in the text. A table/figure is usually positioned after the first paragraph in which it is mentioned.

Please note:

The names of all co-authors of a particular work should be provided in an initial textual reference. Thereafter et al. can be used. In the case of more than three authors, the first author's name and et al. is used where the reference appears for the first time.

Proofs will be sent to authors if there is sufficient time to do so.

Final reworked and edited manuscripts must be submitted to the PIE office on 1.44 floppy discs in MSWord 97 format.

Do not use footnotes. Use endnotes only (not more than five endnotes per article).

Direct quotations: Use the following style:

"... the ostensible thrust of the civilising mission was to remake Africans in the European image" (De Kock, 1996, 3). (Use the period at the end of 'image' only if the original quotation contains a period.)

"... within every 'knower' by his own efforts" (Department of Education and Science, 1976,49-50). (Omit the period only if the original sentence does not contain a period after the word "efforts".)

The editors will not be able to accept for publication final versions of articles that do not comply with the above conditions.

AFDELING E: SAAMGESTELDE BIBLIOGRAFIE

SAAMGESTELDE BIBLIOGRAFIE

ADAMS, P.L., MILNER, J.R. & SCHREPF, N.A. 1983. Fatherless children. New York: John Wiley & Sons, Inc.

ALMEIDA, D.M. & GALAMBOS, N.L. 1993. Continuity and change in father-adolescent relations. *New directions for child development*, 62:27-40. Winter.

ANDERSON, S.A. & SABATELLI, R.M. 1999. Family interaction: a multigenerational developmental perspective. 2nd ed. Needham Heights: Allyn & Bacon.

ANON. 2003. Dads vital to success of kids in later life. *Cape Argus*: 11, 19 Feb. Available: SA Media. Date of access: 1 Dec. 2006.

ANON. 2005. Better quality of life. *Sowetan*: 28 Oct. 26p.

ANON. 2006. Raisingkids. New Insecurities [web:] http://www.raisingkids.co.uk/9_13/pre_dev03.asp. [Datum van gebruik: 5 Mei 2006].

BABBIE, E. 2007. The practice of social research. 11th ed. Belmont: Wadsworth.

BARKER, R.L. 2003. The social work dictionary. 5th ed. Washington, DC: NASW.

BERNARDES, J. 1997. Family studies: an introduction. London: Routledge.

BOSMAN-SWANEOEL, H.M. & WESSELS, P.J. 1995. 'n Praktiese benadering tot die Wet op Kindersorg. 2de uitg. Pretoria: Digma.

BRENNER, A. 1984. Helping children cope with stress. Toronto: D.C. Heath and Company.

BUHRMESTER, D. & FURMAN, W. 1990. Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child development*, 61(5):1379-1398. Available: Google Scholar. Date of access: 23 May 2007.

BYBEL. 1983. Die Bybel: nuwe vertaling. Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika.

CILLIERS, M. 2006. Hofprosedures. Lesing aangebied deur proefbeampte van departement maatskaplike dienste: deel van die module 471: Maatskaplike werk. Noordwes Universiteit, Potchefstroomkampus. 15 Mei. (Ongepubliseer.)

CLARK, L., COOKSEY, E.C. & VERROPOULOU, G. 1998. Fathers and absent fathers: sosiodemographic similarities in Britain and the United States. *Demography – Men in Families*, 35(2):217-228, May. Available: Google Scholar. Date of access: 20 Nov. 2006.

CODRINGTON, G. & GRANT-MARSHALL, S. 2004. Mind the gap! Johannesburg: Penguin Books.

COLE, M. & COLE, S.R. 2001. The development of children. 4th ed. New York: Worth.

COLLINS INTERNET-LINKED DICTIONARY OF SOCIAL WORK. 2006. Glasgow: Harper Collins.

CONNELL, R.W. 2005. Growing up masculine: rethinking the significance of adolescence in the making of masculinities. *Irish Journal of Sociology*, 14(2):11-28.

COREY, M.S. & COREY, G. 2007. Becoming a helper. 5th ed. Belmont: Thomson, Brooks/Cole.

COWAN, P.C. & COWAN, P.A. 1997. Working with couples during stressful transitions. (*In* Dreman, S., ed. The family on the threshold of the 21st century: trends and implications. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. p. 17-47.)

CROUTER, A.C. & CROWLEY, M.S. 1990. School-age children's time alone with fathers in single- and dual-earner families: implications for the father-child relationship. *Journal of Early Adolescence*, 10(3):296-312. August.

DACEY, J., KENNY, M. & MARGOLIS, D. 2004. Adolescent development. 3rd ed. Ohio: Thomson Custom.

D'ANGELO, L., WEINBERGER, D.A. & FELDMAN, S.S. 2000. Like father, like son? Predicting male adolescents' adjustment from parents' distress and self-restraint. (*In* Adams, G., ed. Adolescent development: the essential readings. Oxford: Blackwell. p. 139-170.)

DE BRUYN, P.J. 1989. Die gesin: Wat sê die Bybel daarvan? Potchefstroom: PU vir CHO.

DELPORT, C.S.L. 2005. Quantitative data-collection methods. (*In* De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 159-191.)

EDWARDS, D. 1998. Motivering en emosie. (*In* Louw, D.A. & Edwards, D.J.A., eds. Sielkunde: 'n inleiding vir studente in Suider-Afrika. 2de uitg. Johannesburg: Heinemann. p. 399-450.)

ELDREDGE, J. 2001. Wild at heart: discovering the secret of a man's soul. Nashville: Thomas Nelson.

ELDREDGE, J. 2006. The way of the wild heart: a map of the masculine journey. Nashville: Thomas Nelson.

ENCARTA DICTIONARY. 2006. (*In* Microsoft® Encarta® 2006.) [CD].

ERICKSON, B.M. 1996. Men's unresolved father hunger: intervention and primary prevention. *Journal of family psychotherapy*, 7(4):37-62.

FARRAR, S. 2006. Mentoring boys: what every son wants and needs from his father. Vereeniging: Christian Art publications.

FOLEY, P., ROCHE, J. & TUCKER, S. 2001. Children in society: contemporary theory, policy and practice. Great Britain: Palgrave and The Open University.

FOUCHÉ, C.B. & DELPORT, C.S.L. 2005. Introduction to the research process. (*In* De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 71-85.)

- FOUCHÉ, C.B. & DE VOS, A.S.** 2005. Problem formulation. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 100-110.)
- FREEKS, F. E.** 2004. Die rol van die ontbrekende vaderfiguur in die Suid-Afrikaanse konteks. 'n Prakties-teologiese studie. Potchefstroom: Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys. (Verhandeling – MA).
- GOLDSCHIEDER, F.K.** 1997. Family relationships and life course strategies for the 21st century. (In Dreman, S., ed. The family on the threshold of the 21st century: trends and implications. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. p. 73-85.)
- GREEFF, M.** 2002. Information collection: interviewing. (In de Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 2nd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 291-320.)
- GREEN, S.** 2000. Research methods in health, social and early years care. United Kingdom: Stanly Thornes.
- GULATI, J.K. & SINGH, M.B.** 1987. Effect of father's absence on personality development of school age children. *Indian Psychological review*, 32(5-6):20-27.
- GURIAN, M.** 1998. A fine young man: what parents, mentors and educators can do to shape adolescent boys into exceptional men. New York: Penguin Putnam.
- HAIRSTON, C.F.** 1998. The forgotten parent: Understanding the forces that influence incarcerated fathers' relationships with their children. *Child Welfare*, 77(5):617-640. Available: EBSCOhost. Date of access: 29 Mar. 2006.
- HAVENGA, A.S.** 2002. Maatskaplike intervensie in die instandhouding van die vader-kindverhouding na egskeiding. Potchefstroom: Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys. (Verhandeling – MA).
- HENDRICKS, H. & HENDRICKS, W.** 1995. As Iron sharpens iron: building character in a mentoring relationship. Chicago: Moody Press.
- JANSEN VAN RENSBURG, B.E.J.** 2004. Riglyn aan Gestaltspelterapeute vir die hantering van egskeidingsverlies in die middelkinderjare. Pretoria: UNISA. (Skripsie – MA: Spelterapie).
- JOHNSON, W.B. & RIDLEY, R.R.** 2004. The elements of mentoring. New York: Palgrave MacMillan.
- KIM, K. & SMITH, P.K.** 2000. Retrospective survey of parental marital relations and child reproductive development. (In Adams, G. ed. Adolescent development: the essential readings. Massachusetts: Blackwell. p. 34-54.)
- KOTZE, J.** 2004. Graad sewe-leerders van die Wolmer-gemeenskap se persepsies oor hulle toekomsverwagtinge. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (Skripsie: MA – Spelterapie).
- LABUSCHAGNE, F.J. & EKSTEEN, L.C.** 1993. Verklarende Afrikaanse woordeboek: Agtste hersiene en uitgebreide uitgawe. Pretoria: JL van Schaik.

- LANG, K. & ZAGORSKY, J.L.** 2001. Does growing up with a parent absent really hurt? *The Journal of Human Resources*, 36(2):253-273, Spring. Available: Google Scholar. Date of access: 22 Jan. 2007.
- LAROSSA, R.** 1988. Fatherhood and social change. *Family Relations*, 37(4):451-457. Available: Google Scholar. Date of access: 22 Jan. 2007.
- LARSON, R.** 2006. Positive youth development, willfulness adolescents, and mentoring. *Journal of Community Psychology*, 34(6):677-689.
- LEE, R.** 2004. Say goodbye to welfarism. *Financial Mail*: 29 Okt. 30p.
- LOUW, A.** 1998. Ontwikkelingsielkunde. (In Louw, D.A. & Edwards, D.J.A. reds. *Sielkunde: 'n inleiding vir studente in Suider-Afrika*. 2de uitg. Johannesburg: Heinemann. p. 451-512.)
- LOUW, D.A., VAN EDE, D.M. & FERNS, I.** 1998. Die middelkinderjare. (In Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.D., reds. *Menslike ontwikkeling*. 3de uitg. Kaapstad: Kagiso Tersiër. p. 325-383.)
- LUYT, S.** 2004. 'n Pa vir my seun. *Vrouekeur*, 20, 10 Nov.
- MARLOW, C.** 2001. Research methods for generalist social work. 3rd ed. USA: Wadsworth, Brooks/Cole.
- MCCLUNG, F.** 1994. God's man in the family. Eastbourne: Kingsway.
- MEYER, W.F. & VAN EDE, D.M.** 1998. Ontwikkelingsteorieë. (In Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.D., reds. *Menslike ontwikkeling*. 3de uitg. Kaapstad: Kagiso Tersiër. p. 43-98.)
- MORRELL, R. & RICHTER, L.** 2006. Introduction. (In Richter, L. & Morrell, R., eds. *Baba: men and fatherhood in South Africa*. Cape Town: HSRC Press. p. 1-12.)
- NDABAZANDILE, S.** 2006. South Africa needs real mentors. *Saturday Star*: 21 Jan. 14p.
- NEETHLING, K., RUTHERFORD, R. & SCHOEMAN, R.** 2005. Very smart parents. 2nd ed. Halfway House: Solutionfinding.
- NEL, E.** 2004. Father-child relationship – dynamics in adolescent chemical dependency. Johannesburg: Rand Afrikaans University. (Dissertation - M Soc-Sc).
- NEUMAN, W.L.** 2003. Social research methods: qualitative and quantitative approaches. 5th ed. Boston: Pearson Education.
- NORTON, G.** 1998. Stres en streshantering. (In Louw, D.A. & Edwards, D.J.A., reds. *Sielkunde: 'n Inleiding vir studente in Suider-Afrika*. 2de uitg. Johannesburg: Heinemann. p. 571-625.)
- NUWE WOORDEBOEK VIR MAATSKAPLIKE WERK.** 1995. Kaapstad: CTP Book Printers.
- O'CONNOR, T.G., DUNN, J., JENKINS, J.M. & RASBASH, J.** 2006. Predictors of between-family and within-family variation in parent-child relationships. *Journal of child*

psychology and psychiatry, 47(5):498-510. Available: EBSCOhost. Date of access: 24 May 2007.

ODENDAAL, F.F. & GOUWS, R.H. 2005. HAT: Verklarende handwoordeboek van die Afrikaanse taal. Kaapstad: Perskor.

PAPALIA, D.E., OLDS, S.W. & FELDMAN, R.D. 2006. A child's world: infancy through adolescence. 10th ed. New York: McGraw-Hill.

POGGENPOEL, M. 1998. Data analysis in qualitative research. (*In De Vos, A.S., ed. Research at grass roots: a primer for the caring professions.* p. 334-353.)

POSEL, D. & DEVEY, R. 2006. The demographics of fathers in South Africa: an analysis of survey data, 1993-2002. (*In Richter, L. & Morrell, R., eds. Baba: men and fatherhood in South Africa.* Cape Town: HSRC Press. p. 38-52)

PRUITT, D.B. 1999. Your adolescent: emotional and cognitive development from early adolescence through the teen years. New York: HarperCollins.

QUINN, J. 1999. Where need meets opportunity: youth development programs for early teens. *The Future of Children*, 9(2):96-116, Autumn. Available: Google Scholar. Date of access: 12 Feb. 2007.

RATHUS, S.A. 2005. Psychology: concepts & connections. 9th ed. Belmont, CA: Wadsworth.

RHODES, J.E., SPENCER, R., KELLER, T.E., LIANG, B. & NOAM, G. 2006. A model for the influence of mentoring relationships on youth development. *Journal of Community Psychology*, 34(6):691-707.

RICHTER, L. 2006. The importance of fathering for children. (*In Richter, L. & Morrell, R., eds. Baba: men and fatherhood in South Africa.* Cape Town: HSRC Press. p. 53-69)

RICHTER, L. & SMITH, W. 2006. Children's views of fathers. (*In Richter, L. & Morrell, R., eds. Baba: men and fatherhood in South Africa.* Cape Town: HSRC Press. p. 155-172)

SANDERS, R. 2004. Sibling relationships: theory and issues for practice. New York: Palgrave MacMillan.

SOUTH AFRICA. 2004. Gaffney's local government in South Africa 2004~2006: official yearbook Est. 1909. Pretoria: Government Press.

STEYN, M.M. 2005. Jeuggesentreede intervensie: Studiegids vir MWKG 341A. Noordwes Universiteit, Potchefstroomkampus. Potchefstroom: NWU.

STEYTLER, J.P.D. 2007a. Groep opsommende verslag: met 'n mentor. (Verslag gelewer van die Kinderfunksioneringinventaris - Hoërskool gestandaardiseerde vraelys van Perspektief Opleidingsentrum in Potchefstroom.) Potchefstroom. (Ongepubliseer.)

STEYTLER, J.P.D. 2007b. Groep opsommende verslag: sonder 'n mentor. (Verslag gelewer van die Kinderfunksioneringinventaris - Hoërskool gestandaardiseerde vraelys van Perspektief Opleidingsentrum in Potchefstroom.) Potchefstroom. (Ongepubliseer.)

- STEYTLER, J.P.D.** 2007c. Oorhoofse opsommende verslag: verre platteland. (Verslag gelewer van die Kinderfunksioneringinventaris - Hoërskool gestandaardiseerde vraelys van Perspektief Opleidingsentrum in Potchefstroom.) Potchefstroom. (Ongepubliseer.)
- STRONG, B., DEVAULT, C. & SAYAD, B.W.** 1998. The marriage and family experience: Intimate relationships in a changing society. 7th ed. Belmont, CA: Wadsworth.
- STRYDOM, H.** 2005a. Ethical aspects of research in the social sciences and human service professions. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 56-70.)
- STRYDOM, H.** 2005b. Sampling and sampling methods. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 192-204.)
- STRYDOM, H. & DELPORT, C.S.L.** 2005. Sampling and pilot study in qualitative research. (In De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L., eds. Research at grass roots: for the social sciences and human service professions. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik. p. 327-332.)
- SUID-AFRIKA.** 2003. Children's bill. Kaapstad: Staatsdrukker. (B70B-2003).
- THOM, D.P., LOUW, A.E., VAN EDE, D.M. & FERNS, I.** 1998. Adolessensie. (In Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.E., eds. Menslike ontwikkeling. 3de uitg. Kaapstad: Kagiso Tersiër. p. 387-474.)
- THOMPSON, R. A.** 2006. Child development. (In Microsoft® Encarta® 2006.) [CD].
- VAN NIEKERK, A.** 2004. Pa-loos al is hy daar. *Finesse*: April. 50-52p.
- VAN NIEKERK, E.** 1996. Paradigms of mind: Personality perspectives in context. Halfway House: International Thomson Publishing (Southern Africa).
- VAN NIEKERK, E. & PRINS, A.** 2001. Counselling in Southern Africa: a youth perspective. Cape Town: Heinemann.
- VENTER, H.V.** 2004. Die begeleiding van gesinne in die plaaslike kerk binne die konteks van die postmodernisme: 'n prakties-teologiese benadering. Potchefstroom: Noordwes Universiteit, Potchefstroom-kampus. (Verhandeling – M.Th.: Pastoraal).
- VIAL, J.** 2003. Active not absent, fathers needed. *Cape Argus*: 11, 19 Feb. Available: SA Media. Date of access: 10 Dec. 2006
- WARD, E.** 2004. Lewensvaardighede vir die laerskoolkind: 'n Gestaltriglyn. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika. (Skripsie – MD: Speltherapie).
- WARREN, D.H.** 1998. The Fatherbook: a document for therapeutic work with father-absent early adolescent boys. *Child and adolescent social work journal*, 15(2):101-115, April.
- WILSON, F.** 2006. On being a father and poor in southern Africa today. (In Richter, L. & Morrell, R., eds. Baba: men and fatherhood in South Africa. Cape Town: HSRC Press. p. 26-37)

WINEBURGH, A.L. 2000. Treatment of children with absent fathers. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 17(4):255-273, August.

WINTER, C.M. 2003. Bemagtiging van enkelouerkinders in hulle laat-middelkinderjare in 'n middestad konteks deur gestaltgroepwerk. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (Proefskrif – D. Phil.).

WOODSIDE, M. & MCCLAM, T. 1998. Generalist case management: a method of human services delivery. Knoxville: Brooks/Cole.

ZASTROW, C.H. & KIRST-ASHMAN, K.K. 2004. Understanding human behavior and the social environment. 6th ed. Belmont: Brooks/Cole.

ZASTROW, C.H. & KIRST-ASHMAN, K.K. 2007. Understanding human behavior and the social environment. 7th ed. Belmont: Brooks/Cole.

ZIEHL, S.C. 2005. Families in South Africa. (*In* Adams, B.N. & Trost, J., eds. Handbook of worlds families. California: Sage Publications. p. 47-63.)